

Álit um Føroya Kærustovn

- fyrimunir og vansar við verandi skipan
og tilmæli um broyting

Innihaldsvirlit

I. Inngangur.....	5	VIII. Starvsfólk á Kærustovninum avgreiða sjálvi ávís mál vegna nevndirnar uttan at leggja tey fyri á fundi. Prinsipiell mál kundu kortini verið lögð fyri nevndirnar.....	33
2. Arbeiðssetningur.....	5		
3. Arbeiðslag og virki hjá arbeiðsbólkinum ..	6		
4. Samandráttur	6		
II. Fyrisitingarligur avgerðarrættur sambært Stýrisskipanarlógini	9	IX. Løgfrøðingar á Kærustovninum taka sæti í kærunevnd og taka avgerð saman við serkønum av ymsum slagi	35
2. Heimild at seta kærunevndir	9		
III. Fyrisitingarrættarlig kæra.....	11	X. Ein samansettur kærustovnur, sum er egin myndugleiki í ávísan mun, men eisini virkar sum skrivstova fyri nakrar serstakar nevndir	37
IV. Bakgrundin fyri at seta kærunevndir og seinni kærustovn.....	13		
V. Virksemið á Føroya Kærustovni... 	17	XI. Kærustovnurin sum sjálvstøðugur kærummyndugleiki	39
2. Nevndir á Føroya Kærustovni í 2020	18		
3. Valið av nevndunum.....	19	XII. Meting av Føroya Kærustovni frá teimum uttanveltaðu pørtunum... 	41
4. Praktiska arbeiðsbýtið millum Kærustovnin og nevndarlimir.....	19		
5. Serkunnleiki og seráhugamál umboðað í ymisku nevndunum	20	XIII. Niðurstøður.....	43
6. Málini í ymsu nevndunum	21		
7. Trætumál.....	22	XIV. Tilmæli	47
VI. Eftirmeting av grundgevingunum fyri kærunevndum	25	Fylgiskjal 1. Uppskot til løgtingslóg um Føroya Kærustovn.....	51
VII. Formligur fyrisitingardómstólur ..	29	Fylgiskjal 2. Yvirlit yvir lógir, sum mugu broytast sum avleiðing av uppskotinum um Føroya Kærustovn.....	74
		Fylgiskjal 3. Hoyringsfundir við áhugapartar.....	77
		Fylgiskjal 4. Arbeiðssetningur hjá arbeiðsbólkinum settur 29. mars 2019 ..	82

I. Inngangur

Føroya Kærustovnur er sera nógv broyttur, síðani hann bleiv settur á stovn í 1998. Fleiri kærunevndir eru lagdar til stovnin, umframt at eisini aðrar nevndir, ið ikki viðgera kærur, eru lagdar til stovnin.

Nevndirnar eru í nógvur mátar sera ymiskar. M.a. er sera stórir munur á málbólkunum hjá teimum ymsu nevndunum, t.d. kann talan vera um ein borgara, kærara ella umsøkjara. Hesir persónar eru í sera ymiskum støðum, og tí er eisini munur á, hvørji atlit eiga at verða havd fyri teimum ymsu málbólkunum.

Tí er tørvur á at fáa eftirnett virkseimið og skipanina hjá Kærustovninum og við støði í tí at gera tilmæli um móguligar broytingar og tillagingar, so stovnurin fer at hóska betur til tað samfelagið og fyrisitingarbygnaðin, sum er í dag.

2. Arbeidssetningur

Arbeidssetningurin fyri arbeidsbólkin, sum skuldi endurskoða bygnaðin á Føroya Kærustovni, var soleiðis orðaður:¹

Hvussu skal Kærustovnurin skipast:

- Skal stovnurin vera ein kærustovnur, ella skal stovnurin eisini hava aðrar nevndir undir sær?
- Ber til at skipa stovnin í fakdeildir? T.d. eina eind, sum viðger vanligar kærur um myndugleikaavgerðir (sum í dag), eina „gerðarættar-eind“, sum viðger meira trætulíknandi mál, og eina eind við nevndum, sum taka 1. instansavgerðir.
- Skulu tað gerast nakrar fastar nevndir, sum fevna um ávís fakøki í staðin fyri sum nú, at tað verða gjørdar nýggjar kærunevndir til ávísa lóggávu? Hvussu kann hetta verða gjørt, so stovnurin hevur kærunevndir til øll fakøki?

- Skal Kærustovnurin framhaldandi vera skrivstova hjá nevndunum (mannaðar við nevndarlimum og formanni), ella skal Kærustovnurin hava myndugleikastatus og harvið sjálvur kunnu taka avgerðir í nevndunum? Heilt ella lutvíst?
- Skal Kærustovnurin vera „fyrisingardómstólur“ ella ein líknandi tillagað skipan?

Hvussu verða øki lögð til Kærustovnin:

- Skulu treytir setast fyri, nær kærur o.a. kann leggjast til Kærustovnin? Skal stjórnarráðið t.d. hava umsitid t.d. nýggja lóggávu í 2-3 ár, áðrenn kæruiðgerðin verður lögð til Kærunevnd? Skal vera talan um ávíst minstatal av kærur árliga?
- Hvussu tryggjar mann sær, at Kærustovnurin fær neyðuga figging, tá ið nýggj øki verða lögð til stovnin?
- Eigur at verða gjørd ein rokeringskipan, so at fulltrúar á stjórnarráðnum t.d. eru á Kærustovninum í 3-6 mðr. fyri at fáa kunnleika um lóggávuna og siðvenjuna innan tað málsøki, tey skulu starvast?

Innanhýsis arbeidslag:

- Skulu nevndirnar framhaldandi hava møguleika at virka á serstakan/ymiskan hátt, ella skal virkseimið einsrættast heilt ella lutvíst, soleiðis at nevndirnar í størst móguligan mun arbeiða á sama hátt?
- Skulu allir borgarar, kærarar ella umsøkjarar kunna krevja at sleppa at møta persónliga til nevndarfundirnar?
- Er tørvur á, at virkseimið og rammurnar á Kærustovninum verða skjalfestar í serstakari lóggávu um Kærustovnin?
- Skulu starvsfólk á Kærustovninum kunna møta í rættinum, tá ið mál verða lögð fyri rættin til góðkenningar?

1 Sí eisini fylgiskjal 4

Annað:

- Er tørvur á, at stovnurin fær nýtt heiti?
- Skal Kærustovnurin hava aðrar uppgávur, sum t.d. at gera kanningar, hagtøl (sum Ankestyrelsen)?
- Annað, sum arbeiðsbólkurin heldur er viðkomandi at lýsa.

Arbeiðsbólkurin skuldi sostatt sambært arbeiðssetninginum frá lögmanni eftirmeta bygnaðin hjá Kærustovninum og gera tilmæli um móguligar broytingar og tillagingar, so stovnurin fer at hóska betur til tað samfelag og tann fyrisitingarbygnað, sum er í Føroyum í dag.

Spurningar, ið vera viðgjørdir, eru millum annað:

- Hvussu virkar skipanin?
- Er núverandi skipan í høvuðsheitum nøktandi til núverandi støðu og frameftir?
- Hevur áhaldandi gongdin fram móti mongum og ymiskum nevndum kring felags skrivstovu verið heppin?
- Eigur onnur skipan at verða vald?

Í hesi frágreiðing verður fyrst ród aftur á søguna og løgliga grundarlagið undir Kærustovninum. Síðan verður mett um, hvørt skipanin eigur at broytast, ymiskir móguleikar verða umrøddir, og at enda verður tilmæli sett fram.

3. Arbeiðslag og virki hjá arbeiðsbólkinum

Arbeiðsbólkurin er mannaður soleiðis:

- Formaður: Nella Festirstein, deildarstjóri á Lógartænastuni á Løgmannsskrivstovuni
- Anja Hovgaard, stjóri á Føroya Kærustovni
- Bárður Larsen, adjunktur á Sögu- og Samfelagsdeildini og útbúgvingarleiðari í lögfrøði á Fróðskaparsetri Føroya
- Beinta Festirstein, lögfrøðingur á Føroya Kærustovni

Skrivarar:

- Gudrun Mortansdóttir Nolsøe, lögfrøðingur á Lógartænastuni á Løgmannsskrivstovuni
- Leivur Langgaard, fulltrúi á Stjórnartænastuni á Løgmannsskrivstovuni

Arbeiðsbólkurin hevur havt regluligar fundir at viðgera núverandi støðu og móguligar broytingar.

Tíðliga í tilgongdini kom bólkurin ásamt um, at um ein greið mynd skuldi fáast um núverandi virksemi, var neyðugt við hoyringsfundum við partarnar. Hoyringsfundir vóru við umboð fyri stjórnarráðini, umboð fyri stovnarnar og formenninar í nevndunum. Ein samandráttur frá hesum fundum við ymsum spurningum er í fylgiskjali til hesa frágreiðing. Ein styttri samandráttur er eisini í sjálvari frágreiðingini.

Í fyrstuni varð spurningur reistur, hvørt hesin arbeiðsbólkur skuldi arbeiða við eini loysn, har roynt varð at fáa eina mannarættindaeind og eina eftirlitsskipan og talsmann fyri brekokið at virka sum part av Kærustovninum. Í hesum sambandi var arbeiðsbólkurin á fundi við MEGD at kanna, hvussu tey sóu fyri sær, at hetta kundi skipast. Bólkurin kom tó skjótt eftir, at tað fór at vera trupult at samansjóða hesar funktiúnir við virkseimið á Kærustovninum. Arbeiðsbólkurin heldur, at slíkar funktiúnir hóska seg betur at skipast í aðrari felagseind, har dentur verður lagdur á eftirlit, kunning og minnilutaverju.

Limir í arbeiðsbólkinum vóru á fundi við Nævnenes Hus, sum er stovnur í Danmark, ið hevur líknandi funktiún og skipan sum Kærustovnurin. Hetta var sera áhugavert, og latið er upp fyri nærri samskipti og sambandi við føroysku myndugleikarnar. Hildið verður tó, at tað er avmarkað, hvussu sambæriligir hesir stovnar eru, m.a. av tí at í donsku skipanini eru nevndarformenninir dómarar, og at hetta broytir fortreytirnar fyri, hvussu nevndin kann virka, um samanborið verður við føroysku nevndirnar. Eisini er stórur munur á, hvussu nógvær kærur slíkar danskar nevndir viðgera samanborið við føroysku nevndirnar. Hóast hetta metir arbeiðsbólkurin seg hava fingið íblástur og virðismikið íkast frá hesum sambandi við Nævnenes Hus.

4. Samandráttur

Arbeiðsbólkurin hevur mett um, hvørt verandi skipan við einum stórum tali av kærunevndum kring eina felags skrivstovu er nøktandi nú og frameftir.

Arbeidsbólkurinn hefur kannað hesar loysnir:

- Formligur fyrisitingardómstólur (VII).
- Starvsfólk á Kærustovninum avgreiða sjálvi ávís mál vegna nevndirnar uttan at leggja tey fyrri á fundi. Prinsipiell mál kundu kortini verið lögð fyrri nevndirnar (VIII).
- Lögfrøðingar á Kærustovninum taka sæti í kærunevnd og taka avgerð saman við serkønum av ymsum slagi (IX).
- Ein samansettur kærustovnur, sum er egin myndugleiki í ávísan mun, men eisini virkar sum skrivstova fyrri nakrar serstakar nevndir (X).
- Kærustovnurin sum sjálvstøðugur myndugleiki (XI).

Føroya Kærustovnur virkar væl í dag, og stjórnarráð, landsstovnar og formenninir í kærunevndum eru væl nøgd við og hava stórt álit á starvsfólkunum á Kærustovninum. Hetta hefur eisini við sær, at tað verða fleiri og fleiri málsøki lögð til óheftar nevndir at umsita við Kærustovninum sum felags skrivstovu.

Stóra talið á nevndum tyngir arbeiðið á Kærustovninum, og nógv orka verður brúkt til praktiskar uppgávur sum at skipa fundir, at kalla inn til fund, senda skjøl til nevndarlímur o.s.fr.

Viðmerkjast kann eisini, at nevndirnar í nógvar mátar eru sera ymiskar. M.a. er sera stórir munur á málbólkunum hjá teimum ymsu nevndunum. Talan kann vera um so ymiskar málbólkar sum partar í fyrisitingarrættarlíggum kærumálum, foreldur í barnaverndarmálum ella umsøkjarar um skuldarumskipan. Hesir persónar eru í sera ymiskum støðum, og tí er eisini munur á, hvørji atlit eiga at verða havd fyrri teimum ymsu málbólkunum.

Tørvur er á at fáa eftirmett virkseimið og skipanina við Kærustovninum og við støði í tí at gera tilmæli um móguligar broytingar og tillagingar, so stovnurin kemur at hóska betur til tað samfelag og tann fyrisitingarlíggja bygnað, sum er í dag.

Grundgevingarnar fyrri at leggja kærumálsviðgerð til óheftar kærunevndir hava verið, at orkan í landsstýrinum/stjórnarráðnum verður frígivin og kann raðfestast betur. Fyrlit fyrri óheftni og valdsbýti eru

eisini vanligur partur av grundgevingunum. Seinni hefur verið víst til atlit at skjótari og betri viðgerð í kærunevnd, sum umframt lögfrøðilíggan førleika eisini skal vera samansett av fólki við aðrari fakligari bakgrund.

Ein onnur grundgeving fyrri at skipa kærunevndir er atlitid at halda politiska myndugleikan burtur frá ítøkiligum avgerðum í einstaklingamálum.

Ein ávís nøgd av málum er tó ein fyrirtreyt fyrri, at tað er skilagott at leggja kærumálsviðgerð til óhefta nevnd. Málsøki við fáum kærum eiga tískil ikki at flytast til serliga kærunevnd, partvíst tí at tað kann vera ringt at byggja upp neyðuga serfrøði grundað á ov fá mál, og partvíst tí, at atlitid til ikki at órógva dagliga arbeiðið í stjórnarráðnum av kærumálsviðgerð er minni sjónligt í slíkum føri.

Tað er tó eingin haldgóð grundgeving fyrri at varðveita verandi skipan, tí somu atlit kunnu eisini takast í einum bygnaði, sum er øðrvísi enn verandi skipan.

Mett verður, at fyrimunirnir við at halda fram við Kærustovninum eftir verandi leisti eru færri enn vansarnir.

Arbeidsbólkurinn mælir tí til at taka av ella flyta nevndirnar, sum Kærustovnurin er skrivstova fyrri, og flyta heimildirnar, sum tær hava, til Kærustovnin, sum frameftir fer at virka sum sjálvstøðugur myndugleiki.

Fyrimunirnir við, at Kærustovnurin gerst sjálvstøðugur myndugleiki, er, at málini ikki noyðast at bíða eftir nevndarfundi fyrri at verða avgreidd. Undir fyrireikingini av málunum kann Kærustovnurin kalla neyðuga serkunnleikan inn, so at hetta er ein partur av grundarlagnum fyrri at taka avgerðina.

Hetta er ein líðiligari skipan, sum kann lagast til nýggjan tørv. Nýggj málsøki kunnu lættliga leggjast til Kærustovnin, so at Kærustovnurin sum sjálvstøðugur myndugleiki tekur avgerðina, uttan at neyðugt er at leggja málsøki aftur at eini verandi kærunevnd ella stovna nýggja kærunevnd.

Breið heimild (breitt mandat) og samanlegging skapa synergi og byggja upp førleika, har kærurnál eru fá. Breiðar heimildir skapa heildarmynd fyri kærurnyndugleikan, og borgarin sleppur undan at venda sær til ymiskar nevndir í sama stovni. Hetta átti at betrað um bæði førleika og rættartrygd.

Mælt verður eisini til at føra fyrimunirnar við tí kollegialu skipanini, sum er við verandi kærunevndarskipan, víðari og styrkja hana. Tað kann gerast við eini skipan, har tað í minsta lagi eru tríggir løgfrøðingar, onkuntíð fimm, sum taka avgerð

vegna Kærustovnin. Á tann hátt verður forðað fyri, at einstakir løgfrøðingar í veruleikanum sita við allari ábyrgdini, eins og avgerðir ikki verða so litaðar av áskoðanum hjá einum einstøkum løgfrøðingi. Umframt hetta eigur serfrøðiliga luttøkan eisini at halda fram, har lækna, sálarfrøðingar, verkfrøðingar o.s.fr. alt eftir tørvi verða drignir inn í málsviðgerðina ella eru við í at taka sjálva avgerðina.

Arbeidsbólkurin mælir eisini til at grundfesta nýggju skipanina í lóggávu fyri Kærustovnin.

II. Fyrisitingarligur avgerðarrættur sambært Stýrisskipanarlógini

Sambært § 1 í Stýrisskipanarlógini² er lóggávuvaldið í yvritiknum málum hjá lögtinginum og lögmanni í felag, útinnandi valdið er hjá landsstýrinum og dómsvaldið hjá dómsstólunum.

Sambært § 27, stk. 2, 2. pkt., í stýrisskipanarlógini ásetir lögmaður, hvussu nógvir landsstýrismenninir skulu vera, og tilhevnir teir. Lögmaður kunnger við eini fráboðan,³ hvussu málsøki landsstýrisins verða býtt millum landsstýrismenninar.

Fyri landsstýrið sum útinnandi myndugleika er vanligi myndugleikabygnaðurin, at landsstýrismaðurin er hægsti myndugleiki á sínum málsøki. At hjálpa sær at útinna starv sítt hevur landsstýrismaðurin eina skrivstovu – eitt sekretariat – í dag kallað stjórnarráð, og nakrar undirliggjandi útinnandi stovnar. Landsstýrismaðurin kann, um lógarverkið ikki sigur annað, sum ovasti fyrisitingarmyndugleiki geva stovnunum tænaþóð, t.d. um málsviðgerð og tulkning av lógum, og hann kann eisini broyta avgerðir, sum stovnar undir honum hava tikið. Er ein borgari ónøgdur við eina avgerð, sum ein stovnur hevur tikið, kann avgerðin kærast til landsstýrismannin, hvørs avgerð er endalig í fyrisitingini.

Landsstýrismaðurin hevur sambært § 29 í stýrisskipanarlógini ábyrgd mótvegis Løgtinginum av síni útinnan av starvinum sum landsstýrismaður.

2. Heimild at seta kærunevndir

Skipanin var upprunaliga tann, at borgarar kundu kæra avgerðir hjá undirskipaðum landsmyndugleikum til landsstýrið og seinni, við stýrisskipanarlógini, avvarðandi landsstýrismann. Í 1990-árunum fekk hugsanin um at skipa óheftar kærunevndir, sum skuldu taka endaligar avgerðir í ítøkiligum avgerðarmálum, kortini størri undirtøku. Heimild fyri hesi skipan er í § 35 í stýrisskipanarlógini, sum er soljóðandi:

Hóast § 1 kann við lögtingslóg í nærri ásettan avmarkaðan mun heimild verða latin nevndum, stýrum og ráðum at taka endaligar fyrisitingarligar avgerðir.

Stýrisskipanarálitið mælti til varsemi, men vísti í serstakari viðmerking til § 35 á, at „í ávísium førum kunnu tó verða umstøður, sum gera tað ynskiligt, at bólkar, sum eru óheftir av landsstýrinum, mynda eina nevnd, stýri ella eitt ráð, sum hevur endaliga fyrisitingarliga avgerðarrættin, og er tí í greinini ásett, at hóast § 1, so kunnu við lögtingslóg setast nevndir, sum taka endaligar fyrisitingarligar avgerðir á ávísium nærri ásettum avmarkaðum málsøkjum.“⁴

Sambært § 35 skal ein kærunevnd sostatt hava beinleiðis heimild í lögtingslóg. Tá ið landsstýrismaðurin velur at seta eina kærunevnd at taka endaliga avgerð sína vegna í ávísium málum, missir hann rættin at geva tænaþóð og at broyta eina ítøkiliga avgerð,

² Lögtingslóg nr. 103 frá 26. juli 1994 um stýrisskipan Føroya sum broytt við lögtingslóg nr. 75 frá 25. mai 2009.

³ Fráboðan nr. 128 frá 16. september 2019 um býti av málsøkjum landsstýrisins millum landsstýrismenninar, sum seinast broytt við fráboðan 135 frá 28. oktober 2019.

⁴ Álit um Stýrisskipanarviðurskifti Føroya, Føroya landsstýri, Tórshavn 1995, s. 190.

sum kærunevndin hevur tikið, tí kærunevndin skal virka óheft av landsstýrismanninum og hansara fyrisiting. Kortini er tað framvegis landsstýrismaðurin, sum hevur ábyrgdina móttvegis Løgtinginum – ikki kærunevndin. Kærunevndarskipanin brýtur tískil rættiliga nógv við vanliga fyrisitingarliga hierarkið á ein hátt, ið illa kann sameinast við siðbundna hugsan

um landsstýrismannaábyrgd av undirliggjandi landsstovnum.

Tað hoyrir kortini við til søguna, at byrjað varð í ávísan mun at skipa føroysku kærunevndirnar longu undan seinnu stýrisskipanarlóg (t.v.s. eftir gomlu lógini frá 1948) og harvið undan § 35 í hesi lóg.

III. Fyrisingarrættarlig kæra

Fyrisingarrættarlig kæra (*administrativ rekurs*) er rétturinn hjá borgarum at kæra avgerð hjá einum fyrisingarmyndugleika til ein annan og yvirskipaðan fyrisingarmyndugleika. Vanliga eru tvey kærustig, og tískil ber til hjá borgaranum at kæra *eina ferð* til hægri myndugleika.

Hövuðsendamálið við fyrisingarrættarligari kærui er at fremja borgarans réttartrygd. Hildið verður, at tað gagnar réttartrygdini, at málið verður kannað eina ferð afturat við „feskum eygum“.

Meting av lóg og faktiskum umstøðum verður vanlig frægari, um enn ein myndugleiki sleppur at kanna málið. Sannlíkindini verða størri fyri, at feilir verða rættaðir, og sjálvt tað, at málið kann kærast, leggur ávíst trýst á myndugleikan í fyrsta instansi um at tryggja gjølliga og sakliga málsviðgerð.

Harnæst er endamálið eisini atlit at stýring myndugleikans. Tann myndugleiki, sum er kærummyndugleiki, fær høvi til at skipa eina venju á økinum, serliga har rúmd er í lógarverkinum fyri at fúrka réttarstøðuna ymiskan veg í kærumálum. Ávirkanin stendur ikki minst í hesum, at myndugleikin í fyrsta instansi, hvørs avgerðir kunnu kærast til kærui-

myndugleika, frameftir roynir at rætta seg eftir tí linju, sum kærummyndugleikin hevur lagt.⁵

Í roynd og veru er kanska meira týðandi í sambandi við stýring, at tann myndugleikin, sum eisini tekur sær av kærui viðgerð, mennir týðandi vitan og fúrleika at umsita og endurskoða sama lógarverk. Tískil kann tað vera ein missur á hesum øki at flyta kærui málsviðgerð úr stjórnarráðunum, hóast fyrimunir eru av øðrum slagi. Hetta verður viðgjørt seinni.

Fyrisingarrætturinn kemur ikki við nøkrum greiðum ábendingum um, hvør myndugleiki best røkir uppgávuna at eftirkanna fyrisingarmál. Sambært vanligum meginreglum er galdandi, at um onki er ásett, kann altíð kærast frá undirliggjandi landsstovni til yvirleggjandi landsstovn. Hetta er avleiðing av vanligu fyrisingarliga stigveldinum (hierarkinum). Er talan um stovnar, ið liggja uttan fyri fyrisingarliga stigveldið, so sum kommunur ella óheftir landsstovnar (nevndir og ráð), kann bert kærast, um hetta hevur serliga heimild í lóg. Í øðrum fúrui er ásett í lóg, at landsstýrismaðurinn kann leggja kærummyndugleika sín til kærunevnd, og er hetta tað, sum hesin arbeiðsbólkurinn hevur arbeiðt við at útgreina nærri.

5 Sí um atlit at réttartrygd og stýring í sambandi við fyrisingarliga kærui, Karsten Revsbech o.o., Forvaltningsret – Almindelige emner, 6. útg., Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2016, s. 300-302.

IV. Bakgrundin fyri at seta kærunevndir og seinni kærustovn

Almenna fyrisitingin var fyri atfinningum í 1990-árunum, og ført varð fram, at rættartrygdin hjá borgaranum ikki var nóg góð. Umsitingin var ov drúgv og viðgerðin ov tilvildarlig. Slíkar atfinningar vóru eisini um kærumálsviðgerðina, har fólk m.a. spurdu, hví tað tók fleiri ár at fáa eina avgerð frá einum myndugleika og uppafur fleiri ár at fáa avgerðina roynda hjá einum kærummyndugleika, uttan at partarnir fingtu innlit í, hvussu málini vóru fyrireikað og viðgjørd.⁶

Fyrstu stig at stovna kærunevndir blivu tikin longu tíðliga í 1990-árunum. Við lögtingslóg nr. 121 frá 1991 um toll kundu avgerðir um toll, tiknar av táverandi Toll- og Skattstovu Føroya, kærast til Tollkærunevndina. Við lögtingslóg nr. 136 frá 1992 um meirvirðisgjald varð ein meirvirðisgjaldskærunevnd sett á stovn. Kærunevndin í almannamálum varð síðan stovnað við lögtingslóg nr. 47 frá 1993, og við lögtingslóg nr. 169 frá 1997 um toll- og skattafyrisiting varð kærummyndugleikin í álíkningarmálum fyrst lagdur til kommunalar skattakærunevndir og síðan til eina landsskattakærunevnd.

Vanligu grundgevingarnar, tá ið kærunevndir vórðu skipaðar, vóru, at ein kærunevnd hevur við sær, at orkan í landsstýrinum/stjórnarráðnum verður frígivin og kann raðfestast betur. Atlit at óheftni og valdsbýti vóru eisini vanligur partur av grundgevingunum.

Hetta seinna í sambandi við, at landsstýrið annars hevur bæði ábyrgd av at gera yvirskipaðar reglur og samstundis taka avgerð í ítøkiligum kærumálum. Seinni hevur eisini verið víst til atlit at skjótari og betri viðgerð í kærunevnd, sum umframt lögfrøðiligan førleika eisini skal vera samansett av fólkum við aðrari fakligari bakgrund.⁷ Í framhaldi av tí sama hevur eisini verið nevnt, at kærunevndir kunnu hava við sær, at færri fyrisitingarmál fara fyri dómstólarnar, tí viðgerðin í kærunevnd væntast at vera á einum høgum stigi.

Ein onnur grundgeving fyri at skipa kærunevndir er atlit til at halda politiska myndugleikan burtur frá ítøkiligum avgerðum í einstaklingamálum. Rákið í fyrisitingarpolitikkinum seinastu tíggjuárinum hevur verið, at politiska leiðslan skal stýra í stórum og ikki í smálutum. Fatanin tykist vera, at óheftni av politiskari uppiblanding – og frávera av beinleiðis politiskari uppiblanding – er serliga týðandi fyri at geva fyrisitingaravgerðum legitimitet.

Nakrar av somu atfinningum, sum upprunaliga vórðu nýttar sum grundgeving fyri at seta kærunevndir, vórðu kortini eisini settar fram móti teimum upprunaligu kærunevndunum – serliga at tær høvdu ov lítt skrivstovuorku og arbeiddu ov seint. Í 1998 varð tískil gjørt av at seta á stovn ein felags kærustovn, sum í fyrstu atlugu skuldi vera skrivstova, sum tók sær av virkseminum hjá Kærunevndini

6 Sí Gurið Joensen, „Kæruviðgerð í Føroyum“, Føroyskt Lógar Rit, Vol. 4, no. 1, s. 25-31, 2004, s. 26-27.

7 Hetta vóru longu sjónarmiðini, tá ið ein av fyrstu kærunevndunum, kærunevndin í almannamálum, varð skipað í 1993, sbr. Løgtingsmál nr. 56, Løgtingsstíðindi 1992, almennar viðmerkingar s. 404-405 og líknandi í áliti frá Løgtingsins Almanna- og heilsunevnd, s. 411-412. Í seinni lógaruppskotum at skipa og broyta kærunevndir hava somu og líknandi sjónarmið verið endurtikin. Sí t.d. almennar viðmerkingar til lögtingsmál nr. 42/2005 við uppskoti til lögtingslóg um broyting í lögtingslóg um kærunevnd í almannamálum, lögtingsmál nr. 30/2006 við uppskoti til lögtingslóg um kærunevnd í lëndismálum og lögtingsmál nr. 29/2006 við uppskoti til lögtingslóg um broyting í ymiskum lögtings- og ríkislógum í sambandi við kærunevndina í lëndismálum.

í almannamálum, Landsskattakærunevndini og Meirvirðisgjald- og Tollkærunevndini.⁸

Um somu tíð sum Kærustovnurin fór at virka í 1998, setti Løgmansskrivstovan ein arbeiðsbólk at lýsa, hvussu felags kærustovnur kundi skipast. Arbeiðsbólkurin gav Løgmansskrivstovuni frágreiðing í desember 1998.⁹ Setningurin var bundin til:

- 1) at skipa kærundiðskiftini í mun til borgarar og kærunevndir.
- 2) at stytta um kærundiðgerðartíðina.
- 3) at betra um góðskuna í viðgerðini.¹⁰

Lagt varð tískil ikki upp til at viðgera, hvussu kærustovnurin skuldi síggja út, tí sambært setninginum var tann parturin bundin so, at „Kærustovnurin skal veita tænastrá til verandi kærunevndir.“

Arbeiðsbólkurin tulkaði kortini setningin nóg rúmliga til, at bólkurin skrivaði eina vegleiðing um, nær tað er skilagott og ikki at flyta kærundiðskiftið frá ráði til nevnd undir felags skrivstovu.¹¹

Í fyrstu atløgu nevndi bólkurin mál, har avgerðir verða tiknar mótvegis borgarum beinleiðis. Við serligum atlit til rættartrygd varð met, at serligur tørvur var á óheftari kærundiðgerð í málum, har fyrisitingarættarligar avgerðir høvdu beinleiðis ávirkan á gerandisdag borgaranna.

Harnæst helt bólkurin, at ávíst tal av málum er fyritreyt fyri, at tað kann vera skilagott at leggja kærundiðskiftið til óhefta nevnd. Málsøki við fáum kærundiðskiftið til óhefta nevnd. Málsøki við fáum kærundiðskiftið til óhefta nevnd, og partvíst tí at ringt kann vera at byggja upp neyðuga serfrøði grundað á ov fá mál, og partvíst tí at atlitid til ikki at órógva dagliga arbeiðid í stjórnarráðnum av kærundiðskiftið er minni sjónligt í slíkum føri. Sum eitt triðja sjónarmið fordi bólkurin fram, at um málsøkið kravdi stóra og breiða servitan út um ta lögfrøðiliga, so kundi vera orsök at varðveita kærundiðskiftið í avvarðandi stjórnarráði (og/ella

á donskum stovni). Um málini harafturat vóru fá, talaði nógv fyri slíkari loysn.

Í onkrum føri mælti bólkurin sum tað fjórða til at flyta kærundiðgerð til skrivstovuna hjá Føroya Kærustovni at viðgera sjálvstøðugt uttan kærunevnd. Hetta var í fòrum, har málini vóru ov fá til at skipa eina nevnd aftur at verandi nevndum, og/ella at tað lögfrøðiliga elementid var við yvirlutan, so at ein fjølbroytt nevnd við ymiskari grundvitan (t.v.s. á ikki-lögfrøðiligum øki) ikki var neyðug.

Bólkurin helt eisini, at har serliga politisk áhugamál gjørdur seg lógliga galdandi í eini kærundiðskiftið, var ikki hóskandi við kærunevndum. Bólkurin nevndi ávís loyvismál sum dømi.

Uttan at bólkurin aftan fyri álitid um kærustovnin frá 1998 gjørdi stórvegis burtur úr hesum vísti bólkurin kortini eina tilvitan um, at kærundiðskiftið kann leggjast til stovnin sjálfvan heldur enn kærunevndir.

Áhugaverd vóru tey atlit, sum bólkurin legði dent á, tá id støða skuldi takast til, hvørt málsviðgerð skuldi leggjast til óheftan kærundiðskiftið uttan fyri stjórnarráðið ella ikki. Her verður ikki minst hugsað um, at ávíst tal av málum var ein fortreyt fyri at menna fòrleikan hjá eini nevnd. Hetta sjónarmið tykist ikki hava vunnið frama, tí onkrar kærunevndir hava rættliga fá mál.

Kærunevndirnar eru vanligast á økjum, id hava nógvar líknandi fyrisitingarættarligar avgerðir, sum t.d. á skattaøkinum, almanna- og heilsuøkinum ella byggiokinum. Men kærunevndir eru eisini skipaðar á økjum, har talan ikki er um avgerðir í stórum tali. Orsøkin til hetta kann vera, at nevndin skal hava onkran ítøkiligan serkunnleika, sum umsitingin hjá landsstýrismanninum ikki hevur. Eitt dømi um hetta er Psykiatriska Sjúklingakærunevndin. Aftur aðrar nevndir eru, id ikki so væl, ella ikki bara, kunna síggjast sum fyrisitingarættarligur

8 Sí Gurið Joensen, „Kærundiðskiftið í Føroyum,“, Føroyskt Lógar Rit, Vol. 4, no. 1, s. 25-31, 2004, s. 27.

9 Sí Álit um skipan av felags kærustovni (1998.12) frá desember 1998.

10 Sí Álit um skipan av felags kærustovni (1998.12) frá desember 1998. Skriv frá Løgmansskrivstovuni, endurgivið í álitinum s. 125ff.

11 Sí Álit um skipan av felags kærustovni (1998.12) frá desember 1998. Síða 5 og fram.

kærumyndugleiki, eitt nú Fjølmiðlanevndin og Høvuðsbarnaverndarnevndin.

Allar kærunevndirnar eru kollegialar eindir, og tær fylgja tískil ikki meginregluni í fyrisitingini um

sokallaða monokratiska skipan, t.e. at virksemið verður stýrt av einstøkum persóni (stjóra ella líkandi).

V. Virksemið á Føroya Kærustovni

Her skal stutt lýsast, hvussu nevndirnar virka, arbeidsgongdir og arbeidsviðurskifti.

Um arbeidshátt kann í stuttum sigast, at øll vanlig avgerðarmál og eisini mong mál av prosessuellum slagi verða lögð fyri nevnd til støðutakan. Nøkur undantøk eru, so sum innlitsmál, ið mugu avgreiðast skjótt og ikki kunnu bíða eftir næsta nevndarfundi, ella mál, sum eiga at avvísast, tí tey falla uttan fyri heimildina hjá nevndunum. Slík mál avgreiða lögfrøðingarnir á Kærustovninum og verða lögð til kunningar hjá nevndunum á næstkomandi fundi.

Tað er eitt grundleggjandi arbeiði, sum skal gerast, hvørja ferð ein nevnd hefur fund, sama hvussu nógv mál skulu viðgerast á fundinum, so sum:

- skráseting og upplýsing,
- lögfrøðiligt upprit við tilmæli skal skrivast,
- fundarinnkallingar gerast,
- skjøl sendast,
- fundir skipast,
- avgerð skrivast og
- fundarsamsýningar avgreiðast.

Jú fleiri nevndir, jú størri samskipan krevst. Nakrar nevndir hava mánaðarligar fundir, og tey mál, sum tá eru klár, verða lögð fyri nevnd. Aðrar nevndir hava fund, tá ið tørvur er á tí.

Vinnukærunevndin hefur ikki fastan ásettan fund, og tað ber heldur ikki til at savna saman fleiri mál til ein fund. Nevndin skal samansettast í hvørjum einstøkum føri alt eftir, hvat øki talan er um. Kallast má tí inn til hvørt einstakt mál, og av í at fleiri av teimum serkønu eru útlendingar, verða mál til tíðir avgreidd við skrivligari viðgerð. Psykiatriska Sjúklingakærunevndin hefur fund so skjótt til ber, eftir at kæra er innkomin, oftast í vikuni eftir, at kæra er móttikin.

Kæurnar til Psykiatrisku sjúklingakærunevndina skulu avgreiðast skjótt og innan 7 ella 14 dagar eftir, at kæra er innkomin. Hetta hefur við sær, at onkur altíð skal vera til reiðar at leggja annað til síðis og seta seg við hesum. Høvuðsbarnaverndarnevndin hefur fund triðju hvørja viku, og lógarásettar freistir eru fyri, nær innkomið tilmæli skal leggjast fyri nevndina. Ein avbjóðing við hesari nevnd er, at tað er ikki til at siga, hvussu nógv mál skulu viðgerast, fyrr enn tvær vikur undan fundinum. Hetta leggur trýst á stovnin, tí talan er mangan um rúgvismikið tilfar at gjøgnumganga og meta um.

Viðgerðartíðirnar eru ymiskar frá nevnd til nevnd, og vóru tær í 2019 millum 6 dagar og 6½ mánað. Sum heild eru viðgerðartíðirnar helst á eini leið, tá ið hugsað verður um, at tær verða roknaðar frá tí degi, málini eru innkomin til Kærustovnin, til tey eru avgreidd á fundi. Viðgerðin fevnir annars um at fáa málið lýst hjá avvarðandi myndugleika, at hoyra partarnar og at skriva lögfrøðiligt upprit um málið. Nevndirnar við stytstu viðgerðartíðunum krevja serliga skjóta viðgerð og hava serstakar viðgerðarmannagongdir, sum tryggja, at so verður.

Tað er sjálvsagt, at neyðugt er við serligum manngongdum fyri viðgerð av málum í serstøkum nevndum sum Psykiatrisku Sjúklingakærunevndini og Høvuðsbarnaverndarnevndini, tí málini, ið hesar nevndir viðgera, eru so mikið nógv øðrvísi enn onnur mál.

Kortini áttu nevndirnar, ið takast við vanlig fyrisingarrættarlig mál, at havt somu reglur fyri, hvussu mál verða viðgjørd. Somu reglur eiga at vera um upplýsing av málunum, um heimild hjá nevndarformonnum, hvør kann møta á fundi í nevndunum o.s.fr.

Tað hevði lætt um hjá skrivstovuni at havt eina manngongd at hildið seg til, men eisini verið rættari, um allir borgarar finga somu viðgerð og eins kærugongd í øllum nevndum. Tað sýnist ikki rætt, um nevndarlímur frá tíð til aðra avgera, hvussu fyrisitingarrættarlíga manngongdin skal vera.

2. Nevndir á Føroya Kærustovni í 2020

Niðanfyrir er yvirlit við teimum nevndum, sum í lötuni eru skipaðar kring Føroya Kærustovn:

Kærunevnd í almanna-, familju- og heilsumálum

Kærunevnd í almanna-, familju- og heilsumálum er skipað við lögtingslóg nr. 47 frá 23. mars 1993 um kærunevnd í almanna-, familju- og heilsumálum, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017. Samansetingin er sambært § 2, stk. 1, at ein limur skal vera lækni, ein lögfrøðingur og ein sosialráðgevi. Landsstýrismaðurin velur formannin.

Skatta- og avgjaldskærunevndin

Skatta- og avgjaldskærunevndin er skipað við lögtingslóg nr. 169 frá 30. desember 1997 um toll- og skattafyrising. Sambært § 22, stk. 2 og 3, eru 5 limir, ið landsstýrismaðurin tilvevnrir. 2 av limunum skulu vera lógkønir, 1 skal vera roknskaparkønur, 1 skal umboða arbeiðsgevarafeløginu og 1 verkamannafeløginu. Landsstýrismaðurin tilvevnrir umboðini fyrir arbeiðsgevarafeløginu og verkamannafeløginu eftir tilmæli frá feløgunum.

Kærunevndin í lendismálum

Kærunevndin í lendismálum er skipað við lögtingslóg nr. 110 frá 13. desember 2006 um kærunevnd í lendismálum sum broytt við lögtingslóg nr. 49 frá 17. mai 2011. Landsstýrismaðurin setur sambært § 1 nevndina. Formaðurin skal vera lögfrøðingur, hinir báðir skulu vera ávikavist byggikønur og landmálarakønur.

Vinnukærunevndin

Vinnukærunevndin er sett sambært lögtingslóg nr. 17 frá 8. mai 2008 um vinnukærunevnd. Kærunevndin er sambært § 2 mannað við formanni,

næstformanni og fleiri serkønum limum, sum landsstýrismaðurin tilvevnrir fyrir fyra ár. Formaðurin og næstformaðurin skulu vera lögfrøðingar. Serkønu limirnir í nevndini verða valdir millum persónar, ið eru serkønir á teimum økjum, har Vinnukærunevndin hevur fingið heimild at taka avgerðir. Serkønu limirnir eru t.d. djóralæknar, verkfrøðingar ella tryggingarserkøn, ið koma inn á fund eftir tørvi og alt eftir, hvat slag av máli ið er til viðgerðar.

Kærunevndin fyrir Studna

Kærunevndin fyrir Studna er skipað við lögtingslóg nr. 36 frá 3. mai 2007 um lestrarstuðul sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 165 frá 20. desember 2017. Sambært § 24, stk. 2, í lógini setir landsstýrismaðurin kærunevnd við 3 limum og 3 varalimum. Formaðurin skal vera lögfrøðingur.

Skuldarumskipanarnevndin

Skuldarumskipanarnevndin er skipað sambært lögtingslóg nr. 29 frá 8. apríl 2005 um umskipan av landsskatta-, mv- og tollskuld v.m. hjá fólki. Eftir § 8, stk. 2, setir landsstýrismaðurin nevndina. Formaðurin skal vera lógkønur, næstformaðurin roknskaparkønur, og ein av limunum skal vera fyrisitingarkønur.

Kærunevndin hjá Barsilsskipanini

Kærunevndin hjá Barsilsskipanini er skipað eftir lögtingslóg nr. 48 frá 3. apríl 2001 um barsilsskipan sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 56 frá 7. mai 2019 og kunngerð nr. 39 frá 14. juni 2004 um kærunevnd hjá barsilsskipanini. Sambært § 2 í kunngerðini hevur kærunevndin 3 limir, sum landsstýrismaðurin velur, ein umboðar løntakarar, ein arbeiðsgevarnar og formaðurin skal vera lögfrøðingur.

Kærunevndin hjá Arbeiðsloysisskipanini (ALS)

Kærunevndin hjá Arbeiðsloysisskipanini (ALS) er skipað sambært lögtingslóg nr. 113 frá 13. juni 1997 um arbeiðsloysistrygging og arbeiðsávísing sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 43 frá 7. apríl 2020. Eftir § 26 hevur nevndin 3 limir, ein

umboðar løntakarar, ein umboðar arbeiðsgevarar og formaðurin skal vera lögfrøðingur. Landsstýrið (tvs. landsstýrismaðurin) velur nevndina.

Fjølmiðlanevndin

Fjølmiðlanevndin er skipað sambært lögtingslóg nr. 45 frá 16. mai 2006 um fjølmiðlaábyrgd sum broytt við lögtingslóg nr. 30 frá 30. apríl 2007. Eftir § 41 setir landsstýrismaðurin nevndina við formanni og trimum øðrum limum. Umframt lögfrøðingin, sum landsstýrismaðurin velur, verður ein limur tilnevndur eftir tilmæli frá Føroya Bláðmannafelag, ein eftir tilmæli frá umboðum hjá leiðslunum (redaktiónunum) á teimum miðlum, sum eru fevndir av § 1 í lógini, og ein limur verður tilnevndur sum umboð fyri almenningin eftir tilmæli frá Fróðskaparsetrinum. Nevndin skipar seg sjálv við formanni. Er nevndin ikki samd um val av formanni, velur landsstýrismaðurin, hvør av teimum 4 limunum skal vera formaður.

Høvuðsbarnaverndarnevndin

Høvuðsbarnaverndarnevndin er serstøk nevnd á barnaverndarøkinum. Nevndin er sett eftir lögtingslóg nr. 18 frá 8. mars 2005 um barnavernd sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 93 frá 6. juni 2017. Sambært § 12 í lógini skulu í nevndini sita 3 limir: Ein royndur lögfrøðingur, ið er formaður í nevndini, ein sálarfrøðingur og ein barnaserkønur.

Psykiatriska sjúklingakærunevndin

Psykiatriska sjúklingakærunevndin er skipað samsvarendi anordning nr. 185 af 13. marts 2009 om ikrafttræden for Færøerne af lov om anvendelse af tvang i psykiatrien, sum broytt við anordning nr. 385 frá 11. apríl 2012. Eftir § 34 setir landsstýrismaðurin ein lögfrøðing sum formann. Tveir aðrir limir skulu vera, sum landsstýrismaðurin setir eftir tilmæli frá Læknafelagnum og MEGD.

3. Valið av nevndunum

Tað eru landsstýrisfólkini, sum tilnevna nevndarlimir, í summum førum eftir tilmæli frá feløgum ella áhugabólkum. Lógarásetingar eru kortini ikki um,

hvussu valið fer fram, ella hvussu ofta limir kunnu veljast aftur.

Kærunevndarlimirnir eru sostatt tilnevndir. Skipanin, sum tað almenna annars virkar eftir, har almenn størv verða lýst leys til skikkaðar umsøkjjarar at bjóða seg fram til í kapping, verður kallað meritokratisk. T.e. at umsøkjjarar verða settir eftir sínum førleikum. Kærunevndirnar verða bara partvíst settar á meritokratiskum grundarlagi, tí hóast krøv ofta eru til útbúgving, so sum at formaðurin skal vera lögfrøðingur, so tykist tilgongdin at seta fólk í nevndirnar ikki bara, ella mest, at vera stýrd av atlitni til fakligan førleika.

Formliga er Kærustovnurin ikki hoyringspartur, tá ið nevndarlimir verða valdir. Tað kemur tó fyri, at skrivstovan verður spurð, um hon hevur uppskot í sambandi við tilnevning, men ráðini, ið skrivstovan gevur, verða ikki altíð tikin til eftirtektar í sambandi við tilnevning ella møguligt frámæli um afturval.

Kærunevndirnar verða aloftast mannaðar við fólk, sum er valt eftir ávísari yrkisligari útbúgving og ávísam kunnleika, men onkuntíð eisini leikfólki, sum t.d. eru politiskt vald ella umboða ávísar áhuga- ella samfelagsbólkar.

4. Praktiska arbeiðsbýtið millum Kærustovnin og nevndarlimir

Áðrenn mál verður lagt fyri nevnd, skrivar lögfrøðingur á Kærustovninum eitt upprit við tilmæli um avgerð. Upprit og tilhoyrandi skjøl verða send nevndarlimunum fyri fundin, so teir hava møguleika fyri at seta seg inn í málini undan fundinum.

Fleiri nevndarformenn eru advokatar, og teirra royndir í rættarskipanini geva eina øðrvísi og kanska praktiskari áskoðan á málini. Teirra serkunnleiki og breiða sjónarhorn hevur stórt virði, men vanligur fyrisitingarrættur er ikki altíð teirra sterkasta serfrøði. Aðrir formenn arbeiða í almennu fyrisitingini og hava tí ofta fleiri royndir við fyrisitingarrætti. Samspælið millum uttanhýsis og innanhýsis serkunnleikan gevur í ávísam málum eina góða synergieffekt í

viðgerðini, men størsti parturin av fakligu viðgerðini hendir í innanhýsis samskipti millum starvsfólkini á Kærustovninum og í minni mun við nevndirnar, ið vanligu gerast partur av viðgerðini rættiliga seint í tilgongdini. Í hesum sambandi kann verða viðmerkt, at fyrisitingarrættarlig kæruviðgerð og almennur rættur sum heild er serøki hjá Kærustovninum, og størsti parturin av málunum, sum verða lögð fyri Kærustovnin, snýr seg um kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum.

Í flestu førum taka nevndarlimir undir við tilmæluunum til avgerð, sum starvsfólkini á Kærustovninum hava fyrireiðkað.

5. Serkunnleiki og seráhugamál umboðað í ymisku nevndunum

Í eini skipan, har avgerðarmyndugleikin liggur hjá eini nevnd, eiga nevndirnar at vera samansettar soleiðis, at tær frægast umboða teir førleikar, sum verða mettir neyðugir fyri at taka støðu til innkomnu málini. Sum dømi kunnu nevntast, at tað kann vera trupult at avgreiða eitt byggimál, um ein byggikønur ikki kannar eftir, um byggistig, nýtslustig og onnur krøv eru í lagi, djóralæknar luttaka í málum um t.d. sjúkufyrirbyrging, og tryggingarserkøn eru eisini neyðug í ávísimum málum. Tey serkønu hjálpa m.a. við at fáa greiðu á fakligum fakta. Við nevndarviðgerð eru fakligu førleikarnir til staðar í nevndini, og samspælið millum at fáa staðfest fakta og avleiðingarnar av hesum kann fara fram undir viðgerðini. Tí ber til at eyðmerkja ógreið viðurskipti og fáa hetta av vegnum beinanvegin.

Tá ið serkunnleikin hevur givið sítt íkast, er í flestu førum talan um eina reint lögfrøðiliga meting av, hvørjar avleiðingar ávísar gerðir/umstøður hava við sær.

Nevndirnar eru tó ikki altíð samansettar við tí í hyggju at fáa ávísar serkunnleikar í nevndirnar, men limirnir umboða í summum førum ymiskar áhugabólkar. Dømi eru Kærunevndin hjá ALS, Kærunevndin hjá Barsilsskipanini og Skatta- og av-

gjaldskærunevndin, har umboð fyri arbeiðsgevarar og løntakarar eru í nevndunum.

Ongi faklig krøv eru sett til hesi umboð, og tí eru førleikar teirra sera ymiskir – og harvið teirra leiklutur í nevndararbeiðinum – alt eftir, hvør verður valdur sum umboð fyri hesar áhugabólkar. Vansin við hesum er, at tá ið nevndarlimirnir umboða ávísar áhugabólkar, verða við hvørt sett fram sjónarmið um lóggávu, og hvussu hon eigur ella kundi hugsast at skula vera. Hetta er politiskt kjak og er ikki avgerandi fyri, hvussu lóggáva skal tulkast ella málið avgerast. Hetta talar fyri, at áhugafeløg eiga at vera hoyringspartar í sambandi við gerð ella broyting av lóggávu heldur enn partar í kærunevnd.

Uttan mun til samansetingina av nevndunum, eru og verða mál, har ikki allir førleikar eru neyðugir í øllum málum. Eitt nú eru sosialráðgevar stórt sæð ikki neyðugir fyri at gera eina nøktandi meting av avgerðum á almanna-, familju- og heilsuøkinum. Ofta er ikki neyðugt við øðrum fakligum førleikum enn lögfrøði.

Spurningurin er, um serkønar metingar ikki kundu fingist til vega á annan hátt enn í sjálvari nevndini. Sum dømi kann vísast á, at Kærustovnurin hevur læknafakligan ráðgeva, sum hjálpir til við málum um fyririðarpensjón. Ráðgevin metir um læknafakligu upplýsingarnar í málinum, áðrenn málið verður lagt fyri nevndina, og henda metingin er ein partur av grundarlagnum, sum nevndarlimirnir fáa.

Hinvegin verður met, at tað er avgerandi, at lækni er við í viðgerðini av kærurum um tvingsil í psykiatriini. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki einans gerast av tvingsilsinntrivunum, sum eru framd, men ofta eisini av støðuni hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Her er tí neyðugt við lækna í sjálvari viðgerðini.

Somu atlit gera seg galdandi fyri avgerðirnar hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini. Trupult er at ímynda sær, at tær kunnu takast uttan serkønu limirnar

og einans grundað á skrivliga tilfarið í málunum. Nevndarlimirnir fáa høvi at spyrja barnaverndartænastuna um hennara tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn niðurstøða verður gjørd.

Tey mál, sum verða viðgjørd á Kærustovninum, snúgva seg í flestu forðum um lögfrøðiliga meting av eini avgerð hjá myndugleikum í fyrsta ella øðrum lægri instansi.

Skjót viðgerð, færri mál í dómstólunum, óheftni og at lætta um arbeiðsbyrðuna í ráðunum vóru sum nevnt millum týðningarmestu grundgevingarnar fyri at hava ein kærustovn eftir verandi leisti. Endamálið við at hava nevndir knýttar at stovninum, heldur enn at lata stovnin sjálfvan taka avgerð, er at gagnnýta ta servitan, sum kann fáast við eini samanseting av førleikum hjá ymiskum persónum.

Tað er kortini ivasamt, um nevndirnar eru neyðugar fyri at fáa til vega besta avgerðargrundarlagið undir kæravgerðum.

Hesin ivi snýr seg fyrst og fremst um tað ikki-lögfrøðiliga fakliga grundarlagið, tí henda serfrøðin kann takast við í eina viðgerð, sama um talan er um nevndir ella annan hátt at skipa kærummyndugleikan.

Eisini snýr ivin seg um, hvørt uttanhýsis lögfrøðiligt góðskuefirlit virkar eftir ætlan. Her verður hugsað, at lögfrøðingarnir í nevndunum sjáldan eru serfrøðingar í viðkomandi fakøki, tá ið teir verða tilnevndir í nevndirnar, men teir mugu menna sær kunnleika til fakøkið við at virka í nevndini.

6. Málini í ymsu nevndunum

Fyrisitingarrættarlig kæraviðgerð er serøki hjá Kærustovninum, og størsti parturin av málunum, sum verða lögð fyri Kærustovnin, snúgva seg um avgerðir hjá almennum myndugleikum.

Kærustovnurin hevur kortini eisini ábyrgd av nevndunum, sum ikki viðgera kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum umframt nevndir, sum

als ikki viðgera kærur. Tað tykist hava verið heldur tilvildarligt og uttan yvirskipaða ætlan, hvørji atlit hava ligið aftan fyri avgerðir um at leggja nevndir til Kærustovnin, tó at upprunaliga ætlanin var, at Kærustovnurin bara skuldi viðgera kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum.

Onkrar av serstøku nevndunum egna seg at verða liggjandi hjá Kærustovninum, og aðrar lógu kanska best hjá aðrari skrivstovu.

Høvuðsbarnaverndarnevndin er dømi um nevnd, sum ikki er kærunevnd, men sum arbeiðsbólkurin kortini metir eigur at hava til húsa á Kærustovninum. Í hesari nevnd verða tilmæli frá barnaverndartænastunum kring landið viðgjørd, eitt nú um umsorganaryvirtøku av børnum. Talan er um serstakt rættarøki, men kortini eitt rættarøki, har meginreglur frá vanligu fyrisitingarrættinum eru viðkomandi. Høvuðsbarnaverndarnevndin hevur ikki ávirkan á, nær og hvørji tilmæli verða send nevndini, men við núverandi skipan ber til at tryggja, at innsendu tilmælini vera viðgjørd á sama hátt.

Hetta talar fyri, at Kærustovnurin framhaldandi skal fyrireika málini hjá nevndini. Á henda hátt fæst ein einsháttað viðgerð av málum úr øllum økjum kring landið – í øllum føri í teimum málum, sum koma sum tilmæli til Høvuðsbarnaverndarnevndina.

Skuldarumskipanarnevndin er heldur ikki kærunevnd, men nevnd, sum tekur avgerð í fyrsta instansi eftir umsókn. Kærustovnurin stendur fyri arbeiðinum at innheinta upplýsingar, áðrenn avgerð kann takast, og hetta er mangan tíðarkrevjandi.

Vísandi til kjarnuøkið hjá Kærustovninum hóskar henda nevnd kanska ikki serliga væl á stovninum og kundi ivaleyst eins væl ligið onkra aðrastaðni. Talan er tó um fyrisitingarrættarligar avgerðir, og tað verður mett týðningarmikið, at tað er ein og sami myndugleiki, sum tekur avgerð í øllum málum um umskipan av skuld til landið, so viðgerðin verður eins. Kærustovnurin hevur nú royndirnar, og tað talar fyri, at Kærustovnurin heldur fram við hesi

uppgávu, um ikki onnur betri ella líka góð loysn er at finna.

Fjølmiðlanevndin er ein kærunevnd, men talan er ikki um viðgerð av avgerðum hjá almennum myndugleikum. Talan er um nevnd, sum viðger fjølmiðlaetisk mál, og tí ikki hevur fyrisitingarrættarlíga málsviðgerð. Henda nevnd brýtur tí frá, tá ið hugsað verður um kjarnuvirksemið hjá Kærustovninum og upprunaligu ætlanina við stovninum. Hetta kemur til sjóndar í arbeiðnum á Kærustovninum við hesi nevnd. Tað er trupult hjá starvsfólki á Kærustovninum at koma við einum tilmæli til avgerð, m.a. tí tey kenna seg ikki hava neyðugu førleikarnar at meta um fjølmiðlaetiskar spurningar. Helst hevði henda nevnd tí ligið betur aðrastaðni.

7. Trætumál

Nøkur ynski hava verið frammi um at flyta trupul starvsfólkamál úr stjórnarráðunum til eina felags nevnd. Tað kann tykjast skilagott at savna kærur um starvsfólkaviðurskifti í eitt felags sekretariat við servitan á økinum undir landinum. Starvsfólkarrættur er eitt rættiliga serstakt øki, og hóast vit hava felags reglur um starvsfólkaviðurskifti, eru ymiskar siðvenjur, sum hava við sær, at tað ikki er lætt at menna almennar førleikar, ið ikki taka atlit at serstøku fyrisitingarøkjum og teirra tørvi og venju.

Starvsfólkamál liggja mangan á einum truplum markamóti millum fyrisitingarrætt, fyrisitingarpolitikk og leiðsluheimildir, so tað gerst trupult hjá lögfrøðiligum generalistum, sum ikki hava dagligu starvsfólkaábyrgdina, at taka endaliga avgerð. Slík mál eru mangan vavd saman við ósemjum av meira persónligum slagi millum leiðslu og starvsfólk ella innanhýsis ósemjum millum starvsfólk, og tí liggur avgerðarrætturin ofta frægari lokalt enn sentralt.

Helst er frægast, at ein felags serkunnleiki undir landinum er ráðgevandi á starvsfólkaøkinum heldur enn at gerast avgerðarmyndugleiki í kærumálum. Talan hevur eisini verið um, at Kærustovnurin skal

viðgera kærur hjá lögtingslóg um at banna mismuni og tryggja javnviðgerð á arbeiðsmarknaðinum.

Vísast skal á, at størsti parturin av virkseminum hjá Kærustovninum inniber eina meting av avgerðum hjá almennum myndugleikum. Kærustovnurin og tær nevndir, Kærustovnurin er skrivstova hjá, arbeiða eftir upplýsingargrundregluni (officialprincippet), sum í stuttum merkir, at Kærustovnurin hevur skyldu til at upplýsa málini soleiðis, at komið verður fram til rættar avgerðir. Avvarðandi myndugleikar hava skyldu til at upplýsa málini fyri nevndunum og eru undir eftirliti av Løgtingsins umboðsmanni. Hetta hevur týðning í førum, har trupulleikar eru við at fáa málini upplýst ella at fáa myndugleikan at fylgja avgerðunum.

Hetta er ikki galdandi, tá ið talan er um privatar arbeiðsgevarar, og tí kann hugsast, at viðgerðin eftir lögtingslógini um at banna mismuni og tryggja javnviðgerð á arbeiðsmarknaðinum fer at minna um eina rættarviðgerð, har samráðingargrundreglan (forhandlingsprincippet) er galdandi, og hvør partur leggur fram tað, viðkomandi metir vera av týðningi. Støða verður síðani tikin út frá tí framlagda.

Slík viðgerð hóska ikki serliga væl saman við virkseminum á Kærustovninum, tí trætumálini verða avgjørd við grundarlagi í samráðingargrundregluni, og hetta er ein avgerandi munur samanborið við málini annars á Kærustovninum, sum verða viðgjørd eftir upplýsingargrundregluni (officialprincippet).

Harnæst er væl hugsandi, at frágreiðingar frá portunum (vitnisfrágreiðingar) fara at vera avgerandi fyri, hvussu málini skulu loysast. Hetta minnir eina mest um málgongdina, ið er at finna í rættarskipanini og Fasta Gerðarrættinum. Ein grundleggjandi og avgerandi munur hevði tó verið, at undir viðgerð í skipan undir Kærustovninum hevði talan ikki verið um framløgu undir revsirættarlígaru ábyrgd eins og í viðgerð í rættarskipanini.

Vísast kann á, at Ankestyrelsen vísir mál til Ligebehandlingsnævnet frá sær, ið ikki kunnu avgerast

uttan vitnisfrágreiðingar. Somuleiðis hevur Retsplejeráðet í sambandi við kommissorium viðvíkjandi almennari endurskoðan av „*Den civile retspleje*“ víst á, at: „Retsplejeráðet kan således fuldt ud tilslutte sig de synspunkter, som fremgår af forarbejderne til ligestillingsloven. Her anføres som eksempler på, hvornår det nyoprettede Ligestillingsnævn skal afvise sager, fordi de ikke er egnede til behandling ved nævnet, tilfælde, hvor afgørelsen vil forudsætte en egentlig bevisførelse, herunder afhøring af vidner.“¹²

Tað hevur eisini verið upp á tal, at Leigunevndin skuldi leggjast til Kærustovnin. Her er tó talan um trætur millum privatar partar, sum ikki verða settar at hóska væl saman við virkseminum annars á Kærustovninum. Sí viðmerkingar omanfyri til mál um mismun. Harafturat kemur, at uppgávan hjá Leigu-

nevndini eisini inniber avgreiðslu av fyrispurningum. Mett verður, at tað kann vera ein trupulleiki, at sami myndugleiki hevur eitt slag av ráðgevandi funktión, samstundis sum hann skal viðgera kærsmål á økinum.

Um Kærustovnurin aftur at vanligum fyrisingarrætti skal taka sær av trætuloysnum meira alment, er neyðugt við mannagongdum og førleikum á økjum, har stovnurin ikki er so stinnur, og tá skal sjálvandi lutfalsliga meira orka til.

Tí verður mettt skilabest, um Kærustovnurin framhaldandi heldur seg til at viðgera kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum, so at tað grundarlag og tann førleiki, ið longu er, kann mennast víðari á hesum øki. Sostatt verður førleikin á stovninum nýttur á besta og mest skilvísa hátt.

12 Reform af den civile retspleje I, mars 2001. Instansordningen, byrettens sammensætning og almindelige regler om sagsbehandlingen i første instans s. 149.

VI. Eftirmeting av grundgevingunum fyri kærunevndum

Í kapitli IV er komið inn á grundgevingarnar fyri at seta kærunevndir í tí bygnaði ella skipan, sum hefur verið á Føroya Kærustovni, frá tí at stovnurin varð skipaður og higartil. Her skulu grundgevingarnar í stuttum eftirmetast.

Til grundgevingina, at skipan av kærunevnd hefur fyrimunir fyri raðfesting av orku í landsstýrinum/ stjórnarráðnum, er at siga, at hetta fyri ein part er eitt rímligt atlit at taka. Ov nógv málsviðgerð av ítökiligari lóggávu, herundir kærumálsviðgerð, tekur orku frá yvirskipaðum arbeiði.

Ov stórir dentur tykist tó at hava verið lagdur á hetta atlit. Føroyar eru so lítið land, at kærumálsviðgerð í kærunevnd fyri hvør sítt rættarøki skjótari enn aðra-staðni kann enda við, at kærunevndir sita, sum at kalla ongi kærumál fáa og lítlan og ongan førleika menna. Um landsstýrismaður og stjórnarráð ikki taka avgerð í ítökiligum málum sambært lóggávuni á sínum málsøki, kann avleiðingin verða, at stjórnarráðið ikki mennir vitan um, hvussu lóggávan virkar, og hvar trupulleikar eru í lóggávuni. Hetta kann gerast ein vansi, tí at stýringmøguleikin hjá landsstýrismanninum í stóran mun er gjøgnum lóggávu og kunngerðir.

Hesin vansin kann bótast við eini skipan, har embætisfólk úr stjórnarráðnum í eina tíð verða flutt til tænastráti á Kærustovninum at arbeiða við kærur á teimum málsøkjum, sum viðkomandi stjórnarráð hefur ábyrgdina av. Hetta kann t.d. gerast sum partur av innleiðsluni av nýggjum fulltrúa ella sum liður í vanligari starvsfólkamenning.

Eisini kann tað leggjast sum treyt fyri at leggja kærur-mál til eina kærunevnd, at stjórnarráðið hefur umsitandi fakkið í eina nærri ásetta tíð, serstakliga tákna talan er um nýggja lóggávu. Hetta kann vera neyðugt, fyri at stjórnarráðið skal menna førleika at gera kunngerðir, leiðbeiningar og í aðramáta koma í gongd við at leggja eina síðvenju á økinum, áðrenn tað verður lagt til kærunevnd at umsita víðari.

Atlitid til at raðfesta orkuna í stjórnarráðnum við at leggja kærumálsviðgerð úr ráðnum peikar ongan ávísan veg, hvørt kærummyndugleikin skal skipast við nevndum ella aðrari skipan.

Atlit at óheftni og valdsbýti vóru partur av grundgevingunum fyri at skipa kærunevndir. Ringt er at vera ósamdur í, at valdsbýtið og óheftnið millum regluskapandi stovn (stjórnarráð) og kærummyndugleika eru skilagóð og rímligt atlit at taka. Atlit at óheftni og valdsbýti kunnu væl takast í einum bygnaði, sum er øðrvísi enn verandi skipan við kærunevndum kring Kærustovnin.

Í dómstólahøpi hefur leingi verið viðurkent, at kollegialt samansettir dómstólar (við trimum, fimm ella fleiri dómurum) eru ein fyrimunur fyri rættartrygd og dygd á avgerðum. Fyrimunirnir við kollegialum dómstólum verða hildnir at vera, at fleiri røddir ríka kjakið og viðgerðina, og at lögfrøðiligu dómurarnir noyðast at roynd síni sjónarmið av móti sínum javnlíkum, tí allir dómurarnir vanligu eru lögfrøðingar. Í verandi kærunevndum eru nevndirnar vanligu ikki settar við fleiri lögfrøðingum enn formanninum, og tískil eru ikki júst somu mekanismur aktivar sum í kollegialum

dómstólum, hóast kollegialiteturin eisini í verandi kærunevndum kann hava sínar styrkir.

Við tíðini tykist hugsanin hjá føroyska politiska myndugleikanum vera vorðin so, at viðgerð av kærumálum eigur at vera hjá óheftum kærunevndum uttan ítøkiligar grundgevingar fyri hesi loysn. Atlit tykjast ikki altíð at verða tikin til, hvussu stórt tal av avgerðum er væntandi, ella um talan er um siðbundið fyrisingarrættarligt virksemi vent móti borgarunum. Áhaldandi hugurin at skipa fleiri nýggjar kærunevndir tykist ikki í nóg stóran mun at vera grundaður á meginreglur og langtíðarloysnir. Vandur er fyri, at ov nógvar nevndir verða skipaðar kring Kærustovnin, og at skipanin verður ov sundurbýtt og ov tung til so lítið samfelag.

Tískil tykjast ikki nógvar sannførandi grundgevingar at vera fyri at skipa føroysku kæruskipanina við felags skrivstovu, har ein nevnd sum høvuðsregla er fyri hvørt rættarøki. Helst er ein týðandi orsök til valdu loysnina, at føroysk fyrising ofta verður skipað eftir danskari fyrimynd. Hetta er galdandi fyri lógarverkið eins og sjálfvan stovnsliga bygnaðin. Hetta er ofta skilagott, tí eitt so lítið samfelag sum tað føroyska hevur ikki altíð orkuna – menniskjansliga, fyrisingarliga, fíggarliga o.s.fr. – til at skipa allan bygnaðin á sjálfstøðugari føroyskari grund. Skilagott er at hyggja aðrastaðni eftir íblástri. Kortini er stóddarmunurin millum Føroyar og Danmark so stórur, at danska fyrimyndin er ikki skilagóð uttan tillagingar.

Ein avgerandi munur millum Føroyar og Danmark er, at í Danmark hava kærunevndirnar støðugt stórt tal av málum (hundraðtals ella túsundtals um árið) og eina stóra fakliga skrivstovu fyri hvørja nevnd. Nevndirnar hava tískil vanliga eina serfrøði, sum føroysku nevndirnar ikki hava.

Umframt munin í stødd og tali av kærumálum hava danir eina siðvenju við dómrum í kærunevnum, ofta sum formenn. Í Retsplejerådets betænkning frá 2001 um endurskoðan av sivila rættarganginum varð m.a. sagt so um dansku kærunevndarskipanina:

„I dag er der et stort antal administrative klage- og ankenævne, hvor formanden er dommer ved de almindelige domstole. Disse administrative nævns særlige styrke er i høj grad kombinationen af den generelle juridiske kompetence hos formanden, hvis hovedbeskæftigelse består i behandling af retssager ved de almindelige domstole, og sagkundskaben hos de øvrige nævnsmedlemmer.“¹³

Føroysku kærunevndirnar hava ikki siðvenju fyri dómrum í kærunevndum. Hin grundgevingin, ið danska álitid frá 2001 nevndi, nevnliga leikluturin hjá aðrari enn lögfrøðiligari fakfrøði, tykist ikki, hvørki í Danmark ella í Føroyum, at peika á júst kærunevndarskipanina, men kann vera til staðar undir øðrum bygnaði eisini, fyrisingardómstólum so væl sum fyrisingardómstólalíknandi myndugleikum.

Samanumtikið tykjast upprunaligu grundgevingarnar frá 1990-árunum og seinni ikki at tala meira fyri einum bygnaði, har kærumálsviðgerðin varð flutt út úr stjórnarráðunum til kærunevndir kring eina felags skrivstovu, enn fyri alternativum skipanum, eitt nú fyrisingardómstóli ella at skipa Kærustovnin sjálfvan sum kærummyndugleika.

Fá mál í miðal fyri hvørja nevnd, atlit at førleikamenning og atlit at sokallaðari meritokratiske setan av starvsfólki, ið tekur avgerð, talar ímóti at halda fram við verandi kærunevndarskipan.

Ikki-lögfrøðilig serfrøði kann hartil heintast inn í viðgerðina uttan mun til bygnað.

Tískil er vert at umhugsa, um Kærustovnurin kundi verið umskipaður soleiðis, at hann betur hóska til føroyska samfelagið.

Fleiri møguleikar eru, um Kærustovnurin skal umskipast, eitt nú:

- Formligur fyrisingardómstólur (VII).
- Starvsfólk á Kærustovninum avgreiða sjálvi ávís mál vegna nevndirnar uttan at leggja tey fyri á fundi. Prinsipiell mál kundu kortini verið lögð fyri nevndirnar (VIII).

13 Retsplejerådets betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I, s. 140.

- Lögfrøðingar á stovninum taka sæti í kærunevnd og taka avgerð saman við serkønum av ymsum slagi (IX).
- Ein samansettur kærustovnur, sum er egin myndugleiki í ávísan mun, men eisini virkar sum skrivstova fyrri nakrar serstakar nevndir (X).
- Kærustovnurin sum sjálvstøðugur myndugleiki (XI).

Hesir móguleikarnir verða nærri viðgjørdir seinni. Her verður fyrst greitt frá móguleikanum at skipa ein fyrisitingardómstól.

VII. Formligur fyrisitingardómstólur

Tá ið landsfyrisitingin varð endurskoðað í sambandi við nýggju stýrisskipanarlógina frá 1990-árunum, vórðu móguleikarnir at skipa kærmyndugleikan sum fyrisitingardómstól ella sum kærnevndir viðgjørdir.¹⁴

Arbeidsbólkurin, sum arbeiddi við hesum, hugleiddi m.a. um móguleikan at seta á stovn føroyskan fyrisitingardómstól. Bólkurin slepti tó hesum tanka, av tí at dómstólar vóru ríkismál, og at tað kundi væntast taka drúgva tíð at samráðast um m.a. mørkini til vanligu dómstólarnar, eins og hægri krøv máttu setast til fyrisitingardómarar enn limir í kærnevndum. Bólkurin metti eisini, at de facto var lítil munur á fyrisitingardómstóli og kærnevnd (kærustovni) – mestsum einans heitið.¹⁵ Bólkurin mælti heldur til ein kærustovn við felags skrivstovu at tæna kærnevndum, ið hvør skuldi hava 3 limir við einum lögfrøðingi sum formanni, men leikir limir skuldu eisini vera.¹⁶

Ofta verður ført fram til fyrimunar fyri fyrisitingardómstólar, at prosessin framman fyri vanligu dómstólunum er tung, úðarkrevjandi og kostnaðarmikil. Fyrisitingarmálini eru eisini ov fá til, at vanligu dómstólarnir menna neyðuga serfrøði. Fyrimunirnir við fyrisitingardómstólum verða sagdir at vera:

1. Offisjalprinsipp og frælsi frá samráðingarprinsippinum.
2. Í høvuðsheitum skrivlig prosess.
3. Skjótari og smidligari prosess.
4. Bíligari fyri brúkaran.
5. Serfrøði verður savnað.¹⁷

Tað er kortini greitt, at ein røð av hesum atlitum eins væl kundi verið ein lýsing av verandi kærnevndarskipan kring Kærustovnin. Munurin er mestsum einans, at fimta atlitid til at savna serfrøði kanska ikki á sama hátt er til staðar í verandi skipan, har hvør kærnevnd hevur smala heimild, og har ábyrgdin er býtt millum eina fakliga skrivstovu, hvørs starvsfólk eru sett eftir meritokratisum meginreglum, og nevndir, hvørs limir eru settir meira ad hoc.

Tá ið tosað verður um fyrisitingardómstólar, er eisini neyðugt at lýsa, hvat dømandi vald merkir – hvat tað merkir at vera dómstólur. Dømandi vald kann bæði lýsast úr funktionellum og organisatoriskum sjónarhorni.

Funktionelt er dømandi valdið tað valdið, sum ásetir rættarstöðuna fyri ítøkilig mál.¹⁸ Lóggávuvaldið er til samanberingar valdið, sum alment ásetir rættarstöðuna.

Úr einum funktionellum sjónarhorni¹⁹ eru kærnevndirnar dømandi myndugleiki í ítøkiligum fyrisitingarligum málum. Tað sama er galdandi fyri stjórnarráðini, sum eru kærmyndugleiki fyri undirliggjandi landsstovnar ella fyri kommunur (tá ið hetta er ásett í lóg).

At fyrisitingarlig kærsmål kunnu leggjast fyri vanligu dómstólarnar broytir ikki, at kærnevndirnar funktionelt eru dømandi. Í føroysku-donsku skipanini kann dómstólaroynd av úrskurði hjá kærnevnd skerast

¹⁴ Sí uppskot um nýskipan – Aðrar tilráðingar, 1996 undir „Uppskot um eina nýggja kærskipan innan almennu fyrisitingina í Føroyum“, sum hevði hugleiðingar um kærustovn, s. 6-14.

¹⁵ Sí uppskot um nýskipan – Aðrar tilráðingar, 1996, s. 6-14.

¹⁶ Sí uppskot um nýskipan – Aðrar tilráðingar, 1996, s. 9-10.

¹⁷ Sí Jon Andersen, „Domstolskontrol trænger til fornyelse“, Lov & Ret, nr. 8, s. 1999, s. 14.

¹⁸ Sí Alf Ross, *Dansk statsforfatningsret*, I-II, 3. udgave, København 1980, s. 227.

¹⁹ Sí Alf Ross, *Dansk statsforfatningsret*, I-II, 3. udgave, København 1980, s. 226-227.

av við lóg (endaligheitsásetingar), so als ongin dómstólaroynd verður, og lægri dómstólar, hvørs avgerðir kunnu umgerast av hægri dómstólum, verða eisini mettir at hava dømandi vald. Samanumtikið er tískil ringt at síggja nakran mun á virkseminum ella funktiónini hjá kærunevndum og dómstólum.

Spurningurin um delegatión av lóggevandi valdi hevur fingið nógva umrøðu í bókmentum, men tað kann undra, at tað ikki hevur vakt sama áhuga, at víðfevnd delegatión eisini er hend av dømandi valdi. Delegatión av dømandi valdi er hend út frá somu praktisku atlitum sum delegatión av lóggevandi valdi. Grundgevingin er vanliga tann, at almenna reguleringin av búskaparligum, sosialum og tekniskum slagji er vorðin so víðfevnd, at vanligu dómstólararnir ikki hava kunnað fylgt við og dømt í øllum teimum málum, sum íkoma. Dømandi valdið (í funktiónellari merking) er tí í stóran mun lagt til miðfyrisingina (ráðini) og seinni serligar kærunevndir.²⁰

Hóast kærunevndirnar sostatt taka avgerð og leggja (subsumera) ítøkilig mál undir almennar reglur, verða tær kortini ikki roknaðar sum dømandi vald. Hetta er fyrst og fremst tí, at *organisatoriskt* er dømandi valdið tann partur av tí almenna, sum í grundleggjandi lóg – grundlóg ella stýrisskipan – hevur fingið serligt og sjálvstøðugt grundarlag til tess at taka sær av tí at døma.

Fá munnu ivast í praktiska óheftinum hjá kærunevndunum, men teirra óheftni er ikki tryggjað í grundleggjandi lóg eins og dømandi vald dómstólanna. Kærunevndirnar hava tískil ikki neyðugt stovnsligt (organisatoriskt) óheftni at kallast dómstólar.

Til samanberingar tryggjar grundlógin dómstólanna óheftni *bæði* hvat viðvíkur teirra virki og teirra persónligu (setanarligu) viðurskiftum.

Grundlógin tryggjar óheftni hjá dómstólunum/dómarunum í teirra virki við orðunum í § 64, 1. pkt.,

at „Dommerne har i deres kald alene at rette sig efter loven“. Sum meginregla kann hvørki lóggevandi ella útinnandi vald (ráðharri) geva dómarum boð um, hvussu teir skulu virka. Undantøk eru kortini, tí lóggevandi hevur ofta trongt seg inn á dómstólanna øki, eitt nú við neyvstýring við lóggávu viðvíkjandi revsing. Men sum høvuðsregla virða bæði lóggevandi og útinnandi valdið rættin hjá dómstólunum at virka óheft.

Bæði lóggevandi og útinnandi valdið (ella aðrir partar av útinnandi valdinum) virða helst í roynd og veru rættiliga væl avgerðirnar hjá kærunevndunum og teirra persónliga (setanarrættarlíga) óheftni, men uttan serliga verju í grundlóg ella stýrisskipan er ongin trygd fyri, at trýst ikki kann verða lagt á kærunevndir í málum, sum hava serliga stóran politiskan áhuga.

Dómstólanna persónliga (setanarliga) óheftni er eisini ásett í § 64 í grundlógini, 2. og 3. pkt., har tað stendur um dómararnar:

„De kan ikke afsættes uden ved dom, ej heller forflyttes mod deres ønske, uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.“

Hetta merkir, at dómararnir hava setanarrættarlígt óheftni. Sama er ikki galdandi fyri kærunevndarlimir ella starvsfólk sett á Kærustovninum. Serliga kærunevndarlimirnir sita leyst, og kunnu teir antin sigast upp ella ikki verða afturvaldir, tá ið skeiðið er runnið.

Grundlógin heimilar í § 63, stk. 2, at fyrisingar-dómstólar verða stovnaðir, men kera má vera til ríkisins hægstarætt. Á sama hátt, og helst enn meira bindandi fyri Føroyar, heimilar yvirtøkulógin frá 2005, at føroyingar skipa egnar dómstólar, men

20 Sí Alf Ross, Dansk statsforfatningsret, I-II, 3. udgave, København 1980, s. 205.

hægstirættur er undantikin, og kæra til hægstarætt kann ikki avtakast.

Spurningurin er so, hvussu sambæriligt tað er við hugsanina um ein fyrisingardómstól, at hann ikki er óheftur, men liggur undir hægsta dómstólinum í vanligu skipanini. Í teimum londum, har fyrisingardómstólar eru skipaðir, koma fyrisingardómstólar vanligi ikki innan fyri verandi dómstólaskipan, men í staðin fyri teir sum sjálvstøðug skipan í síðusettari (parallellari) hierarkiskari skipan. Í donsku skipanini er øvugt ein fortreyt, at kærummyndugleiki er frá ovasta kærudómstólinum til ríkisins hægstarætt. Hægstirættur má tískil vera ovast í hierarkinum, um Føroyar skipa fyrisingardómstól.

Hetta er ofta ført fram sum ein vansi við donsku grundlógini, at hon forðar fyri, at møguligir fyrisingardómstólar kunnu vera óheftir av vanligu dómstólaskipanini.²¹

Hinvegin er danski hægstirættur eftir umskipanina av rættarganginum fyri fáum árum síðan í størri mun vordin ein sokallaður præjudikatdómstólur (fordømsdómstólur), ið mest tekst við serliga prinsipiell mál. Ikki er vist, at tað hevði gjørt fyrisingarrættarliga royndina verri, um serliga prinsipiell fyrisingarmál kundu farið beinleiðis frá yvirdeildini í einum kærustovni (sum hevði fingið støðu sum ein føroyskur fyrisingardómstólur) til ríkisins hægstarætt.

Undir øllum umstøðum kundi ein skipan við fyrisingardómstólum ført til, at kæruskipanin gerst einfaldari fyri borgaran. Júst knortluta og drúgvu mannagongdin í eini kærunevndarskipan aftrat vanligu dómstólunum verður onkuntíð nevnd sum ein vansi, ið kundi betrast við einum fyrisingardómstóli.²²

Verandi fyrisingarrættarliga royndarskipanin hevur heilt upp til 5-6 stig. Undir verandi skipan verður borgari vanligi møttur við:

- 1) Avgerð á fyrsta stigi í fyrisingini.
- 2) Kærurætt til antin yvirliggjandi ráð ella til kærunevnd.
- 3) Kлага til Løgtingsins umboðsmann.
- 4) Í fjórðu atløgu kann borgarin leggja málið fyri Føroya Rætt.
- 5) Harnæst kann borgarin leggja málið fyri Landsrættin.
- 6) Er málið nóg prinsipielt, kann borgarin fáa málið fyri Hægstarætt.

Frá stigi 1 til 6 (ella bara 1 til 5) kunnu ganga mong ár, har borgarin gongur vónrikur (ella øvugt uppslitin) og bíðar eftir einum úrskurði.

Ein vinningur við at skipa formligan fyrisingardómstól kundi tískil verið, at hetta gav høvi til eina samlaða endurskoðan og einfaldari heildarættan fyri føroyska fyrisingarrættarliga roynd.

Ein trupulleiki við at umskipa kærunevndirnar (og Kærustovnin) til fyrisingardómstól er kortini, at hetta helst krevur eina grundleggjandi endurskoðan av allari dómstólaskipanini. Serlig rættargangslóg má gerast fyri fyrisingardómstól, ið tekur støðu til m.a. markamótíð við vanligu dómstólarnar. Á sama hátt mugu setast (ella útbúgvast) starvsfólk (dómarar), ið hava sama persónliga óheftni sum vanligir dómarar.

Fyrimunirnir við fyrisingardómstólum kunnu eisini fáast við kærummyndugleikum, ið líkjast fyrisingardómstólum. Í roynd og veru líkjast fyrisingardómstólar líka nógv fyrisingarligum kærummyndugleikum sum okkara kærunevndum, sum teir líkjast dómstólum.

21 Bent Christensen, *Forvaltningsret – Prøvelse*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 1994, s. 313.

22 Sí Difi-notat 2013:3 *Forvaltningsdomstoler i Norge? Kort gjennomgang av begreper og synspunkter*, s. 4.

VIII. Starvsfólk á Kærustovninum avgreiða sjálvi ávís mál vegna nevndirnar uttan at leggja tey fyrri á fundi. Prinsipiell mál kundu kortini verið lögð fyrri nevndirnar.

Kærustovnurin er skrivstova hjá 11 ymiskum kærunevndum og avgerðarnevndum. Kærustovnurin fyrireikar málini at leggja fyrri nevndirnar og hevir ongan sjálvstøðugan myndugleika at taka avgerðir í málum, sum verða lögð fyrri nevndirnar.

Hetta merkir, at øll vanlig avgerðarmál og eisini mong mál av prosessuellum slagi verða lögð fyrri nevnd til støðutakan. Nøkur undantøk eru, so sum innlitsmál, ið mugu avgreiðast skjótt og ikki kunnu bíða eftir næsta nevndarfundi, ella mál, sum eiga at avvísast, tí tey falla uttan fyrri heimildina hjá nevndunum. Slík mál avgreiða lögfrøðingarnir á Kærustovninum og verða lögð til kunningar hjá nevndunum á næstkomandi fundi.

Í lögtingslógini um kærunevnd í almanna-, familju- og heilsumálum²³ er í § 8, stk. 3, ásett, at kærunevndin kann geva skrivstovuni, t.v.s. Kærustovninum, fulltrú til sjálvstøðugt ella saman við formanninum at taka avgerð í málum,

1. har avgerðin verður mett ivaleys,
2. har talan er um bráðliga íkomna trongstøðu,
3. og har tað má metast at verða kæraranum til munandi skaða, um bíðast skal eftir viðgerð í kærunevndini.

Slíkar avgerðir skulu skjótast gjørligt leggjast fyrri kærunevndina til kunningar.

Ein annar háttur at skipa virksemd á Kærustovninum

kann tí vera at víðka um hendan avgerðarháttin soleiðis, at nevndirnar í størri mun heimila skrivstovuni, t.v.s. Kærustovninum sjálvum, at avgreiða mál, uttan at tey verða lögð fyrri nevndina. Hetta kann verða gjørt soleiðis, at málið verður lagt fyrri nevndina, fyrstu ferð hetta slag av máli skal viðgerast. Tá ið nevndin einaferð hevir tikið støðu til hetta slagið av máli, kundi Kærustovnurin sjálvur avgreitt líknandi mál uttan at leggja tey fyrri nevndina í hvørjum einstøkum føri.

Hetta hevði stýtt um viðgerðartíðina, við tað at øll kend mál ikki høvdu bíðað eftir at verða lögð fyrri nevndina, men høvdu kunna verið avgreidd beinanvegin av Kærustovninum. Kærunevndin skal tá bara viðgera nýggj og prinsipiell mál, t.v.s. at leggja eina linju fyrri siðvenjuna, sum Kærustovnurin síðani skal avgreiða líknandi mál í samsvari við. Metir Kærustovnurin, at ein siðvenja ikki er nøktandi longur, eigur Kærustovnurin at leggja spurningin fyrri nevndina til nýggja støðutakan. Kærustovnurin hevir ikki heimild til sjálvur at broyta siðvenju, sum nevndin hevir avgjørt. Hinvegin kann nevndin av sínum eintingum taka upp spurningin um at broyta siðvenju. Ein slík skipan hevði sannlíkt eisini havt við sær, at færri nevndarfundir høvdu verið neyðugir, tí talið á málum, sum krevja nevndarviðgerð, minkar. Hetta hevði lætt um praktiska arbeiðið hjá Kærustovninum at skipa fyrri fundum, innkallingum o.s.fr.

²³ Lögtingslóg nr. 47 frá 23. mars 1993 um kærunevnd í almanna-, familju- og heilsumálum, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017

Ein vansi við slíkari skipan er, at nevndirnar ikki fara at viðgera serliga nógv mál, og at tað eisini verða færri fundir, tí at tað ikki er so stórt tal av kærumálum á málsøkinum hjá hvørjari kærunevnd. Nevndirnar kunnu tí missa yvirlit yvir, hvat er galdandi á málsøkinum, og tað kann tá eisini vera torførari at taka støðu til tey prinsipiellu málini, ið verða lögð fyri nevndina. Hjálpast kann um henda vansan við,

at Kærustovnurin regluliga kunnar nevndina um, hvussu nógv og hvat slag av málum Kærustovnurin hevur avgreitt síðani seinasta nevndarfund.

Slík skipan er helst betur hóskandi til kærunevndir, ið hava nógv fleiri – í túsundatali – av málum at avgreiða, sum tað ofta er í líknandi skipanum uttanlands, t.d. í Nævnenes Hus í Danmark.

IX. Lögfróðingar á Kærustovninum taka sæti í kærunevnd og taka avgerð saman við serkønum av ymsum slagi

Í dag eru flestu formenn í ymisku kærunevndunum og øðrum nevndum lögfróðingar, sum ein landsstýrismaður hevur tilnevnt, og sum ikki hava sítt dagliga yrki á Kærustovninum. Vanliga er talan um advokatar og embætisfólk í landsfyrisingini.

Ein onnur skipan kann vera, at ein lögfróðingur á Kærustovninum tekur sæti í kærunevndini sum formaður í staðin fyri tilnevndu formenninar og viðger kærumálini saman við teimum serkønu, sum landsstýrismaðurin hevur tilnevnt at sita í kærunevndini.

Hugsanin aftan fyri slíka skipan er, at lögfróðiligi serkunnleikin, sum formenninir í dag koma við í nevndina, eins væl ella betur kann nøktast við

einum lögfróðingi á Kærustovninum, sum kanska enntá hevur viðkomandi málsøki sum sítt fakliga serøki á Kærustovninum. Samstundis verður atlitid til, at annar viðkomandi serkunnleiki enn lögfróði eisini er við í viðgerðini og avgerðini av málunum, varðveitt.

Fyrimunurin við hesi skipanini er, at talið av nevndarlimum kann minka við formanninum, og at kærúviðgerðin í nevndunum verður meira kjølfest í fakliga førleikanum á Kærustovninum.

Ein vansi við slíkari skipan kann vera, at lögfróðingar á Kærustovninum kunnu koma at stýra ov nógv í nevndarviðgerðini við bæði at vera formaður og serkønur á málsøkinum.

X. Ein samansettur kærustovnur, sum er egin myndugleiki í ávísan mun, men eisini virkar sum skrivstova fyri nakrar serstakar nevndir

Sum áður víst á, er Kærustovnurin í dag skrivstova hjá 11 ymiskum kærunevndum og avgerðarnevndum, men Kærustovnurin hevur ongan sjálvstøðugan myndugleika at taka avgerðir í málum, sum verða lögð fyri nevndirnar.

Ein broytt skipan kann vera, at í staðin fyri, at málini skulu leggjast fyri nevnd til støðutakan, so verður Kærustovnurin sjálvur myndugleikin og fær heimild til at avgreiða kærumálini. Tá verða kærunevndirnar óneyðugar. Ein slík skipan, har Kærustovnurin sjálvur gerst avgerðarmyndugleiki, krevur, at serkunnleikin, sum í dag er í kærunevndunum, á annan hátt verður tryggjaður í viðgerðini av málunum.

Spurningurin er, um serkønar metingar ikki kundu fingist til vega á annan hátt enn í sjálvari nevndini. Sum dømi kann vístast á, at Kærustovnurin hevur læknafakligan ráðgeva, sum hjálpir til við málum um fyrítíðarpensjón. Viðkomandi metir um læknafakligu upplýsingarnar í málinum, áðrenn málið verður lagt fyri nevndina, og henda metingin er ein partur av grundarlagnum, sum nevndarlimirnir fáa.

Um kærunevndir verða avtiknar, kann annar fakligur serkunnleiki enn lögfrøði sostatt í staðin fyri at vera í sjálvari kærunevndini verða knýttur at Kærustovninum sum serkønar ráðgevar ella beinleiðis settur sum starvsfólk á Kærustovninum. Væntast kann, at talan verður um serkunnleika sum lækni, sálarfrøðingur, roknskaparkønur, byggikønur, ser-

kønur í ravmagni, serkønur í fjarskifti, serkønur í djórasjúkum, serkønur í matvørum, serkønur í aling, serkønur í kapping og serkønur í tryggingarvirksemi (cand. act.).

Í nøkrum nevndum er tað avgerandi, at annar serkunnleiki enn lögfrøði er við at taka sjálva avgerðina. Sum dømi kann nevast, at lækni er við í viðgerðini av kærnum um tvingsil í psykiatriini. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki bara gerast av tvingsilsinntrevunum, sum eru framd, men ofta eisini av støðuni hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Her er tí neyðugt við lækna í sjálvari viðgerðini og til at taka avgerð.

Somu atlit gera seg galdandi fyri avgerðirnar hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini. Trupult er at ímynda sær, at avgerðir kunnu takast uttan serkønu limirnar og einans grundað á skrivliga tilfarið í málunum. Nevndarlimirnir fáa høvi at spyrja barnaverndartænastuna um hennara tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn niðurstøða verður gjord.

Hóast ein skipan verður vald, har Kærustovnurin í stóran mun fær myndugleika at avgreiða kærsmål og onnur mál sjálvur, so kann hugsast, at tað verður mett best at varðveita nakrar kærunevndir. Kærustovnurin kann tá framhaldandi virka sum skrivstova hjá nevndum, har neyðugt er við serligum mannagongdum fyri viðgerð, tí málini bróta frá vanligu virkseminum.

Fyrimunirnir við, at Kærustovnurin lutvíst gerst sjálvstøðugur myndugleiki, er, at flestu kærunevndirnar kunnu takast av. Stóra talið á nevndum tyngir arbeiðið á Kærustovninum, og nógv orka verður brúkt til praktiskar uppgávur sum at skipa fundir, fundarinnkallingar, senda skjøl til nevndarlimir o.s.fr.

Størri fyrimunurin má tó metast at vera, at málini ikki noyðast at bíða eftir nevndarfundi fyri at verða avgreidd. Undir fyrireikingini av málunum tekur Kærustovnurin tann neyðuga serkunnleikan inn, so hetta er ein partur av grundarlagnum fyri at taka avgerðina. So skjótt sum málið er nóg væl upplýst, og Kærustovnurin hevur tikið avgerðina, kann avgerðin avgreiddast og sendast kæraranum.

Í teimum serstøku førunum, har serkunnleikin er

neyðugur í sjálvari avgerðini av málinum, kann kærunevndin ella nevndin varðveitast, og Kærustovnurin fyrireikar tá málini at leggja fyri Kærunevndina, eins og gjørt verður í dag.

Hetta hevði verið ein liðiligari skipan, sum kann tillagast nýggjan tørv, so hvørt sum hann kemur í. Við slíkari skipan kunnu nýggj málsøki lættliga leggjast til Kærustovnin, so at Kærustovnurin sum sjálvstøðugur myndugleiki tekur avgerðina, og tað verður ikki longur neyðugt at stovna nýggja kærunevnd; tað einasta, støða skal takast til, er, um og hvør tørvur er á serligum serkunnleika til fyrireiking av málunum. Um í undantaksføri verður mett at vera tørvur á serstakari kærunevnd, har serkunnleikin skal vera við at taka sjálva avgerðina, kann Kærustovnurin eins og í dag virka sum skrivstova hjá slíkari nevnd.

XI. Kærustovnurin sum sjálvstøðugur kærmyndugleiki

Í framhaldi av umrøðuni omanfyri ber til at fara eitt sindur longri og ikki bara skipa eina samansetta loysn, har Kærustovnurin partvíst er egin kærmyndugleiki og partvíst er skrivstova fyri kærnevndir, men at fara heilt yvir til, at Kærustovnurin í høvuðsheitum er sjálvstøðugur kærmyndugleiki. Tá ið talan meira er um ein stígvísan heldur enn grundleggjandi mun á hesum og umrøðuni omanfyri, hevur ein røð av teimum atlitum og umhugsanum, sum eru nevndar omanfyri, sama gildi fyri hesa loysn sum fyri eina samansetta loysn, og øll sjónarmiðini skulu ikki endurtakast her.

Hóast fá mál eru á einum ávísnum øki, er fyrisitingarrættarligt háttalag so mikið líkt frá øki til øki, at førleiki verður mentur tvørtur um ymisk rættarøki, eisini tá ið málini eru fá eftir ymisku lógunum (ella lóggávu). Tískil kann tað vera ein meining í at skipa Kærustovnin sum – um ikki formligan fyrisitingardómstól, so – fyrisitingardómstólalíknandi myndugleika fyri flestu fyrisitingarrættarligu málsøki.

Breið heimild (breitt mandat) og samanlegging gevur synergi og uppbyggir førleika, har kærsmål eru fá. Breiðar heimildir geva heildarmynd fyri kærmyndugleikan, og borgarin sleppur undan at venda sær til ymiskar nevndir í sama stovni. Alt annað líka átti tað at betrað um bæði førleika og rættartrygd.

Skal Kærustovnurin skipast á henda hátt, er neyðugt at kjølfesta hetta í lóggávu. Kærustovnurin sjálvur varð einans grundaður í eini avtalu millum tveir aðalstjórar, og tað er framvegis bert í fíggarlógini og í tekstviðmerkingunum til stovnin í hesi lóg, at virkseimið verður lýst.

Sum greitt frá í kapitli X omanfyri er neyðugt, um kærnevndirnar verða avtiknar, at tryggja, at annar fakligur serkunnleiki enn lögfrøði, sum fyrr var í nevnd, verður knýttur til Kærustovnin sum serkønir ráðgevar ella beinleiðis settur sum starvsfólk á Kærustovninum. Talan kann vera um serkunnleika sum lækni, sálarfrøðingur, roknskaparkønur, byggi-kønur, serkønur í ravmagni, serkønur í fjarskifti, serkønur í djórasjúkum, serkønur í matvørum, serkønur í aling, serkønur í kapping og serkønur í tryggingarvirkseimi (cand. act.).

Ein vansi við skipan, har Kærustovnurin sjálvur er kærmyndugleiki, kann vera, at skipanin gerast ov persónstsknýtt. Her verður serliga hugsað um, at verða somu lögfrøðingar á Kærustovninum at avgera øll kærsmål, kann skipanin gerast ov heft at einstøku persónunum og teirra vanahugsan, tí lögfrøðingarnir á Kærustovninum ikki verða avbjóðaðir fakliga av uttanhýsis lögfrøðingum, sum tá ið viðgerðin er í kærnevndum. Leggjast má upp fyri hesum, um hendan skipanin verður vald.

Verður Kærustovnurin skipaður sum sjálvstøðugur kærmyndugleiki, verður mælt til, at roynt verður at føra fyrimunurnir við tí kollegialu skipan, sum er við verandi kærnevndarskipan, víðari og styrkja hana. Tað kann gerast við skipan, har tað í minsta lagi eru triggir lögfrøðingar, onkuntíð fimm, sum taka avgerð vegna Kærustovnin. Á tann hátt verður forðað fyri, at einstakir lögfrøðingar í veruleikanum sita við allari ábyrgdini, eins og avgerðir ikki verða so litaðar av áskoðanum hjá einum einstøkum lögfrøðingi. Líknandi atlit at ymiskleika og dygd í lögfrøðiligu viðgerðini, sum kollegialiteturin við dómstólarnar

er virðismettur fyri, kann á henda hátt eisini gera seg galdandi fyri Kærustovnin, hóast Kærustovnurin ikki formliga gerst dómstólur. Umframt hetta eigur

leikmansluttøkan eisini at halda fram, har lækna, sálarfrøðingar, verkfrøðingar o.s.fr. verða drignir inn í málsviðgerðina, alt eftir tørvi.

XII. Meting av Føroya Kærustovni frá teimum uttanveltaðu pørtunum²⁴

Í sambandi við endurskoðan av bygnaðinum á Føroya Kærustovni vildi arbeiðsbólkurin fáa lýst, hvørjar tankar uttanveltaðu partarnir hava um Kærustovnin.

Arbeiðsbólkurin skipaði tí fyri ummælisfundum við umboðum fyri stjórnarráðini, umboðum fyri stovnar, har avgerðirnar verða kærðar til Kærustovnin, og við formenninar í ymisku kærunevndunum.

Yvirskipað eru allir partar samdir um, at Kærustovnurin virkar væl, og at viðgerðin er sera professionell.

Hóast stovnarnir ikki altíð eru samdir um avgerðirnar, sum kærunevndirnar koma til, so virða stovnarnar avgerðirnar, tí arbeiðið er væl frágingið, og avgerðirnar eru væl grundaðar.

Formenninir í kærunevndunum eru væl nøgdir við tilmælini, sum teir fáa frá stovnunum, og teir mettu, at nevndirnar eru samdar við Kærustovnin um allarflestu mál.

Semja var eisini millum formenninar um, at nógv nýggj øki verða lögð til Kærustovnin, uttan at hugsað verður um, hvørt hetta er skynsam. Dentur varð lagdur á týðningin av, at fígging og tilfeingi fylgja við, tá ið nýggjar uppgávur verða lagðar til Kærustovnin. Formenninir vístu eisini á, at tað er trupult at hava eitt gott arbeiðslag og halda førleikar við líka, um ov fá mál verða lögð fyri nevndina.

Fleiri stovnar hildu, at ráðini í størri mun áttu at taka sær av kæruviðgerðini fyrstu tíðina, sum

eitt málsøki verður yvirtikið ella lóggávan broytt munandi. Soleiðis høvdu ráðini betur fylgt við, hvar møguligir trupulleikar eru, og um lóggávan virkar sum ætlað. Víst varð eisini á, at av tí at skipanirnar kring ymsu nevndirnar vóru so ymiskar og markamótini millum myndugleikarnar ikki altíð so greið (t.d. byggi- og umhvørvismál), kundi tað ofta vera trupult at geva greiða og góða kærueggleiðing. Betri samskipan av reglum og lógarverki kundi kanska bøtt um hetta.

Stjórnarráðini hildu, at tað hevði verið gott at fingið eina rokeringskipan, so at fulltrúar í stjórnarráðunum í eitt tíðarskeið kundu verið á Kærustovninum og fingið betri innlit í tey øki, sum stjórnarráðið hevur lagt til Kærustovnin.

Á hoyringsfundum nevndu umboð fyri stovnarnar, at tað ikki altíð var greitt, hví ávís fólk vóru vald í nevndirnar. Tey vístu á, at tað kundi vera ein trupulleiki, at nógv fólk ganga aftur í fleiri nevndum og fyrirkomum, og hetta kundi hava við sær gegnistrupulleikar. Tey eftirlýstu greiðar mannagongdir fyri vali av nevndarlimum. Formenninir vístu á, at hóast onkrar nevndir ongar gegnistrupulleikar hava, eru aðrar nevndir, sum hava afturvendandi trupulleikar. Hetta kundi verið loyst við at flyta málina til Kærustovnurin at viðgera beinleiðis.

Bæði millum ráðini og stovnarnar halda nøkur, at tíðin er farin frá at hava so nógvar nevndir, og mæltu til, at heimildin at taka avgerð í málunum varð lögð beinleiðis til Kærustovnin. Grundgevingin var, at nevndirnar ofta eru ein seinkandi liður í við-

24 Sí eisini spurningar til og frágreiðing frá hoyringsfundum í fylgiskjali 3

gerðini. Spurningurin er, um fakliga vitanin hjá nevndarlimunum hevur so stóran týdning, um Kærustovnurin annars fekk møguleika at tosa beinleiðis við neyðugan serkunnleika.

Stovnarnar søgdu seg kenna seg tryggari við av-

gerðina, um hon var lögfrøðiliga væl grundað og viðgjørd av lögfrøðingunum á Kærustovninum. Serliga tá ið ein avgerð „koppaði á eini knívsegg“, høvdu lögfrøðiliga grundaðu sjónarmiðini hjá Kærustovninum størri týdning enn tey hjá útpeikaðum nevndarlimum.

XIII. Niðurstøður

Higartil hevur arbeiðsbólkurin lýst verandi skipan og greitt frá styrkjum og veikleikum við verandi skipan, umframt at aðrar møgular skipanir eru lýstar í stuttum. Onki meira eintýðugt tilmæli er orðað. Hetta verður gjørt í hesum og næsta kapitli.

Fremsti førleiki Kærustovnsins er at viðgera fyrisitingarrættarlig kærsmål og mál av fyrisitingarrættarligum slagi. Aðalendamálið við Kærustovninum var at styðja nevndirnar í at viðgera kærur um fyrisitingarrættarligar avgerðir. At savna alla almenna kærviðgerð á einum staði eigur framvegis at vera fremsta mál, men hetta forðar kortini ikki fyri, at Kærustovnurin eisini kann taka sær av øðrum uppgávum.

Vit mæla til, at fyrisitingarrættarlig kærumsáviðgerð framvegis verður høvuðsábyrgd Kærustovnsins, men vit halda eisini, at Kærustovnurin er væl skikkaður til at taka sær av øðrum uppgávum, sum ikki júst eru at rokna sum kærumsáviðgerð, men kortini snúgva seg um mál við týðandi fyrisitingarrættarligum innihaldi. Tískil halda vit, at tey málsøki, sum Høvuðsbarnaverndarnevndin og Skuldarumskipanarnevndin taka sær av, eru egnad til at halda fram á Føroya Kærustovni. Hóast hesar báðar nevndir ikki viðgera kærur, so viðgera tær mál, har meginreglur frá vanligu fyrisitingarrættinum eru viðkomandi, og neyðugt er at tryggja líka viðgerð og rættartrygd kring alt landið.

Sum áður lýst tykjast nevndirnar kring Kærustovnin vera vorðnar alsamt fleiri í tali á ein heldur óskipaðan hátt og mestsum uttan fyriliti fyri meginreglum um, hvussu ein góður kærmyndugleiki kann skipast eftir føroyskum fortreytum.

Tvístöðan ella spennid millum myndugleikan, sum

viðger málini og tí mangan veruliga um ikki formliga tekur avgerð (Kærustovnin), og myndugleikan, sum formliga tekur avgerð (nevndirnar), skapar eisini ta støðu, at tað ikki er nóg gjøgnumskygt fyri borgaran, hvør avgerðarmyndugleikin er. Verandi kærunevndarskipan gruggar heildarmyndina og yvirlitið, ið eigur at vera kring kærmyndugleikar, so borgarin ikki óneyðuga verður sendur frá hurð til hurð í málum, sum eru so lík, at sami myndugleiki lættliga kundi avgjørt tey.

Arbeiðsbólkurin er tískil komin eftir, at fyrimunirnir við at halda fram við Kærustovninum eftir verandi leisti eru færri enn vansarnir. Fyri at endurtaka nøkur høvuðsatlit, so kann fyrst sigast, at mongu nevndirnar og mangan fáu málini fyri hvørja nevnd menna ikki fakligan førleika í nevndunum í nóg stóran mun. Eisini má atlit takast til, at starvsfólk á Kærustovninum í meira skipaðan mun verða sett eftir meritokratiskum meginreglum samanborið við nevndirnar sjálvar, har nevndarlimirnir umframt útbugvingarkrøv eisini verða settir út frá aðrari grundgeving og aðrari mannagongd enn henni, ið fyrisitingin virkar eftir.

Teir fyrimunir, sum danir mangan vísa til við sínum kærunevndum, kunnu, sum eisini nevnt omanfyri, illa flytast yvir á føroysk viðurskifti. Samfeløgini eru ov ymisk í stødd, munurin á tali av málum ov stórir, og møguleikin fyri at seta dómara úr ovastu dómstólunum í nevndirnar (ofta sum formenn) er ikki á sama hátt møguligt tí Føroyum.

Lagt verður upp til, at Kærustovnurin fer frá eini skipan, har øll mál skulu fyrireikast at leggja fyri nevndir, til eina skipan, har avgerðirnar verða tiknar á stovninum sjálvum. Henda skipan verður mett

at vera einfaldari og betri fyri rættartrygdina enn skipanin í dag við ellivu ymiskum nevndum, hvør við sínari reglugerð.

Mett verður, at tað eigur at gerast ein serlig skipan fyri, hvussu Kærustovnurin tekur avgerð sum sjálvstøðugur myndugleiki. Í dag eru tað nevndir við trimum ella fimm fólki, sum taka tær avgerðir, har Kærustovnurin hevur skrivstovuvirksemið um hendi. Tað ber til, sum umrøtt omanfyri, at varðveita hesa kollegialu skipan á tann hátt, at tað altíð eru minst trý fólk – vanliga trýggir lögfrøðingar – á Kærustovninum, sum eru við í viðgerðini av øllum málum.

Fyrimunirnir við, at Kærustovnurin gerst sjálvstøðugur myndugleiki, er, at kærunevndirnar kunnu takast av. Tær mongu kærunevndirnar eru tungar at arbeiða við hjá Kærustovninum, og stór orka verður brúkt til praktiskar uppgávur sum at skipa fundir, fundarinnkallingar, senda skjøl til nevndarlimir o.s.fr.

Um hetta verður tikið til eftirtektar, verður kærugongdin í flestu málum til Kærustovnin sjálfvan. Tá verður ikki avgerandi, hvussu nógv mál eru á einum øki. Tí fer at bera betur til at leggja øki við heilt fáum málum til stovnin. Tað kunnu tó vera onnur atlit, sum gera tað skynsam, at stjórnarráðið tekur sær av kærumálum í eitt tíðarskeið. Her verður serliga hugsað um, sum áður greitt frá, tørvin at byggja upp vitan, førleikar og eina siðvenju á økinum. Her er stórir munur á økjum og nógv atlit at taka – eisini politiskt.

Fyrimunur er eisini, at málini ikki noyðast at bíða eftir nevndarfundi fyri at verða avgreidd. So skjótt sum Kærustovnurin hevur tikið avgerðina, kann avgerðin avgreiddast og sendast kæraranum. Tað merkir, at borgarin kann fáa eina skjótari avgerð enn við verandi skipan.

Eins fyrireiking og viðgerð av øllum málum betrar

um rættartrygdina hjá tí einstaka, umframt at øll mál verða viðgjørd eftir somu málsviðgerðarreglum. Eisini tær serstøku kærunevndirnar, har serkunnleikin skal vera við at taka sjálva avgerðina, kunnu takast av. Í staðin kann Kærustovnurin í hesum førum viðgera og taka avgerð saman við neyðuga serkunnleikanum. Undir fyrireikingini av málunum eigur Kærustovnurin at taka tann neyðuga serkunnleikan inn, so hetta er ein partur av grundarlagnum fyri at taka avgerðina.

Slík skipan verður ein liðilgari skipan, sum kann lagast til nýggjan tørv, so hvørt sum hann kemur í. Nýggj málsøki kunnu lættliga leggjast til Kærustovnin, soleiðis at Kærustovnurin sum sjálvstøðugur myndugleiki tekur avgerðina. Við hesum verður tað ikki longur neyðugt at stovna nýggja kærunevnd ella finna eina kærunevnd, sum kann roknast at hava førleika at viðgera kærurnar á nýggja málsøkinum. Tað einasta, sum støða skal takast til, er, um og hvør tørvur er á serligum serkunnleika til fyrireiking av málunum.

Longri frammi í tíðini kann eisni hugsast, at Kærustovnurin kann umskipast til ein veruligan fyrisitingardómstól. Hetta gerst kortini mest natúrligt í sambandi við eina umskipan av dómsvaldinum og við at flyta tað á føroyskar hendur. Tískil er hendan loysn ikki partur av ítökiliga tilmálinum á hesum sinni, men møguleikin kann havast í huga fyri framtíðina.

Fjølmiðlanevndin er serstøk nevnd, sum viðger fjølmiðlaetisk mál og tí ikki hevur málsviðgerð av lögfrøðiligum (fyrisitingarrættarligum) slagi. Henda nevnd brýtur tí frá, tá ið hugsað verður um kjarnuvirksemið hjá Kærustovninum og upprunaligu ætlanina við stovninum. Hetta kemur til sjóndar í arbeiðnum á Kærustovninum við hesi nevnd. Tað er trupult hjá starvsfólki á Kærustovninum at koma við einum tilmáli til avgerð, m.a. tí tey kenna seg ikki hava neyðugu førleikarnar at meta um fjølmiðlaetiskar spurningar. Helst hevði henda nevnd tí ligið betur aðrastaðni.

Um so er, at tikið verður undir við tilmælinum at taka av hesar nevndir og flyta avgerðarheimildina til Kærustovnin, verður mælt til, at hetta verður gjørt í stigum. Á henda hátt verður ein ávís skiftistíð, har Kærustovnurin byrjar at taka avgerðir á nøkrum økjum, samstundis sum hann hevur skrivstovu-virksemið um hendi á øðrum økjum.

Raðfylgjan kundi til dømis verið soleiðis, at nevndirnar verða tiknar av, so hvørt sum valskeiðini hjá nevndunum ganga út. Nevndirnar eru allar valdar fyri eitt 4 ára tíðarskeið, og í staðin fyri at velja

nevndirnar av nýggjum kundu heimildirnar tá verið fluttar til Kærustovnin.

Ein annar móguleiki er at seta ávísa dagfesting fyri, nær skipanin broytist á ymsu økjum. Broytingarnar kunnu so fáa gildi t.d. 1. juli 2021 og 1. januar 2022 o.s.fr.

Tá ið skiftistíðin er av, tekur Kærustovnurin avgerð á øllum økjum undantikið eftir fjølmiðlalógini. Í næsta kapitli er ítøkiligari uppskot um broyting og framferðarhátt.

XIV. Tilmæli

Mælt verður til at taka av ella flyta nevndirnar, sum Kærustovnurin er skrivstova fyri.

Hvussu hetta verður gjørt, hvussu heimildirnar skulu skipast og tíðarætlanin verður lýst niðanfyri.

1. Mælt verður til, at hesar 8 nevndir verða tiknar av, og heimildirnar, sum tær hava, verða fluttar til Kærustovnin, sum so fram eftir viðger kærumálini og tekur avgerð um umskipan av skuld.

Talan er um:

- Kærunevndina í almanna-, familju- og heilsu-málum,
- Skatta- og avgjaldskærunevndina,
- Kærunevndina hjá Studna,
- Kærunevndina í lendismálum,
- Vinnukærunevndina,
- Skuldarumskipanarnevndina,
- Kærunevndina hjá ALS og
- Kærunevndina hjá Barsilsskipanini.

Flestu av hesum avgerðum eru fyrisingarrættarligar ella grundaðar á fyrisingarrætt, og lögfrøðin er tann berandi parturin av viðgerðini. Henda servitan er á Kærustovninum, og tí kunnu lögfrøðingar á stovninum avgreiða flestu mál. Í teimum málum, har neyðugt er at fáa serkøna ráðgeving t.d. frá læknum ella byggikønum, ber til at hava eina skipan, har serkøn verða knýtt at stovninum sum ráðgevar at heita á, tá ið hetta verður mett neyðugt.

2. Mælt verður til at gera serliga skipan fyri, hvussu Kærustovnurin tekur avgerð sum sjálvstøðugur myndugleiki.

Í dag eru tað nevndir við trimum ella fimm fólki, sum taka tær avgerðir; har Kærustovnurin hevur um hendi skrivstovuvirksemi. Mælt verður til at varðveita hesa kollegialu

skipan á tann hátt, at tað altíð eru minst trý fólk, sum eru við í viðgerðini av øllum málum.

Við tað at tað eru minst trýggir lögfrøðingar, sum eru við í hvørji inn yvir hvørja avgerð, ber til at tryggja góðskuna í avgerðunum, samstundis sum byrgt verður fyri, at onkur situr þúra einsamallur við einum øki.

Heimild eigur at vera fyri at seta Kærustovnin við fimm lögfrøðingum í serligum førum. Tað kann vera, tá ið talan er um serliga prinsipielt mál, serliga trupult mál ella kanska serliga torgreitt mál, at mett verður, at fleiri skulu vera við í viðgerðini. Tað eigur at vera undantakið, at neyðugt er at hava fimm lögfrøðingar við í eini viðgerð.

3. Mælt verður til at taka av Høvuðsbarnaverndarnevndina og í staðin lata lögfrøðingar á Kærustovninum saman við serkønum taka avgerð í hesum málum.

Barnaverndarøkið er so mikið serligt, at tað verður ikki mett nøktandi at hava serkøn sum ráðgevandi, tá ið avgerð verður tikin í hesum málum. Tað er tískil neyðugt at hava serkøn fólk sum ein part av avgerðarmyndugleikanum á hesum øki.

Nøkur mál kunnu og verða avgjørd grundað á skrivligt tilfar, men flestu mál verða tó viðgjørd á samráðingarfundum, har partarnir fáa høvi at møta fyri nevndini. Nevndarlimirnir fáa høvi at spyrja barnaverndartænastuna um teirra tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn niðurstøða verður gjørd.

Á Kærustovninum er neyðugi lögfrøðiligi kunnleikin, so tí verður mett, at hetta økið kann skipast soleiðis, at lögfrøðingar á Kærustovninum saman við teimum serkønum taka avgerð í hesum málum.

4. Mælt verður til at taka av Psykiatriska Sjúklingakærunevndina og í staðin lata lögfrøðingar á Kærustovninum saman við serkønnum taka avgerð í hesum málum.²⁵

Sum heild eru somu viðmerkingar sum við Høvuðsbarnaverndarnevndini. Talan er um nevnd, har tað er neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum. Í Psykiatrisku sjúklingakærunevndini er avgerandi, at lækni er við í viðgerðini av kærinum. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki einans gerast av tvingsilsinntrevunum, sum eru framd, men ofta eisini av støðuni hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Her er tí neyðugt við serkønnum, í øllum førum lækna, sum parti av avgerðarmyndugleikanum. Lögfrøðiligi kunnleikin er tó á Kærustovninum, og tí kann hetta økið skipast soleiðis, at lögfrøðingar á Kærustovninum taka avgerð í hesum málum saman við teimum serkønnum.

5. Mælt verður til, at skrivstovuvirksemið hjá Fjølmiðlanevndini verður flutt av Kærustovninum.

Fjølmiðlanevndin er grundleggjandi øðrvísi enn aðrar nevndir á Kærustovninum. Innihaldsliga eru málini øðrvísi, tí talan er meira um eina fjølmiðla-etiska meting heldur enn eina lögfrøðiliga. Fyri at loysa fjølmiðlamál er tí tørvur á aðrari servitan enn lögfrøði, sum er kjarnuførleikin á Kærustovninum. Henda servitan um góðan fjølmiðlasið og fjølmiðla-etikk finst einamest hjá fjølmiðlunum sjálvum. Tað eru eisini teir, sum tí duga best at seta mörkini og áttu at havt hesa nevnd um hendi.

Av tí at kjarnuførleikin á Kærustovninum er lögfrøði, avmarkar hetta viðgerðina í Fjølmiðlanevndini til kæraviðgerð.

Møguleikarnir við eini Fjølmiðlanevnd eru so nógv størri og annað enn tað, sum kann skipast undir Kærustovninum. Til dømis kundi verið skipað fyri kunning ella kjaki um fjølmiðlaviðurskifti við ráðstevnum og greinum.

Um annar partur hevði fulla ábyrgd av nevndini – eisini tann partin, sum ikki snýr seg um kæraviðgerð – hevði nevndin kanska komið meira til sín rætt.

6. Mælt verður til at seta greiða dagfesting fyri broytingum í skipanini.

Tann 1. juli 2021 verða hesar kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndina í almanna-, familju- og heilsu-málum,
2. Skatta- og avgjaldskærunevndin, og
3. Kærunevndin hjá Studna.

Tann 1. januar 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í lendismálum,
2. Vinnukærunevndin, og
3. Skuldarumskipanarnevndin.

Tann 1. juli 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin hjá Arbeidsloysisskipanini, ALS, og
2. Kærunevndin hjá Barsilsskipanini.

Tann 1. januar 2023 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Høvuðsbarnaverndarnevndin og
2. Psykiatriska sjúklingakærunevndin.

Onnur loysn verður funnin til, hvussu Fjølmiðlanevndin skal skipast og húsast. Mælt verður til, at henda loysn verður funnin, áðrenn nevndin verður vald av nýggjum – t.v.s. í seinasta lagi í 30. september 2022.

Tá ið skiftistíðin er av, tekur Kærustovnurin avgerð á øllum økjum, undantikið eftir fjølmiðlalógini.

7. Mælt verður til, at somu málsviðgerð-arreglur verða galdandi fyri alla viðgerð á Kærustovninum.

Um ikki annað er ásett í serlóg, verða øll mál við-

²⁵ Sæð verður burtur frá, at hetta málsøkið ikki er yvirtikið, og at tað ikki er vist, at tað ber til at fáa politiska senju við ríkismyndugleikarnar um at hava serskipan í Føroyum á hesum øki.

gjörd eftir grundreglunum í fyrisitingarlógini og í reglunum um Kærustovnin sum bakstöði.

8. Mælt verður frá at leggja uppgávur, sum innibera bæði ráðgeving og kærumsálsviðgerð, á sama øki til Kærustovnin.

Tað verður ikki mett hóskandi, at sami myndugleiki tekur sær av báðum uppgávum, kærumsálsviðgerð og ráðgeving. Skal myndugleikin, sum er kærummyndugleiki, ráðgeva, kemur hann í vanda fyri at gerast ógegnigur. Umframt at ráðgeving ikki er hóskandi fyri kærummyndugleika, gerst virkisøkið hjá eini nevnd enn meira óegnað at leggja til Kærustovnin, um nevndin tekur sær av privatrættarligum heldur enn almannaréttarligum ósemjum. Dømi um slíkt virkisøki er tað kring Leigunevndina.

9. Mælt verður frá at leggja øki við uppsøkjandi og útfarandi virksemlu til Kærustovnin.

Tað fer altíð at vera neyðugt hjá Kærustovninum at raðfesta kæruviðgerð/málsviðgerð, ið er kjarnuuppgávan hjá stovninum. Tí er vandi fyri, at slíkt uppsøkjandi virksemlu lættliga dettur burtur ímillum. Dømi um slíkt øki er Javnstøðunevndin.

10. Mælt verður frá at leggja kærur um trætumál og privatrættarlig viðurskifti til Kærustovnin.

Ítøkiliga skal viðmerkjast, at eitt øki, sum hevur verið upp á tal at leggja til Kærustovnin, er kærur um *starvsfólkaviðurskifti*. Kærustovnurin hevur fyrr mælt frá, at hesi mál verða lögð til stovnin at viðgera, og hildið verður fast við hesum tilmæli.

Starvsfólkaviðurskifti hava sjálvsagt eina fyrisitingarrættarlaga síðu, men málini eru um somu tíð vovin inn í leiðsluheimildir og onnur viðurskifti, so sum ósemjur av meira persónligum slagi millum leiðslu og starvsfólk ella innanhýsis ósemjur millum starvsfólk, har menniskjanslig atlit hava stóran týdning fyri avgerðina. Tað verður ikki mett at vera skilagott at leggja fyrisitingarligu ábyrgdina av

hesum málunum út um myndugleikahierarkiið til ein óheftan kærummyndugleika. Møguleiki er longu fyri at roynd slík mál fyri óheftum myndugleikum, nevnliga dómstólunum, og teir hava valt at halda sína roynd, so at bara eyðsýnd mistøk verða sett til vikis, men hava sjálvdan meining um metingar-spurningar.

Arbeidsbólkurin heldur verandi skipan vera nøktandi og sær ikki fyrimum í at skipa Kærustovnin sum kærummyndugleika í setanarmálum, tí avgerðarrætturin í slíkum málum verður settur at liggja frægari lokalt enn sentralt.

Um Kærustovnurin aftur at vanligum fyrisitingarrætti skal taka sær av *trætuloysnum meira alment*, er neyðugt við mannagongdum og førleikum á økjum, har stovnurin ikki er so stinnur. Neyðugt hevði verið at sett nýggj fólk við øðrvísi førleikum, sum ikki høvdu starvast við kjarnuuppgávum stovnsins.

Stovnurin hevur ikki nógv royndir við kærur á privatrættarlaga økinum.

11. Mælt verður til, at figgingingin til Føroya Kærustovn støðugt verður lagað til neyðuga virksemlu.

Grundgevingin fyri umskipanini, sum mælt verður til, er ikki figgjarglig. Talan verður helst ikki um figgjargligar sparingar, hóast nevndir verða tiknar av og nevndarsamsýningar tí ikki skulu gjaldast. Kærustovnurin fer at hava øktar útreiðslur til samsýningar til serkøn, umframt at tørvur helst verður á størri starvsfólkaorku á Kærustovninum – og harvið verða lønarútreiðslurnar møguliga hægri. Væntandi verða tað nøkur starvsfólk á stovninum, sum eftir nýggju skipanini eiga at fáa viðbót fyri ta servitan og eyka ábyrgd, sum liggur í at taka avgerðirnar.

Tað fer tí framvegis at vera neyðugt at taka støðu til játtanina hjá Kærustovninum, hvørja ferð ætlanin er at leggja nýggj øki til stovnin.

12. Mælt verður til at varðveita núverandi bygnað á Føroya Kærustovni.

Mælt verður til at halda fast við einstreingjaða bygnaðin, sum hann er í dag, og ikki skipa stovnin við deildum. Hugsað verður, at bygnaðurin kann vera uppafgur einfaldari við fløtum bygnaði. Stovnurin er lítil, og neyðugt er at vera smidligur, so til ber at umskipa og býta arbeidsorkuna eftir, hvussu nóg mál eru, og hvussu starvsfólkahópurin broytist.

Starvsfólk eiga at fáa viðbót, sum samsvarar við ta eyka ábyrgd og neyðugu servitan, sum liggja í nýggju uppgávanum.

13. Mælt verður til at gera lóg um Føroya Kærustovn.

Mælt verður til at gera eina lóg fyri Kærustovnin, sum ásetir, hvørji mál stovnurin kann avgreiða og hvussu. Á henda hátt ber til at tryggja greiða málsviðgerð, rættindi kærarans og gott grundfesti fyri framhaldandi virksemsi stovnsins.

14. Mælt verður fyríbils til at varðveita verandi skipan, har tað er advokatur, sum møtir í rættinum og ikki lögfrøðingur á Kærustovninum.

Arbeidsbólkurin er biðin um at taka støðu til, um tað er ein gongd leið, at lögfrøðingarnir á Kærustovninum møta í Rættinum. Soleiðis sum skipanin er í dag, er tað bert, tá ið avgerðirnar hjá Høvuðs-

barnaverndarnevndini verða lagdar fyri Føroya rætt, at Kærustovnurin útvegar og rindar fyri advokat at umboða Høvuðsbarnaverndarnevndina. Tað er ógvuliga sjáldan, at hinar nevndirnar verða partur av rættarmáli. Oftast er tað myndugleikin, sum hevur tikið avgerðina, og avvarðandi borgarin, sum eru partar í rættarmálinum. Málini hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini eru rúgvismikil, álvarslig og serlig. Tey taka nógva orku á stovninum, og skuldu lögfrøðingarnir eisini møtt í rættinum, høvdu hesi mál tikið enn meira av arbeidsorkuni á Kærustovninum – og meira enn stovnurin kann vera fyruttan, um hini økini eisini skulu røkjast. Henda arbeidsorka og arbeidstíð hevði verið meira, enn rindað verður í advokatútreiðslum í dag.

Tað skal tó ikki útihýsast, at tað onkuntíð kundi verið avbjóðandi og mennandi fyri lögfrøðingar á Kærustovninum at roynt seg í Rættinum. Tó skal havast í huga, at uppgávan hjá lögfrøðinginum á Kærustovninum er at meta um málini objektívt og koma fram til eina rætta avgerð. Tá ið málini fara fyri Rættin, høvdu sannlíkindi verið stór fyri, at uppgávan hevði verið broytt til at verja tiknu avgerðina og at vinna málið. Tá ið hugsað verður um málini í Høvuðsbarnaverndarnevndini, sum ofta halda á í nógv ár, og nógvar avgerðir skulu takast, er tað hugsandi, at tað ikki hevði verið álitisvekjandi, um lögfrøðingar á Kærustovninum eisini høvdu sum uppgávu at føra málið í Rættinum.

Fylgiskjal 1. Uppskot til lögtingslóg um Føroya Kærustovn

§ 1. Føroya kærustovnur er óheftur fyrisiting-armyndugleiki, sum fyrireikar, viðger og tekur avgerð í málum, sum eru lögð til stovnin. Kærustovnurin virkar fyri, at tað verða tiknar skjótar og rættar avgerðir stundisliga. Virkseimið hjá Kærustovninum er grundað á meginregluna um, at øll eru líka og hava sama rætt sambært lógini.

Stk. 2. Kærustovnurin er í sínum virkseimi óheftur av tænastrubodum viðvíkjandi viðgerð og avgerð av einstøku kærumálunum.

Stk. 3. Avgerðir Kærustovnsins eru endaligar í fyrisitingini og kunnu ikki kærast til annan fyrisitingarligan myndugleika.

Virkisøki

§ 2. Føroya Kærustovnur er kærummyndugleiki fyri fyrisitingarligar avgerðir, tá ið tað er ásett í lögtingslóg ella við heimild í lögtingslóg. Harumframt tekur Kærustovnurin avgerð í málum, tá ið tað er ásett í lögtingslóg.

Stk. 2. Kærustovnurin er skrivstova hjá ráðum og nevndum í tann mun, tað er ásett í lóg ella við heimild í lóg.

Stk. 3. Er ikki annað ásett, er freistin at kæra 4 vikur at rokna frá tí degi, kærarin hevur fingið fráboðan um avgerðina. Í serligum føri kann kærustovnurin viðgera kærumál, ið eru latin inn, eftir at kærufreistin er úti.

Stk. 4. Kærustovnurin ásetir nærri reglur um starvs-skipan sína.

§ 3. Kærustovnurin tekur avgerð í teimum málum, ið verða lögð fyri stovnin.

Heimildir stjórans at taka avgerðir í serligum málum

§ 4. Í málum, sum ikki elva til iva ella ikki eru av grundleggjandi týðningi, kann stjórin, ella tann,

sum stjórin letur sínar heimildir, avgera, at mál, sum er avgjørt, skal takast upp aftur til nýggja viðgerð. Stjórin kann eisini taka avgerð um at játta ella sýta steðgandi virknað í kærumálum, tá ið slík avgerð ikki tolir at bíða.

Stk. 2. Á sama hátt kann stjórin ella tann, sum hann heimilar til hetta, avgera, um kærarin er partur í málinum, um kærufreistin er hildin, og um kært er til rætta myndugleika. Hevur málið grundleggjandi týðning, skal kærustovnurin setast.

Setan av Kærustovninum

§ 5. Kærustovnurin verður settur við stjóranum og tveimum lögfrøðingum.

Stk. 2. Í serligum førum kann stjórin avgera, at Kærustovnurin verður settur við stjóranum og fyra lögfrøðingum.

Stk. 3. Í málum, har serligur serkunnleiki verður mettur neyðugur fyri viðgerðina, kann Kærustovnurin verða settur við stjóranum og einum ella tveimum lögfrøðingum umframt einum ella tveimum viðkomandi serkønnum.

Stk. 4. Stjórin avger, um mál skulu viðgerast eftir stk. 1, 2 ella 3, og hvør mannar Kærustovnin í einstøku málunum. Stjórin kann avgera, at mál, sum er byrjað sum vanlig viðgerð eftir stk. 1, skal flytast til viðgerð sambært stk. 2 ella 3.

Stk. 5. Stjórin kann avgera, at í staðin fyri ein av lögfrøðingunum kann Kærustovnurin setast við einum persóni við øðrum viðkomandi serkunnleika.

Avgerðir hjá Kærustovninum

§ 6. Avgerðir Kærustovnsins sambært § 5 verða tiknar við vanligum meiriluta, eftir at fundur er hildin um málið. Standa atkvøðurnar á jøvnum, er atkvøða stjórans avgerandi. Øll hava skyldu til at greiða atkvøðu.

Stk. 2. Stjórin kann avgera, at serkøn luttaka á fundi uttan av hava atkvøðurætt.

§ 7. Kærustovnsins avgerð kann vera: burturvísing, staðfesting, avtøka ella broyting av tí kærdu avgerðini. Kærustovnurin kann eisini afturvísa málið til nýggja viðgerð ella beina málið til viðgerðar hjá einum myndugleika, sum ikki áður hefur tikið avgerð í málinum.

Stk. 2. Kærustovnurin er ikki bundin av málskrøvum partanna.

Stk. 3. Avgerðir hjá Kærustovninum skulu fráboðast skrivliga og skulu vera grundgívnar.

Útbúgvingarkrøv

§ 8. Stjórin fyri Kærustovnin skal hava lögfrøðiligt embætispróg og hava royndir í fyrisiting ella øðrum viðkomandi fakøki.

Stk. 2. Lögfrøðingarnir, sum skulu taka avgerð eftir §§ 5-7, skulu hava lögfrøðiligt prógv ella aðra samsvarandi ella viðkomandi útbúgving.

Serkøn ráðgeving

§ 9. Kærustovnurin fær sær neyðuga serkøna ráðgeving eftir tørvi.

Stk. 2. Val av serkønnum skal vera grundað á teirra fakligu førleikar og eftir tilmæli frá yrkisbólkkum, har tað ber til.

Stk. 3. Serkøn fáa lön ella samsýning, sum landsstýrismaðurin ásetir.

Kærun

§ 10. Kæra skal sendast skrivliga til Kærustovnin og skal, har tað ber til, vera grundgívin og hava próvskjøl hjáløgd.

Stk. 2. Allar upplýsingar, so sum ummæli, váttanir o.a., ið verða mettar neyðugar fyri at kunna viðgera og taka avgerð í málinum, skulu verða fingnar til

vega, áðrenn málið verður lagt fyri Kærustovnin til avgerðar.

Stk. 3. Tann myndugleiki, ið hefur tikið ta innkærdu avgerðina, hefur skyldu til at lata Kærustovninum allar upplýsingar, sum hava verið grundarlag undir innkærdu avgerðini.

Stk. 4. Kæra hefur ikki steðgandi virknað uttan so, at hetta er ásett í aðrari lóggávu. Um serligar umstøður tala fyri tí, kann Kærustovnurin avgera, at ein kæra fær steðgandi virknað.

Onnur mál enn kærumál

§ 11. Umsóknir, tilmæli o.a., har Kærustovnurin sambært § 2 skal taka avgerð, verða send Kærustovninum skrivliga.

Stk. 2. Allar upplýsingar, ið verða mettar neyðugar fyri at kunna viðgera og taka avgerð í málinum, skulu verða fingnar til vege, áðrenn málið verður lagt fyri Kærustovnin til avgerðar.

Almannakunngerung av avgerðum og ársfrágreiðing

§ 12. Avgerðir, sum Kærustovnurin hefur tikið, kunnu almannakunngerast. Avgerðir, sum verða kunngjörðar, skulu vera navnleysar og gjörðar so ókenniligar sum gjørligt.

Stk. 2. Tá ið avgerðir verða valdar til almannakunngerung, eigur serligur dentur at verða lagdur á, at avgerðirnar hava prinsipiellan ella generellan týðning fyri siðvenjuna á økinum.

Stk. 3. Avgerðirnar kunnu almannakunngerast í øllum miðlum.

§ 13. Kærustovnurin ger eina ársfrágreiðing um virksemsi sítt, sum skal almannakunngerast.

Rættur partanna at mótta í Kærustovninum

§ 14. Kærustovnurin eigur eftir áheitan ella kann av sínum eintingum geva pørtunum og øðrum høvi til at siga fram sína áskoðan munnliga fyri kærustovninum.

Skiftistíðarskeið

§ 15. Tann 1. juli 2021 verða hesar kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í almanna-, familju- og heilsu- málum,
2. Skatta- og avgjaldskærunevndin, og
3. Kærunevndin hjá Studna.

Stk. 2. Tann 1. januar 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í lendismálum,
2. Vinnukærunevndin, og
3. Skuldarumskipanarnevndin.

Stk. 3. Tann 1. juli 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin hjá Arbeidsloysisskipanini, ALS, og
2. Kærunevndin hjá Barsilsskipanini.

Stk. 4. Tann 1. januar 2023 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Høvuðsbarnaverndarnevndin og
2. Psykiatriska sjúklingakærunevndin.

Gildiskoma og skiftisreglur

§ 16. Henda lóg fær gildi dagin eftir, at hon er kunn- gjørd.

Stk. 2. Kæra send til kærunevnd og nevnd sambært § 22, og sum ikki er avgreidd, tá ið viðkomandi kærunevnd ella nevnd verður tikin av, viðger og avgreiðir Kærustovnurin sambært reglunum í hesi lögtingslóg.

Viðmerkingar til uppskot til lögtingslóg um Føroya Kærustovn

Kapittul 1. Almennar viðmerkingar

1.1. Orsaker til uppskotið

Føroya Kærustovnur er sera nógv broyttur, síðani hann bleiv settur á stovn í 1998. Fleiri kærunevndir eru lagdar til stovnin, umframt at eisini aðrar nevndir, ið ikki viðgera kærur, eru lagdar til stovnin.

Nevndirnar eru í nógvvar mátar sera ymiskar. M.a. er sera stórir munur á málbólkunum hjá teimum ymsu nevndunum, t.d. kann talan vera um ein borgara, kærara ella umsøkjara. Hesir persónar eru í sera ymiskum støðum, og tí er eisini munur á, hvørji atlit eiga at verða tikin mótvegis teimum ymsu málbólkunum.

Tørvur var á at fáa eftirmett virksemd og skipanina hjá Kærustovninum og fáa eitt tilmæli um møguligar

broytingar og tillagingar, so stovnurin fer at hóska betur til tað samfelag og tann fyrisitingarbygnað, sum er í dag.

Løgmaður setti 29. mars 2019 ein arbeidsból at gera eina frágreiðing um hesi viðurskifti. Arbeidsbólkurin læt lögmanni álit og tilmæli tann 16. oktober 2020.

1.2. Galdandi skipan

1.2.1. Almenna fyrisitingin var ofta fyri atfinningum tíðliga í 1990-árunum og fram, og ofta varð ført fram, at rættartryggin fyri borgaran var ov vánalig. Umsitingin var ov drúgv og viðgerðin ov tilvildarlig. Slíkar atfinningar vendu sær eisini móti kærumálsviðgerðini, har fólk m.a. settu spurnartekn við, hví tað tók fleiri ár at fáa eina avgerð frá einum myndugleika og uppáftur fleiri ár at fáa avgerðina roynda av einum

kærumyndugleika, uttan at partarnir finga innlit í, hvussu málini vóru fyrireikað og viðgjørd.

Fyrstu stig at stovna kærunevndir blivu tikin longu tíðliga í 1990-árunum. Við lögtingslóg nr. 121 frá 1991 um toll kundu avgerðir um toll, tiknar av táverandi Toll- og Skattstovu Føroya, kærast til Tollkærunevndina. Síðan bleiv við lögtingslóg nr. 136 frá 1992 um meirvirðisgjald stovnað ein meirvirðisgjaldskærunevnd. Kærunevndin í almannamálum bleiv síðan stovnað við lögtingslóg nr. 47 frá 1993, og við lögtingslóg nr. 169 frá 1997 um toll- og skattafyrisiting bleiv kærumyndugleikin í álíkningsarmálum fyrst lagdur til kommunalar skattakærunevndir og síðan eina landsskattakærunevnd.

Vanligu grundgevingarnar, tá ið hesar fyrstu og seinni kærunevndir blivu skipaðar, vóru slíkar, sum at ein kærunevnd hevur við sær, at orkan í landsstýrinum/ráðnum verður frígivin og kann raðfestast betur. Atlit at óheftni og valdsbýti var eisini vanligur partur av grundgevingunum. Hetta seinna í sambandi við, at landsstýrið annars hevur bæði ábyrgd av at gera yvirskipaðar reglur og samstundis taka avgerð í ítøkiligum kærumálum. Síðan hava eisini atlit at skjótari og betri viðgerð í kærunevnd, sum umframt lögfrøðiligan førleika eisini skal vera samansett av fólki við aðrari fakligari bakgrund, verið førd fram.

Ein onnur grundgeving fyri at skipa kærunevndir er atlitid at halda politiska myndugleikan burtur frá ítøkiligum avgerðum í einstaklingamálum. Rákið í fyrisingarpolitikkinum seinastu tíggu árinum hevur verið, at politiska leiðslan skal stýra í stórum og ikki í smálutum. Fatanin tykist vera, at tað er óheftni av politiskari uppiblanding – og frávera av beinleiðis politiskari uppiblanding – sum serliga gevur fyrisingaravgerðum legitimitet.

Nakrar av somu atfinningum, sum upprunaliga vórðu nýttar sum grundgeving fyri at seta kærunevndir, blivu kortini eisini seinni settar fram móti teimum upprunaligu kærunevndunum, serliga at tær

høvdu ov lítla skrivstovuorku og arbeiddu ov seint. Í 1998 varð tiskil gjørt av at seta á stovn ein felags kærustovn, sum í fyrstu atlugu skuldi vera skrivstova, sum tók sær av virkseminum hjá Kærunevndini í almannamálum, Landsskattakærunevndini og Meirvirðisgjald- og Tollkærunevndini.

Kærustovnurin vaks skjótt, og alsamt fleiri nevndir komu aftrat. Kærustovnurin er í lötuni skrivstova hjá 11 ymiskum nevndum.

Kærunevndirnar eru vanligast á økjum, ið hava stóra mongd av líknandi fyrisingarrættarligum avgerðum, sum t.d. á skattaøkinum, almanna- og heilsuøkinum ella byggiøkinum, men eisini á økjum, har talan ikki er um stórt tal av avgerðum, eru kærunevndir skipaðar. Hetta kann hava samband við, at nevndin skal hava onkran ítøkiligan serkunnleika, sum ikki verður roknað við, at umsitingin hjá landsstýrismanninum hevur. Eitt dømi um hetta er Psykiatriska Sjúklingakærunevndin. Aftur aðrar nevndir eru, ið ikki so væl, ella ikki bara, kunnu síggjast sum fyrisingarrættarligur kærumyndugleiki, eitt nú Fjølmiðlakærunevndin og Høvuðsbarnaverndarnevndin.

Allar kærunevndirnar eru kollegialar eindir, og tær fylgja tiskil ikki meginregluni í fyrisingini um sokallaða monokratiska skipan, t.e. at ein einstakur persónur (stjóri ella líknandi) stýrir virkseminum. Kærunevndir, sum í lötuni eru skipaðar kring Føroya kærustovn, eru hesar:

1. Kærunevnd í almanna-, familju- og heilsu- málum
2. Skatta- og avgjaldskærunevndin
3. Kærunevndin í lendismálum
4. Vinnukærunevndin
5. Kærunevndin fyri Studna
6. Skuldarumskipanarnevndin
7. Kærunevndin hjá Barsilsskipanini
8. Kærunevndin hjá Arbeidsloysisskipanini (ALS)
9. Fjølmiðlanevndin
10. Høvuðsbarnaverndarnevndin
11. Psykiatriska sjúklingakærunevndin

1.2.2. Valið av nevdunum

Tað eru landsstýrisfólkini á avvarðandi málsøki, sum tilnevna nevndarlimir, í summum førum eftir tilmæli frá feløgum ella áhugabólkum. Lógarásetingar eru kortini ikki um, hvussu valið fer fram, ella hvussu ofta limir kunnu veljast aftur.

1.2.3. Kærustovnur, kærunevndir og virki teirra

Her verður í stuttum lýst, hvussu kærunevndirnar virka, arbeiðsgongdir og arbeiðsviðurskifti.

Viðvíkjandi arbeiðshátti kann í stuttum sigast, at øll vanlig avgerðarmál og eisini mong mál av processuelligum slagi verða lögð fyri nevnd til støðutakan. Nøkur undantøk eru, so sum innlitsmál, ið mugu avgreiðast skjótt og ikki kunnu bíða eftir næsta nevndarfundi, ella mál, sum eiga at avvísast, tí tey falla uttan fyri heimildina hjá nevdunum. Slík mál avgreiða lögfrøðingarnir á Kærustovninum, og tey verða lögð til kunningar hjá nevdunum á næstkomandi fundi.

Tá ið nevnd hevur fund, eru nøkur grundleggjandi viðurskifti, ið atlit má takast til, og arbeiði, ið skal gerast, sama hvussu nógv mál skulu viðgerast á fundi, ella hvørja nevnd ið talan er um. Innkallingar skulu gerast, skjøl sendast, fundir skipast, fundarsamsýningar avgreiðast.

Viðgerðartíðirnar eru ymiskar frá nevnd til nevnd og lógu í 2019 millum 6 dagar og 6½ mánað. Sum heild eru viðgerðartíðirnar helst á eini leið, tá ið hugsað verður um, at tær verða roknaðar frá tí degi, málini eru innkomin til Kærustovnin, inntil tey eru avgreidd á fundi. Íroknað viðgerðartíðina er øll tann tíðin, tað tekur at fáa málið lýst hjá avvarðandi myndugleika, hoyrt partarnar og skrivað lögfrøðiligt upprit um málið. Nevndirnar við stytstu viðgerðartíðunum, so sum Psykiatriska Sjúklingakærunevndin og Høvuðsbarnaverndarnevndin, krevja serliga skjóta viðgerð og hava serstakar viðgerðarmannagongdir sum tryggja, at so verður.

Flestu nevndirnar hava mánaðarligar fundir. So

skjótt sum lögfrøðingarnir eru lidnir við uppritini, verða tey lögð fyri nevndarfund.

Við atlit til skjótleika í avgreiðsluni hevði tað ikki stýtt tað stóra um viðgerðartíðina, um málini vórðu avgreidd á skrivstovuni uttan at vera lögð fyri nevnd, tá ið vit tosa um nevndir, ið hava mánaðarligar fundir, tí so mikið stutt er ímillum fundir.

Øvugt í teimum nevdum, sum ikki hava regluligar fundir, har hevði slík mannagongd ivaleyst stýtt um viðgerðartíðina. Øvugt er tað júst í nevdum, sum ikki mótast so ofta, at neyðugt er, at nevndirnar kunnu taka støðu til øll mál, fyri at nevndarlimirnir fáa fatan av, hvat hendir á økinum.

1.2.3.1. Málsgongd og starvsfólkaligar ábyrgdir

Tað hevur verið so upprunaliga, at stjórin á Kærustovninum var við til allar fundir, las øll upprit, var við í kjakinum um øll mál og hevði innlit og yvirlit yvir alt nevndararbeiði. Hetta læt seg væl gera, tá ið triggjar nevndir vóru knýttar at stovninum. Í lötuni, nú ellivu nevndir og samanlagt rættiliga víðfevnd lógarøki eru lögð til stovnin, ber hetta sjálvsagt ikki til longur. Tí er eisini so, at lögfrøðingarnir á stovninum hava fakliga ábyrgd av ávísimum økjum hvør sær.

Mælt verður til at halda fast við einstreingjaða bygnaðin, sum hann er í dag, og ikki skipa stovnin við deildum. Hugsað verður, at bygnaðurin kann vera uppafur einfaldari við fløtum bygnaði. Stovnurin er lítil, og neyðugt er at vera smidligur, so til ber at umskipa og býta arbeiðsorkuna eftir, hvussu nógv mál eru, og hvussu starvsfólkahópurin broytist.

Starvsfólk eiga at fáa viðbót, sum samsvarar við ta eyka ábyrgd og neyðugu servitan, sum liggja í nýggju uppávunum.

1.2.3.2. Praktiska arbeiðsbýtið millum Kærustovnin og nevndarlimir

Áðrenn mál verður lagt fyri nevnd, verður upprit við tilmæli um avgerð vanliga gjørt av lögfrøðingi

á Kærustovninum. Upprit og tilhoyrandi skjøl vera senda nevndarlimunum fyri fundin, so tey hava møguleika fyri at seta seg inn í málini undan fundinum.

Fleiri nevndarformenn eru advokatar, og teirra royndir í rættarskipanini geva eina øðrvísi og kanska praktiskari áskoðan á málini. Teirra serkunnleiki og víða sjónarhorn hevur stórt virði, men vanligur fyrisitingarrættur er ikki altíð teirra sterkasta serfrøði. Aðrir formenn starvast í fyrisitingini og hava tí ofta fleiri royndir við fyrisitingarrætti. Samspælið millum uttanhýsis og innanhýsis serkunnleikan gevur í ávísam málum góða synergieffekt í viðgerðini, men størsti parturin av fakligu viðgerðini hendir í innanhýsis samskifti millum starvsfólkinum á Kærustovninum og í minni mun við nevndirnar, ið vanligu gerast partur av viðgerðini rættiliga seint í tilgongdini. Í hesum sambandi kann verða viðmerkt, at fyrisitingarrættarlig kærubiðgerð og almennur rættur sum heild eru serøki hjá Kærustovninum, og størsti parturin av málunum, sum verða lögð fyri Kærustovnin, snýr seg um kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum.

Ein kann tískil ivast í, hvussu er við fakligum „kvalitets-efurliti“ uttanífrá, um ein helt, at upprunaliga endamálið við at skipa kærustovn á henda hátt var at fáa arbeiðsbýti millum serkøna nevnd og skrivstovu.

Í samskifti við advokatar umboðandi borgarar og viðskiftafólk annars fáa starvsfólk á kærustovninum mangan ta fatan, at uttanhýsis fatanin er, at tað eru starvsfólk á Kærustovninum sjálvi, sum í veruleikanum taka avgerðirnar. Í hesum liggur á ongan hátt ein tilonkisgerð av arbeiðinum hjá nevndunum, bara ein staðfesting av, at skrivstovan sum er longu ger týðningarmesta arbeiðið, og at borgarar ofta fata Kærustovnin sjálvan sum myndugleikan.

1.3. Endamálið við uppskotinum

Við uppskotinum verður serstøk lögtingslóg fyri virksemd hjá Føroya Kærustovni, sum ásetur, hvørji mál kunnu avgreiddast av stovninum og hvussu, eins og ásetingar verða um onnur viðurskifti, so sum

óheftni o.a. Skotið verður upp, at felags reglur eru fyri viðgerðina á stovninum.

1.3.1. Avtaka nevndir og flyta virksemd til Kærustovnin

Skotið verður upp at taka av átta av nevndunum, sum Kærustovnurin er skrivstova hjá. Tær heimildir, sum hesar nevndir í dag hava, skulu í staðin flytast til Kærustovnin, sum frameftir skal viðgera kærumálini, sum hesar kærunevndir hava, og taka avgerð um umskipan av skuld.

Talan er um:

- Kærunevndina í almanna-, familju- og heilsu-málum,
- Skatta- og avgjaldskærunevndina,
- Kærunevndina hjá Studna,
- Kærunevndina í lendismálum,
- Vinnukærunevndina,
- Skuldarumskipanarnevndina,
- Kærunevndina hjá ALS og
- Kærunevndina hjá Barsilsskipanini.

Flestu av hesum avgerðum hjá nevndunum byggja á fyrisitingarrættin, og lögfrøðin er tann berandi parturin av viðgerðini. Henda servitan er á Kærustovninum, og tí kunnu lögfrøðingarnir á stovninum avgreiða flestu mál. Í teimum málum, har neyðugt er at hava serkøna ráðgeving, t.d. frá læknum ella byggikønum, ber til at hava eina skipan, har serkøn eru knýtt at stovninum sum ráðgevar at taka til, tá ið tað verður mett neyðugt.

Skotið verður upp at avtaka *Hovudsbarnaverndarnevndina* og í staðin lata lögfrøðingar á Kærustovninum saman við serkønum taka avgerð í hesum málum.

Barnaverndarøkið er so mikið serligt, at tað verður ikki mett nóg mikið at hava serkøn sum ráðgevandi, tá ið avgerð skal takast í hesum málum. Mett verður neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum. Nøkur mál kunnu og verða avgjørd út frá skrivligum tilfari. Men flestu mál verða viðgjørd á samráðingarfundum, har partarnir fáa høvi at møta fyri nevndini. Nevndarlimirnir fáa høvi at

spyrja bæði barnaverndartænastuna um hennara tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn niðurstöða verður gjörð. Neyðugt er tískil at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum á hesum øki.

Løgfrøðiligi kunnleikin er á Kærustovninum, og tí verður mettt, at hetta økið kann skipast soleiðis, at lögfrøðingar á Kærustovninum taka avgerð í hesum málum saman við teimum neyðugu serkønu.

Eisini viðvíkjandi *Psykiatriska Sjúklingakærunevndin* verður skotið upp at avtaka *kærunevndina* og í staðin lata lögfrøðingar á Kærustovninum saman við serkønum taka avgerð í hesum málum.

Eins og við Høvuðsbarnaverndarnevndini er talan um kærunevnd, har tað er neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum. Í Psykiatrisku sjúklingakærunevndini er avgerandi, at lækni er við í viðgerðini av kærinum. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki bara gerast um tvingsilsinntrevini, sum eru framd, men ofta eisini um støðuna hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Her er tí neyðugt við serkønum, í øllum førum lækna, sum parti av avgerðarmyndugleikanum. Løgfrøðiligi kunnleikin er tó á Kærustovninum, og tí kann hetta økið skipast soleiðis, at lögfrøðingar á Kærustovninum taka avgerð í hesum málum saman við teimum neyðugu serkønu.

1.3.2. Fjølmiðlanevndin flytast aðrastaðni

Skotið verður upp at flyta skrivstovuvirksemið hjá Fjølmiðlanevndini av Kærustovninum.

Virksemið á Kærustovninum er skipað rundan um viðgerð av stakmálum. Miðað verður eftir at gera niðurstøður, um tað so er í einstøkum kærimum, í viðgerð av umsóknum, ella tá ið ræður um góðkenning av tilmælum.

Í samsvari við hetta er uppgávan á Kærustovninum viðvíkjandi Fjølmiðlanevndini avmarkað til kærviðgerð. Men ein fjølmiðlanevnd kundi gjørt so

nógv annað, so sum at skipa fyri kunning ella kjaki um fjølmiðlaviðurskifti. Hetta útfarandi virksemið, sum kundi verið útint við ráðstevnum, greinum, viðmerkingum v.m., hóskar ikki til á Kærustovninum og hevði ivaleyst skjótt blivið raðfest aftari enn uppgávarnar at avgreiða stakmál. Røkkur tíðin ikki til alt, vil tað vera so, at mál, har borgarar bíða eftir úrsliti í einum kærimum, verða raðfest fremri enn slíkt kunnandi virksemi, sum ikki er kravfest.

Innihaldsliga eru hesi mál eisini øðrvísi enn hini kærimum á stovninum. Talan er meira um eina fjølmiðlaetiska heldur enn eina lögfrøðiliga meting, tá ið um hesar kærur ræður. Fyri at loysa fjølmiðlamál er tí tørvur á aðrari servitan enn lögfrøði, og hon finst hjá fjølmiðlunum. Best hevði tí verið, um fjølmiðlarnir sjálvir høvdu um hendi hesa nevnd. Tað eru eisini teir, sum eiga og duga best at seta mörkini fyri góðum fjølmiðlasíði. Í øðrum Norðurlondum (Danmark og Noreg) er tað miðlarnir sjálvir, sum skipa virksemið hjá sínum fjølmiðlanevndum.

Um onkur hevði fulla ábyrgd av nevndini, eisini tí partinum, sum ikki snýr seg um kærviðgerð, hevði nevndin kanska eisini komið meira til sín rætt.

1.3.3. Serliga skipan fyri, hvussu Kærustovnurin tekur avgerð sum sjálvstøðugur myndugleiki

Mælt verður til at gera serliga skipan fyri, hvussu Kærustovnurin tekur avgerð sum sjálvstøðugur myndugleiki.

Í dag eru tað nevndir við trimum ella fimm fólum, sum taka tær avgerðir, har Kærustovnurin hevur um hendi skrivstovuvirksemi. Mælt verður til at varðveita hesa kollegialu skipan á tann hátt, at tað altíð eru minst trý fólk, sum eru við í viðgerðini av øllum málum.

Við tað at tað eru triggir lögfrøðingar, sum eru við í hvørjari avgerð, ber til at tryggja kvalitetin í avgerðunum, samstundis sum byrgt verður fyri, at onkur situr púra einsamallur við einum øki.

Heimild eigur at vera fyri at seta Kærustovnin við fimm lögfrøðingum í serligum forum. Tað kann vera, tí talan er um serliga prinsipielt mál, serliga trupult mál ella kanska serliga torgreitt mál, at mett verður, at fleiri skulu vera við í viðgerðini. Tað eigur at vera undantakið, at neyðugt er at hava fimm lögfrøðingar við í eini viðgerð.

1.3.4. Serkunnleiki knýttast til Kærustovnin

Tá ið kærunevndirnar verða avtiknar, kann annar fakligur serkunnleiki enn lögfrøði sostatt í staðin fyri at vera í sjálvari kærunevndini verða knýttur til Kærustovnin sum serkønir ráðgevar ella beinleiðis verða sett sum starvsfólk á Kærustovninum. Væntast kann, at talan verður um serkunnleika so sum lækni, sálarfrøðingur, roknskaparkonan, byggikonan, serkonan viðvíkjandi ravmagni, serkonan viðvíkjandi fjaraskifti, serkonan í djórasjúkum, serkonan í matvørum, serkonan í aling, serkonan í kapping, serkonan í roknskapi og serkonan í tryggingarvirksemi – cand. act.

Í starvsskipanini fyri Kærustovnin eigur at vera ásett, hvørjir serkunnleikar vanliga eiga at verða tiknar við í fyrireikingini av málum á ávísium málsøki.

1.3.5. Tíðarættlan og skiftistíðarskeið

Skotið verður upp, at nevndir verða tiknar av og avgerðarheimildin flutt til Kærustovnin, og at hetta verður gjørt líðandi, so at ein ávís skiftistíð verður, har Kærustovnurin tekur avgerðir á ávísium økjum, samstundis sum Kærustovnurin hevur skrivstovuvirksemið um hendi á øðrum økjum. Raðfylgjandi kundi til dømis verið soleiðis, at nevndirnar verða tiknar av, so hvørt sum valskeiðini hjá nevndinum ganga út. Nevndirnar eru allar sum ein valdar fyri eitt 4 ára tíðarskeið í senn, og í staðin fyri at velja nevndirnar av nýggjum kunnu nevndirnar í hesum sambandi verða tiknar av og heimildirnar tá fluttar til Kærustovnin.

Ein onnur skipan er at seta ávísa dagfesting fyri, nær skipanin broytist fyri ymsu økini. Til dømis, at tann 1. januar 2021 verður henda og hin nevndin tiknar av, og tann 1. januar 2022 verða tvær tær næstu nevndirnar tiknar av. Tá ið skiftistíðin er av, tekur

Kærustovnurin avgerð á øllum økjum, undantikið eftir fjølmiðlalógini.

Í uppskotinum er skotið upp, at skiftistíðarskeiðið er hált annað ár, frá 1. juli 2021 til 1. januar 2023. Tann 1. juli 2021 verða hesar kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í almanna-, familju- og heilsu-málum,
2. Skatta- og avgjaldskærunevndin, og
3. Kærunevndin hjá Studna.

Tann 1. januar 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í lendumálum
2. Vinnukærunevndin, og
3. Skuldarumskipanarnevndin.

Tann 1. juli 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin hjá Arbeiðsloysisskipanini, ALS, og
2. Kærunevndin hjá Barsilsskipanini.

Tann 1. januar 2023 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Høvuðsbarnaverndarnevndin og
2. Psykiatriska sjúklingakærunevndin.

1.3.4. Framtíðin

Lagt verður upp til, at Kærustovnurin fer frá eini skipan, har øll mál skulu fyrireikast at leggja fyri nevndir, til eina skipan, har avgerðirnar verða tiknar á stovninum. Henda skipan verður mett at vera einfaldari enn skipanin í dag við ellivu ymiskum nevndum, hvør við sínari reglugerð.

Fyri at undirbyggja hetta verður lagt upp til, at útgangsstøðið er, at somu málsviðgerðarreglur eru fyri alla viðgerð á Kærustovninum. Í stuttum kann sigast, at um ikki annað er ásett í serlóg, verða øll mál viðgjörd eftir grundreglunum í fyrisingarlógini og í reglunum um Kærustovnin sum bakstøði.

Tá ið nýggj øki frameftir skulu leggjast til Kærustovnin, er útgangsstøðið soleiðis, at kærugongdin

verður beinleiðis til Kærustovnin. Verður mettt neyðugt fyrir viðgerðina á júst tí ökinum, at serkønir limir altíð eru við sum partur av avgerðarmyndugleikanum, verður hetta ásett í serlóg. Er onki ásett, viðgera lögfrøðingarnir á Kærustovninum málið. Kærustovnurin avgerð, um neyðugt er at innheinta ráðgeving frá serkønum, ella um talan er um mál, har serkøn eiga at vera við sum partur av avgerðarmyndugleikanum.

1.3.5. Slag av málum

Kæruviðgerð av almennum avgerðum var við stovnan og má framvegis vera fremsta endamálið við Kærustovninum. At savna alla almenna kæruviðgerð á einum staði má vera aðalendamálið. Hetta forðar tó ikki fyri, at Kærustovnurin eisini kann taka sær av øðrum uppgávum.

Størsti parturin av málunum, sum Kærustovnurin viðger, og har fremsti førleikin er, er í fyrising og almennum rætti. Mælt verður til, at Kærustovnurin eisini frameftir heldur seg á hetta økið. Privatrættarliga økið við t.d. avtalurættinum er ikki eitt øki, sum Kærustovnurin hevur nógvar royndir við, og mál, sum t.d. viðvíkja trætum millum borgarar, verða ikki mettt at hóska serliga væl saman við virkseminum á Kærustovninum.

Innan fyri hesar rammur verður mettt, at Kærustovnurin kann taka sær av øðrum uppgávum enn kærumálsviðgerð. Hetta vísa royndirnar við Høvuðsbarnaverndarnevndini og Skuldarumskipanarnevndini. Hesar báðar nevndir viðgera ikki kæru og falla tí uttan fyri uppruna endamálið við Kærustovninum. Men í báðum førum er talan um avgerðir, har meginreglur frá vanliga fyrisingarrættinum eru viðkomandi, og har tørvur er á at menna fyrisingarrættarlig virðir av ymiskum slag og røkja serliga týðandi atlit sum at tryggja líka viðgerð og rættartrygd í breiðastu merking.

Mælt verður tó frá, at uppgávur, sum fata um bæði ráðgeving og kæruviðgerð á sama øki, verða lagdar til stovnin. Tað verður ikki mettt hóskaði, at sami myndugleiki tekur sær av báðum uppgávum. Um-

framt at orka verður tikin frá primeru uppgávuni at røkja kærumálsviðgerð økir ráðgeving og kærumálsviðgerð á einum og sama stovni um somu tíð vandan fyri, at kærumyndugleikin gerst óegnigur.

Mælt verður eisini frá, at uppgávur, har uppsøkjandi og útfarandi virkseimið er høvuðsuppgávan verða lögð til stovnin. Kærustovnurin fer altíð at taka kæruviðgerð/málsviðgerð fremst, og tá kann slíkt uppsøkjandi virkseimi lætt detta burtur ímillum. Hervið verður ikki sagt, at starvsfólk á Kærustovninum ikki yvirhøvuð skulu luttaka í uppsøkjandi og útfarandi virkseimi. Tað kann eitt nú vera hóskaði, at starvsfólk á Kærustovninum luttaka í almennum orðaskifti og geva íkast til almenna kunning um týðandi fyrisingarrættarligar spurningar, um hetta ikki nertir við einstøk mál ella á annan hátt er óheppið fyri teirra óheftni. Sjóðarmiðið er meira tað, at nevndir og virkseimi kring lóggávu, har tað væntast, at útfarandi og uppsøkjandi virkseimi er ein týðandi ella integreraður partur, er neyvnan væl egnað til Kærustovnin.

Ítøkiliga skal viðmerkjast, at eitt økið, sum fyrr hevur verið upp á tal at leggja til Kærustovnin, eru kæru um starvsfólkaviðurskifti. Kærustovnurin hevur fyrr mælt frá, at hesi mál verða lögð til stovnin og hildið verður fast við hesum tilmæli. Starvsfólkaviðurskifti hava sjálvsagt eina fyrisingarrættarliga síðu, men málini eru um somu tíð so vovin inn í leiðsluheimildir og onnur viðurskifti, har menniskjansliga atlit er stóran týðning, at tað er ikki skilagott at leggja fyrisingarligu ábyrgdina út um myndugleikahierarkið til óhefta kærunevnd. Møguleiki er longu fyri at roynd slík mál fyri óheftum myndugleikum, nevnlig dómstólunum, og hava teir valt at halda sína roynd so, at einans eyðsýnd mistøk verða sett til vikis, men teir hava sjáldan meining um metingarspurningar. Arbeidsbólkurin heldur verandi skipan vera nøktandi og sær ikki fyrimunin í at skipa Kærustovnin sum kærumyndugleika í setanarmálum.

1.3.6. Málstal og nýggj øki

Í sambandi við stovnan av nýggjum kærunevndum, og um kærugongdin skal vera til landsstýrismannin

í eina tíð, áðrenn øki skal leggjast til eina móguliga kærunevnd, hevur serliga talið av móguligum kær-um verið havt á lofti. Viðhvørt verður mett, at er talið av kær-um serliga lítið, er ikki hóskandi at stovnseta nýggja nevnd at viðgera kærurnar.

Um útgangsstøðið frameftir verður, at kærugongd-in verður lögð til Kærustovnin, er ikki avgerandi, hvussu nógv mál væntandi verða á einum øki. Eisini øki við heilt fáum málum kunnu leggjast til stovnin.

Hin spurningurin, um tað er skynsamt, at kærugongd í eina tíð er til stjórnarráðið, áðrenn støða verður tikin til, um kærunevnd skal setast, er mest politisk og veldst mest um økið og áhugan fyri at fylgja við og ávirka.

1.3.7. Fígging

Verða nevndir tiknar av, eru nevndarsamsýningar, sum ikki skulu rindast. Hinvegin skal leggjast upp fyri, at útreiðslur í staðin verða til tey serkønu, og eisini skulu starvsfólk á stovninum hava viðbót fyri ta servitan og eyka ábyrgd, sum liggur í at taka avgerðirnar.

Tí er framvegis neyðugt at taka støðu til játtanina hjá Kærustovninum, um ætlanin er at leggjja nýggj øki til stovnin.

1.3.8. Viðvíkjandi bygnaðinum á stovninum

Mett verður, at tað er ikki neyðugt at skipa stovnin við deildum, men heldur halda fast við einstreingjaða bygnaðin, sum hann er í dag. Kanska heldur gera bygnaðin uppafur einfaldari við at hava heilt flatan bygnað. Stovnurin er lítill, og neyðugt er at hava ein fleksibilitet, at kunna fordeila alt eftir, hvussu málstølini og starvsfólkahópurin broytist.

Starvsfólk eiga at fáa viðbót í samsvari við ta eyka ábyrgd og neyðugu servitan, sum liggur í nýggju uppgávuunum. Hetta er ikki neyðugt at teingja at deildum.

1.4. Samandráttur av nýskipanini við uppskotinum

Átta av nevndunum, sum Kærustovnurin er skrivstova hjá, verða tiknar av. Tær heimildir, sum hesar nevndir í dag hava, skulu í staðin flytast til Kærustovnin, sum frameftir skal viðgera kærumálini, sum hesar kærunevndir hava, og taka avgerð um umskipan av skuld.

Talan er um hesar nevndir:

- Kærunevndina í almanna-, familju- og heilsu-málum,
- Skatta- og avgjaldskærunevndina,
- Kærunevndina hjá Studna,
- Kærunevndina í lendismálum,
- Vinnukærunevndina,
- Skuldarumskipanarnevndina,
- Kærunevndina hjá ALS og
- Kærunevndina hjá Barsilsskipanini.

Flestu av hesum avgerðum byggja á fyrisitingarrættin, og lögfrøðin er tann berandi parturin av viðgerðini. Henda servitan er á Kærustovninum, og tí kunnu lögfrøðingarnir á stovninum avgreiða flestu mál. Í teimum málum, har neyðugt er at hava serkøna ráðgeving við t.d. frá læknum ella byggikønum, ber til at hava eina skipan, har serkøn eru knýtt at stovninum sum ráðgevar at taka til, tá ið hetta verður mett neyðugt.

Høvuðsbarnaverndarnevndin verður tikin av, og í staðin skulu lögfrøðingar á Kærustovninum saman við serkønum taka avgerð í hesum málum.

Barnaverndarøkið er so mikið serligt, at tað verður ikki mett nógv mikið at hava serkøn sum ráðgevandi, tá ið avgerð skal takast í hesum málum. Mett verður neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum. Nøkur mál kunnu og verða avgjørd út frá skrivligum tilfari. Men flestu mál verða viðgjørd á samráðingarfundum, har partarnir fáa høvi at møta fyri nevndini. Nevndarlimirnir fáa høvi at spyrja bæði barnaverndartænastuna um hennara tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn

niðurstøða verður gjörd. Neyðugt er tískil at hava serkøn sum ein part av avgerðarmyndugleikanum á hesum øki.

Løgfrøðiligi kunnleikin er á Kærustovninum, og tí verður mett, at hetta økið kann skipast soleiðis, at lögfrøðingar á Kærustovninum taka avgerð í hesum málum saman við teimum neyðugu serkønu.

Psykiatriska Sjúklingakærunevndin verður eisini tikin av. Eins og viðvíkjandi Høvuðsbarnaverndarnevndini er talan um nevnd, har tað er neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum. Í Psykiatrisku sjúklingakærunevndini er avgerandi, at lækni er við í viðgerðini av kærinum. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki bara gerast av tvingsilsinntrivunum, sum eru framd, men ofta eisini av støðuni hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Her er tí neyðugt við serkønum, í øllum førum lækna, sum parti av avgerðarmyndugleikanum. Løgfrøðiligi kunnleikin er tó á Kærustovninum, og tí kann hetta økið skipast so, at lögfrøðingar á Kærustovninum taka avgerð í hesum málum saman við teimum neyðugu serkønu.

Skrivstovuvirksemið hjá *Fjølmiðlanevndini* verður flutt av Kærustovninum. Virksemið á Kærustovninum er skipað kring viðgerð av stakmálum.

Míðað verður eftir at gera niðurstøður, tað verði seg í stakmálum, í viðgerð av umsóknum, ella tá ið ræður um góðkenning av tilmælum.

Í samsvari við hetta er uppgávan á Kærustovninum viðvíkjandi Fjølmiðlanevndini avmarkað til kærviðgerð. Men ein fjølmiðlanevnd kundi gjørt so nógv annað, so sum at skipa fyri kunning ella kjaki um fjølmiðlaviðurskifti. Hetta útfarandi virksemið, sum kundi verið útint við ráðstevnum, greinum, viðmerkingum v.m., hóskar ikki væl á Kærustovninum og hevði ivaleyst skjótt blivið raðfest aftari enn uppgávarnar at avgreiða stakmál.

Røkkur tíðin ikki til alt, vil tað so vera, at mál, har borgarar bíða eftir úrsliti í kærumáli, verða raðfest fremri enn slíkt kunnandi virksemi, sum ikki er kravfest.

Innihaldsliga eru hesi mál eisini øðrvísi enn hini kærumálini á stovninum. Talan er meira um eina fjølmiðlaetiska heldur enn eina lögfrøðiliga meting, tá ið um hesar kærur ræður. Fyri at loysa fjølmiðlamál er tí tørvur á aðrari servitan enn lögfrøði, og hon finst hjá fjølmiðlunum. Best hevði tí verið, um fjølmiðlarnir sjálvir høvdu um hendi hesa nevnd. Tað eru eisini teir, sum eiga og duga best at seta mörkini fyri góðum fjølmiðlasiði.

Um onkur hevur fulla ábyrgd av nevndini, eisini tann partin, sum ikki snýr seg um kærviðgerð, hevði nevndin kanska eisini komið meira til sín rætt.

Í uppskotinum er lagt upp til, at skiftistíðarskeiðið er hálvtt annað ár, frá 1. juli 2021 til 1. januar 2023. Tá eru 10 nevndir tiknar av og Fjølmiðlanevndin flutt av Kærustovninum.

Kapittul 2. Avleiðingarnar av uppskotinum

2.1. Fíggjarligar avleiðingar fyri land og kommunur

Grundgevingin fyri umskipanini, sum mælt verður til, er ikki fíggjarlig. Talan verður helst ikki um fíggjarligar sparingar, hóast nevndir verða tiknar av, og nevndarsamsýningar tí ikki skulu gjaldast. Kærustovnurin fer at hava øktar útreiðslur til samsýningar til serkøn, umframt at tørvur helst verður á størri starvsfólkaorku á Kærustovninum – og harvið størri lønarútreiðslur. Nøkur starvsfólk á stovninum eiga eisini at fáa viðbót fyri ta servitan og eyka ábyrgd, sum liggur í at taka avgerðirnar.

Tí er framvegis neyðugt at taka støðu til játtanina hjá Kærustovninum, hvørja ferð ætlanin er at leggja nýggj øki til stovnin, eins og tað verður gjørt í dag.

Játtanin hjá Kærustovninum 2015-2020:

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Játtanin til Kærustovnin	6.423.000	6.837.000	6.596.000	7.537.000	8.340.000	8.537.000
Herav lønir	5.098.000	5.401.000	5.215.000	6.058.000	7.181.000	7.378.000

Útreiðslur til nevndarsamsýningar²⁶ í 2015-2019:

	2015	2016	2017	2018	2019
Kærunevndin í alamanna-, familju- og heilsumálum	131.755	136.765	132.292	131.528	140.755
Skatta- og avgjaldskærunevndin	149.271	176.695	177.321	181.856	175.715
Kærunevndin hjá Studna	11.185	8.432	15.761	7.147	7.405
Kærunevndin í lendismálum	66.075	62.520	63.633	67.379	67.140
Vinnukærunevndin	95.598	154.518	170.612	160.525	219.613
Psykiatriska Sjúklingakærunevndin	51.833	54.466	53.079	55.438	70.144
Fjølmiðlanevndin	2.792	8.558	13.041	11.389	18.512
Høvuðsbarnaverndarnevndin	261.268	241.747	250.043	246.585	228.451
Skuldarumskipanarnevndin	10.235	13.376	33.288	37.626	37.748
Íalt	780.012	857.077	909.070	899.473	965.483

26 ALS- og Barsilskærunevndirnar ikki eru við í yvirlitinum, tí Kærustovnurin fyrireikar kærumálini fyri hesar nevndirnar sambært avtalu, og ALS og Barsilsskipanin rinda sjálvi nevndunum samsýningina.

2.2. Umsitingarligar avleiðingar fyri land og kommunur

Umsitingarligar avleiðingar fyri landið eru, at landsstýrismenn/stjórnarráðini frameftir ikki skulu stovnseta kærunevndir, tá ið kærummyndugleikin verður lagdur til Kærustovnin. Heldur ikki skulu verandi kærunevndir og nevndir veljast fjórða hvørt ár.

Lógaruppskotið hevur ongar umsitingarligar avleiðingar fyri kommunur.

Kapittul 3. Serligar viðmerkingar

3.1. Viðmerkingar til ta einstøku greinina Viðmerkingar til § 1.

§ 1. *Føroya kærustovnur er óheftur fyrisitingarmyndugleiki, sum fyrirreikar, viðger og tekur avgerð í málum, sum eru lögð til stovnin. Kærustovnurin virkar fyri, at tað verða tiknar skjótar og rættar avgerðir stundisliga. Virksemd hjá Kærustovninum er grundað á meginregluna um, at øll eru líka og hava sama rætt sambært lógini.*

Stk. 2. Kærustovnurin er í sínum virksemd óheftur av tænastuboðum viðvíkjandi viðgerð og avgerð av einstøku kærumálum.

Stk. 3. Avgerðir Kærustovnsins eru endaligar í fyrisitingini og kunnu ikki kærast til annan fyrisitingarlígan myndugleika.

Til stk. 1. Í greinini verður ásett, at Kærustovnurin er óheftur fyrisitingarmyndugleiki. Hetta merkir, at stovnurin fremur sítt virksemd í fullum óheftni. Hetta er eitt krav um sokallað funktionelt óheftni.

Kærustovnurin er partur av almennu fyrisitingini. Hetta hevur við sær, at fyrisitingarlógin, lógin um innlit í fyrisitingina og aðrar alment galdandi fyrisitingarreglur eru eisini galdandi fyri virksemd hjá Kærustovninum.

At Kærustovnurin er óheftur og skal fremja sítt virksemd í fullum óheftni hevur til endamáls at tryggja ein virkisfóran og álitandi kærummyndugleika. Tá

ið óheftnið verður tulkað, skal tað tulkast við útgangsstøði í hesum endamáli.

At *Kærustovnurin er óheftur fyrisitingarmyndugleiki* merkir, at Kærustovnurin ikki eigur at vera ein samantvunnin partur av øðrum størri fyrisitingarmyndugleika í sambandi við sítt virki sum kærummyndugleiki. Hetta merkir t.d., at Kærustovnurin ikki eigur at vera ein deild o.tíl. í einum størri stovni. Tað er sostatt umráðandi, at Kærustovnurin *sum so* er óheftur.

Ásetingin um óheftni hevur hinvegin ikki við sær, at Kærustovnurin skipanarlíga ikki kann hoyra til eitt ávíst málsøki, t.e. vera ein stovnur undir einum stjórnarráði og undir einum landsstýrismanni. Ásetingin hevur heldur ikki við sær, at stovnurin ikki kann húsast saman við øðrum stovnum, um Kærustovnurin hevur síni egnu høli o.s.fr.

At Kærustovnurin skipanarlíga hoyrir undir viðkomandi landsstýrismann hevur við sær, at tað er viðkomandi landsstýrismaður, sum skal syrgja fyri, at játtan á figgjarlógin o.a. er nøktandi, so at Kærustovnurin fær virkað til fulnar. Hetta kann vera eftir tilmæli frá Kærustovninum og ávirkar ikki óheftnið hjá Kærustovninum.

Til stk. 2. At Kærustovnurin skal *fremja sítt virksemd í fullum óheftni* merkir m.a., at tær avgerðir, sum Kærustovnurin tekur, eru endaligar í fyrisitingini, og at landsstýrismaðurin, sum varðar av Kærustovninum, ikki hevur heimild at geva Kærustovninum tænastuboð um, hvussu hesar avgerðir skulu takast, ella um hvussu virksemd hjá Kærustovninum annars skal fara fram. Hetta kann ein landsstýrismaðurin vanliga gera viðvíkjandi sínum undirliggjandi stovnum.

Kravið um óheftni í virkseminum hjá Kærustovninum vísir í mestan mun til aðrar partar av útinnandi valdinum, t.e. landsstýri og stjórnarráð. Í sambandi við sítt virksemd sum kærummyndugleiki skal Kærustovnurin sostatt fakliga vera óheftur av landsstýrinum og stjórnarsráði, sum tí heldur ikki kunnu geva Kærustovninum tænastuboð í ítøkiligum ella almennum málum.

Kravið um óheftni inniber, at Kærustovnurin ikki sjálvur kann vera undir eftirlitið í sínum virkseminum sum kærummyndugleiki. Kravið hevur tó ikki við sær, at aðrir myndugleikar eru útilokaðir frá at hava eftirlit við t.d. fíggarstýring hjá Kærustovninum, ella at stovnurin virkar í samsvari við fyrisingarreglur. Hesum viðvíkjandi er Kærustovnurin í somu støðu sum aðrir fyrisingarmyndugleikar, og stovnurin er t.d. fevndur av virkisókinum hjá Løgtingsins Umboðsmanni og Landsgrannskoðanini.

Avgerðir hjá Kærustovninum kunnu eisini verða lagdar fyri rættin eftir vanligu reglunum í rættargangslógini.

Umframt at vera galdandi fyri sjálvan stovnin eru krøvini til óheftni eisini galdandi fyri stjóran í Kærustovninum, sum í sínum uppgávum ikki má vera beinleiðis ella óbeinleiðis ávirkaður ella gera eftir kravboðum frá nøkrum.

Ásett er, at *Kærustovnurin virkar fyri, at tað verða tiknar skjótar og rættar avgerðir stundisliga*. Hetta er ein endamálsorðing, sum vísir á, at stovnurin skal skipa virksemin sítt so skynsam, sum til ber, soleiðis at borgarar kunnu fáa eina rætta avgerð so skjótt til ber. Tað er sera ymiskt, hvat kann metast at vera nøktandi viðgerðartíð fyri ymisk sløg av málum, og tí ber ikki til t.d. at seta ávísa tíð inn. Orðingin vísir, at tað hevur týðning fyri rættartrygdina hjá borgarunum at fáa eina avgerð innan fyri rímliga tíð, og at Kærustovnurin skal stremba eftir, at mál t.d. ikki óneyðuga leingi verða send aftur og fram til ummælis hjá pørtunum.

Virksmið hjá Kærustovninum er grundað á meginregluna um, at øll eru líka fyri lógini, og at øll hava sama rætt sambært lógini. Hetta er eisini ein endamálsorðing, sum skal vísa á, at øll hava sama rætt og skulu viðgerast líka. Ongin hevur framihjá rætt at fáa sítt mál viðgjørt fram um onnur – hvørki ríkur ella fátækur, høgur ella lágur.

Til stk. 3. Ásett er, at avgerðir hjá Kærustovninum eru endaligar í fyrisingini og kunnu ikki kærast til annan fyrisingarligan myndugleika.

Sambært vanligu fyrisingarrættinum kann ein avgerð altíð kærast til tann myndugleikan, ið er yvirskipaður í mun til tann myndugleika, ið tók avgerðina, t.d. frá einum stovni undir einum stjórnarráði til viðkomandi landsstýrismann. Er onki ásett um kærufreist, er ongin freist at kæra avgerðina. Avgerðin hjá landsstýrismanninum er endalig í fyrisingini, og tá ið kærunevnd (ella kærustovnur) tekur yvir, er sama meginregla galdandi, at avgerðin er endalig í fyrisingini.

Tað krevst beinleiðis heimild í løgtingslóg at skerja fyrisingarliga kærumøguleikan. Skotið verður upp, at tað verður ásett, at avgerðirnar hjá Kærustovninum eru endaligar, eins og avgerðirnar hjá kærunevndunum eru. At avgerðin er endalig merkir, at hon ikki kann kærast til annan myndugleika innan fyrisingina.

Avgerðir hjá Kærustovninum kunnu verða lagdar fyri rættin eftir vanligu reglunum í rættargangslógini. Avgerðir kunnu eisini leggjast fyri løgtingsins umboðsmann, sum hevur eftirlit við, at myndugleikarnir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti stökum borgarum. Umboðsmaðurin kann viðgera klagur um avgerðir hjá myndugleikunum, eins og um viðferð teirra av borgarum og málum.

Viðmerkingar til § 2.

§ 2. *Føroya Kærustovnur er kærummyndugleiki fyri fyrisingarligar avgerðir, tá ið tað er ásett í løgtingslóg ella við heimild í løgtingslóg. Harumframt tekur Kærustovnurin avgerð í málum, tá ið tað er ásett í løgtingslóg*

Stk. 2. *Kærustovnurin er skrivstova hjá ráðum og nevndum í tann mun, tað er ásett í lóg ella við heimild í lóg*

Stk. 3. *Er ikki annað ásett, er freistin at kæra 4 vikur at rokna frá tí degi, at kærarin hevur fingið fráboðan um avgerðina. Í serligum føri kann kærustovnurin viðgera kærsmål, ið eru latin inn, eftir at kærufreistin er úti.*

Stk. 4. *Kærustovnurin ásetir nærri reglur um starvsskipan sína.*

Virkisøki

Til stk. 1. Í dag er kærummyndugleikin í fleiri forum lagdur til eina kærunevnd, sum hefur fingið heimild til at taka endaliga fyrisitingarliga avgerð. Við hesum lógaruppskotinum verður skotið upp, at kærummyndugleikin í staðin fyri kann verða lagdur til Kærustovnin sjálfvan, sum tekur eina endaliga fyrisitingarliga avgerð. Kærustovnurin tekur avgerð eftir reglunum í § 3.

Hetta merkir, at fyri at Kærustovnurin skal gerast kærummyndugleiki á ávísnum øki, skal hetta verða heimilað antin beinleiðis í lögtingslóg ella við heimild í lögtingslóg.

Talan skal vera um *fyrisitingarligar avgerðir*. Fyrisitingarrættarlig kæruviðgerð er serøki hjá Kærustovninum og serliga kæruviðgerð av avgerðum hjá almennum myndugleikum.

Størsti parturin av málunum hjá kærustovninum í dag eru um at viðgera avgerðir hjá almennum myndugleikum. Fremsti førleiki hjá Kærustovninum er í fyrisitingarrætti og almennum rætti sum heild. Stovnurin hefur ikki nógvar royndir við kærur á privatrættarliga økinum.

Skal Kærustovnurin taka sær av trætuloysnum meira alment, umframt kjarnuøkið í vanligum fyrisitingarrætti, krevjast mannagongdir og førleikar, har stovnurin ikki er so stinnur, og tá skal sjálvandi lutfalsliga meira orka til og eisini fleiri broytingar í mannagongdum.

Eisini av hesi orsök verður mett, at tað er skilabest, um Kærustovnurin framhaldandi heldur seg til at viðgera kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum, soleiðis at tað grundarlag og tann førleiki, ið longu er, kann mennast víðari á hesum økinum. Á hendan hátt verður førleikin á stovninum nýttur á besta og mest skilvísa hátt.

Kærustovnurin hefur í dag eisini ábyrgd av nevndum, sum ikki viðgera kærur um avgerðir hjá almennum myndugleikum, og eisini nevndir, sum

als ikki viðgera kærur. Hetta kemst av, at tað hefur verið nakað tilvildarligt, hvørji atlit hava ligið aftan fyri avgerðir um at leggja nevndir til Kærustovnin. Ongin yvirskipað ætlan tykist hava verið, tó at upprunaliga ætlanin var, at kærustovnurin skuldi viðgera avgerðir hjá almennum myndugleikum. Heimild er tí sett inn í lógina, at Kærustovnurin eisini skal kunna taka avgerð í slíkum málum, tá ið tað er ásett í lögtingslóg.

Til stk. 2. Hóast Kærustovnurin skal kunna taka avgerð sjálvur í flestu kærumálum, so eru tað føri, har tað verður mett at vera skynsamt framhaldandi at hava eina kærunevnd. Psykiatriska Sjúklingakærunevndin og Høvuðsbarnaverndarnevndin eru so mikið serligar, at tær verða settar neyðugar at varðveita. Tað er neyðugt at hava serkøn sum part av avgerðarmyndugleikanum, og neyvan er nøktandi at taka serkøn inn í viðgerðina sum ráðgevandi.

Í Psykiatrisku sjúklingakærunevndini er avgerandi, at lækni er við í viðgerðini av kærurum. Her møta kærararnir ofta á fundi, og meting skal ikki bara gerast av tvingsilsinntrivunum, sum eru framd, men ofta eisini av støðuni hjá kæraranum fundardagin. Ein partur av grundarlagnum fyri avgerðini er frágreiðing frá kærara. Neyðugt er við lækna í nevndini.

Somu atlit gera seg galdandi fyri avgerðirnar hjá Høvuðsbarnaverndarnevndini. Nøkur mál kunnu og verða avgjörd út frá skrivligum tilfari. Flestu mál verða kortini viðgjörd á samráðingarfundum, har partarnir fáa høvi at møta fyri nevndini. Nevndarlimirnir fáa høvi at spyrja bæði barnaverndartænastuna um hennara tilmæli og hoyra foreldrini, áðrenn niðurstøða verður gjörd. Týðandi er tískil, at sálarfrøðiligi og barnafakkøni serkunnleikin áhaldandi er til staðar á fundi.

Til stk. 3. Vanliga verður kærufreistin ásett í serlógáavuni, og tá er tað tann kærufreistin, sum er galdandi fyri kærur sambært serlógini. Er onki ásett um kærufreist í lógini, er ongin freist at kera avgerðina. Hetta er óheppið fyri viðgerðina av eini kærur, um hon ikki verður kærð fyrrenn kanska

mánaðir og ár eftir, at avgerðin varð tikin. Tað er best fyri kærara og myndugleikan, at kært verður innan fyri rímliga tíð, soleiðis at rættarstöðan í málinum verður staðfest.

Í lógaruppskotinum verður skotið upp, at er ikki annað ásett, so er freistin at kera 4 vikur at rokna frá tí degi, at kærarin hevur fingið fráboðan um avgerðina. Eisini verður skotið upp, at í serligum føri kann kærustovnurin viðgera kærsmål, ið eru latin inn, eftir at kærufreistin er úti.

Til stk. 4. Kærustovnurin ásetir nærri reglur um starvsskipan sína. Hon eigur at vera greið og ítøkilig, so tað er greitt fyri øllum, eftir hvørjum mannagongdum avgerðirnar verða tiknar. Í starvsskipanini eru reglur um skipan av stovninum og heimildir. Her eru mannagongdir fyri virkseminum, alt frá móttøku til avgreiðslu. Soleiðis er her ásett, hvussu málini verða upplýst, hvussu avgerðir verða tiknar, hvør tekur avgerðirnar, hvussu og á hvørjum grundarlag.

Lýst verður, hvørjar reglur eru fyri móttøku av málum, journalisering, kærufreistir og tagnarskyldu. Her kunnu krøv setast til ummæli og nærri reglur fyri hoyring, og heimild eigur at vera at steðga hoyringini, um hetta verður mettt neyðugt.

Eisini er neyðugt at lýsa, hvussu Kærustovnurin verður settur sambært § 5, hvør serkunnleiki eigur at vera við í viðgerðini til ymisk sløg av málum. Nær avgerð kann takast uttan serkøn, nær serkøn eru ein partur av fyrireikingini, og nær tey eru partur av avgerðarmyndugleikanum (fyri at spegla serkunnleikan í kærunevndunum í dag). Harumframt er neyðugt, at tað verður lýst, hvussu fundirnar fara fram, hvør skal vera við, hvør skipar fundin, hvør skrivar undir avgerðirnar. Eisini eigur at verða ásett nærri um skrivliga viðgerð.

Viðmerkingar til § 3.

§ 3. *Kærustovnurin tekur avgerð í teimum málum, ið verða lögð fyri stovnin.*

Ásett verður, at Kærustovnurin tekur avgerð í teimum málum, ið verða lögð fyri stovnin. Lagt verður soleiðis upp til, at Kærustovnurin fer frá eini skipan, har øll mál skulu fyrireikast at leggja fyri nevndir, til eina skipan, har útgangsstøðið er, at avgerðirnar verða tiknar á stovninum. Kærustovnurin verður tó framhaldandi skrivstova hjá teimum nevndum, har tað verður mettt neyðugt, at tað eru nevndir, sum viðgera málini.

Viðmerkingar til § 4.

Heimild stjórans at taka avgerðir í serligum málum

§ 4. *Í málum, sum ikki elva til íva, ella ikki eru av grundleggjandi týðningi, kann stjórin, ella tann, sum stjórin letur sínar heimildir, avgera, at mál, sum er avgjørt, skal takast upp aftur til nýggja viðgerð. Stjórin kann eisini taka avgerð um at játta ella sjáa steðgandi virknað í kærsmålum, tá ið slík avgerð ikki tolir at bíða.*

Stk. 2. *Á sama hátt kann stjórin ella tann, sum hann heimilar til hetta, avgera, um kærarin er partur í mál-
vinninum, um kærufreistin er hildin, og um kært er til rétta myndugleika. Hevur málið grundleggjandi týðning, skal kærustovnurin setast.*

Greinin hevur við sær, at Kærustovnurin noyðist ikki at verða settur til øll mál. Summi avgerðarmál eru ikki nóg týðandi til, at stovnurin noyðist at verða settur, og onnur mál hava vanligu minni týðning longu í og við, at tey ikki eru mál í fyrisitingarlógarinnar týðningi. Í mongum slíkum førum er nóg trygt, at stjórin sjálvur tekur avgerð, ella avgerðin verður latin starvsfólki samsvarandi vanligari delegatión.

Til stk. 1. Lógargreinin tekur sum dømi uppافتurtøku av máli. Hóast uppافتurtøka ella noktan av hesum er fyrisitingarrættarlig avgerð, er avgerðin í flestu førum einföld. Vanliga verða avgjørd mál ikki viðgjord av nýggjum, uttan at týðandi nýggjar upplýsingar, ið kundu havt elvt til aðra avgerð, koma fram. Eisini kann tað vera, at týðandi manglar í málsviðgerðini eru staðfestir. Flestu umbønir lúka ikki hesi krøv, og ta metingina kann leiðslan útskil trygt gera uttan at seta

sjálvan stovnin. Kortini eigur stovnurin at setast eftir vanligu reglunum, um málið hefur grundleggjandi týdning ella annars elvir til iva.

Síðan verða nevndar avgerðir um steðgandi virknað, sum ikki tola at bíða. Avgerðir um steðgandi virknað kunnu hava stóran týdning fyri kærana, tí endamálið við kærani kann vera spilt, um steðgandi virknaður ikki verður játtaður. Tað talar fyri at viðgera slík mál sum vanlig fýrisitingarrættarlig mál, har myndugleikin eigur at vera fullmannaður. Hesi mál hava ofta stóran skund, og tá er hent, at stjórin sjálvur kann avgreiða málið. Tískil er ásett, at bara har mál um steðgandi virknað ikki tolir at bíða, kann stjórin taka avgerð uttan at seta stovnin eftir vanligu reglunum.

Til stk. 2. Ásett er, at stjórin einsæris ella tann, sum hann heimilar til hetta, kann avgera mannagongdar-mál (prosessuel mál), so sum um partsstöðu, freistir, og hvørt kært er til rætta myndugleika. Aftur er galdandi, at slík mál skulu leggjast til fyri stovnin sjálvan, um tey hava grundregluligan týdning.

Viðmerkingar til § 5.

Setan av Kærustovninum

§ 5. *Kærustovnurin verður settur við stjóranum og tveimum lögfrøðingum.*

Stk. 2. *Í serligum fornum kann stjórin avgera, at Kærustovnurin verður settur við stjóranum og fyra lögfrøðingum.*

Stk. 3. *Í málum, har serligur serkunnleiki verður mettur neyðugur fyri viðgerðina, kann Kærustovnurin verða settur við stjóranum og einum ella tveimum lögfrøðingum umframt einum ella tveimum viðkomandi serkønnum.*

Stk. 4. *Stjórin avger, um mál skulu viðgerast eftir stk. 1, 2 ella 3, og hvør mannar Kærustovnin í einstøku málunum. Stjórin kann avgera, at mál, sum er byrjað sum vanlig viðgerð eftir stk. 1, skal flytast til viðgerð sambært stk. 2 ella 3.*

Stk. 5. *Stjórin kann avgera, at í staðin fyri ein av*

lögfrøðingunum kann Kærustovnurin setast við einum persóni við øðrum viðkomandi serkunnleika.

Kærustovnurin viðger nógv ymisk mál. Mál av ymiskum torleika, vavi og innihaldi. Talan er bæði um viðgerð av kærnum, um viðgerð av umsóknum og um avgerðir, sum verða tiknar eftir tilmæli. Mál- ini snúgva seg um alt frá byggimálum til skattamál og snúgva seg eisini um eftirkannan av avgerðum um frælsistöku og eftirgeving av skuld.

Reglurnar, sum eru í hesi grein, skulu fevna um øll mál, sum Kærustovnurin í dag viðger og fer at viðgera.

Til stk. 1. *Í dag eru tað nevndir við trimum ella fimm fólkom, sum taka tær avgerðir, har Kærustovnurin hefur um hendi skrivstovuvirksemi. Ætlanin er at varðveita hesa kollegialu skipan á tann hátt, at tað altíð eru minst trý fólk, sum eru við í viðgerðini av øllum málum.*

Við tað, at tað eru minst trýggir lögfrøðingar, sum eru við í hvørjari avgerð, ber til at tryggja kvalitatin í avgerðunum, samstundis sum byrgt verður fyri, at onkur situr púra einsamallur við einum øki.

Miðað eigur eisini at verða eftir, at Kærustovnurin í setanini av einstaka málinum verður settur við minst einum royndum lögfrøðingi. Lögfrøðingurin, sum hefur gjørt upprit í málinum, eigur helst eisini at taka lut í viðgerðini. Um lögfrøðingurin, sum hefur gjørt uppritið, er royndur, eru ikki serlig krøv til royndir hjá triðja lögfrøðinginum. Ásetingin forðar ikki fyri, at stjórin eftir vanligum delegatiónsmeginreglum kann seta annan lögfrøðing at taka avgerð í sínum stað.

Til stk. 2. Útgangsstøðið er, at málini verða viðgjørð av minst trimum lögfrøðingum. Heimild er tó fyri at seta Kærustovnin við fimm lögfrøðingum í serligum fornum. Tað kann vera, tí talan er um serliga prinsipielt mál, serliga trupult mál ella kanska serliga torgreitt mál, at mett verður, at fleiri skulu vera við í viðgerðini. Tað er undantakið, at neyðugt er at hava fimm lögfrøðingar við í eini viðgerð. Mál kunnu

soleiðis vera prinsipiell, torgreidd ella trupul, uttan at tað verður mettt neyðugt, at fimm lögfrøðingar skulu vera við í viðgerðini. Hugsast kann, at mál, sum hava stórar figgjarligar ella samfelagsligar avleiðingar, skuldu verið viðgjørð eftir hesum reglum, og hetta kann hava týðning, men tað er tað prinsipiella í málinum, sum er berandi fyri, um mál skal viðgerast eftir hesum leisti. Tað er ein ítøkilig avgerð, sum liggur hjá stjóranum, um fimm fólk skulu viðgera mál heldur enn trý.

Til stk. 3. Málini eru sera ymisk. Eitt mál um lestrarstuðul ella dagpening kann uttan trupulleikar avgreiðast av trimum lögfrøðingum og vil tí verða viðgjørt eftir vanligu reglunum. Hinvegin eru m.a. barnaverndarmálini soleiðis háttáð, at tað verður mettt neyðugt, at barnaserkøn og sálarfrøðingar eru við í viðgerðini.

Fleiri vinnumál eru eisini soleiðis háttáð, at neyðugt er at samskifta við serkøn sum part av upplýsingargongdini fyri at fáa fakta lýst. Men tað kann eisini vera neyðugt at hava serkøn við sum part av avgerðini í onkrum málum.

Tað skal tí vera møguligt at samanseta Kærustovnin við serkønnum umframt lögfrøðingum. Onkuntíð kann vera nóg mikið við tveimum lögfrøðingum og einum serkønnum, aðra tíð við tveimum lögfrøðingum og tveimum serkønnum, og viðhvørt er neyðugt við trimum lögfrøðingum og tveimum serkønnum.

Til stk. 4. Avgerðin um manning av Kærustovninum í einstøkum málum liggur hjá stjóranum.

Til stk. 5. Her verður gjørt greitt, at møguligt er at samanseta Kærustovnin við tveimum lögfrøðingum og einum persóni við øðrum viðkomandi serkunnleika. Í dag eru tað ikki aðrir fakbólkar enn lögfrøðingar og skrivstovufólk, sum starvast á Kærustovninum. Men tað er ikki óhugsandi, at persónar við øðrum viðkomandi útbúgvingum, sum t.d. cand. merc. aud. ella cand. merc. jur., einaferð fáa starv á Kærustovninum. Um so er, má møguleiki vera fyri, at hesir persónar eisini kunnu luttaka í viðgerðini.

Viðmerkingar til § 6.

Avgerðir hjá Kærustovninum

§ 6. *Avgerðir Kærustovnsins sambært § 5 verða tiknar við vanligum meiriluta, eftir at fundur er hildin um málið. Standa atkvøðurnar á jøvnum, er atkvøða stjórans avgerandi. Øll hava skyldu til at greiða atkvøðu.*

Stk. 2. *Stjórin kann avgera, at serkøn luttaka á fundi uttan av hava atkvøðurætt.*

Til stk. 1. Tá ið Kærustovnurin er settur, verður málið viðgjørt á fundi. Møta partar, verður avgerðin tikin, eftir at partarnir eru farnir av fundinum.

Til stk. 2. Í upplýsingartilgongdini kann vera neyðugt at hava samskifti við serkøn á ymiskum økjum. Tað kann vera okkurt fakta, sum skal lýsast nærri. Møguleiki skal eisini vera fyri, at serkøn kunnu luttaka á fundi uttan at hava atkvøðurætt.

Viðmerkingar til § 7.

§ 7. *Kærustovnsins avgerð kann vera: burturvísing, staðfesting, avtøka ella broyting av tí kærdu avgerðini. Kærustovnurin kann eisini afturvísa málið til nýggja viðgerð ella beina málið til viðgerðar hjá einum myndugleika, sum ikki áður hevur tikið avgerð í málinum.*

Stk. 2. *Kærustovnurin er ikki bundin av málskrøvum partanna.*

Stk. 3. *Avgerðir hjá Kærustovninum skulu fráboðast skrivliga og skulu vera grundaðar.*

Kærustovnurin arbeidir eftir „offisialprinsippinum“, og endamálið er at finna fram til røttu avgerðina. Kærustovnurin er ikki bundin av málskrøvum partanna. Kærustovnurin kann taka alt málið, sum tað er, til viðgerðar, og kærarin kann fáa eitt úrslit, sum er verri enn tann kærda avgerðin.

Viðmerkingar til § 8.*Útbúgvingarkrøv*

§ 8. *Stjórin á Kærustovninum skal hava lögfrøðiligt embætisprógv og hava royndir í fyrisiting ella øðrum viðkomandi fakøki.*

Stk. 2. Lögfrøðingarnir, sum skulu taka avgerð eftir § 5, skulu hava lögfrøðiligt prógv ella aðra samsvarandi ella viðkomandi útbúgving.

Til stk. 1. Mett verður, at tað er neyðugt at seta høg faklig krøv til tann, sum skal virka sum stjóri á Kærustovninum. Við nýggju skipanini fær stjórin evstu ábyrgd av avgerðum á einum sera breiðum fakligum øki. Ásett verður, at stjórin í Kærustovninum á sama hátt sum dómarar skal hava lögfrøðiligt embætisprógv og herumframt hava royndir í fyrisiting ella øðrum viðkomandi fakøki.

Til stk. 2. Sambært § 5 er útgangsstøðið, at tríggir lögfrøðingar viðgera málini. Heimild er tó fyri at seta Kærustovnin við fimm lögfrøðingum í serligum forum. Fakliga kravið til lögfrøðingarnar er, at teir hava lögfrøðiligt prógv ella aðra samsvarandi ella viðkomandi útbúgving. Neyðugt er sostatt ikki, at lögfrøðingarnir hava embætisprógv, men teir mugu hava nøktandi lögfrøðiliga útbúgving.

Viðmerkingar til § 9.*Serkøn ráðgeving*

§ 9. *Kærustovnurin fær sær neyðuga serkøna ráðgeving eftir tørvi.*

Stk. 2. Val av serkønum skal vera grundað á teirra fakligu førleikar og eftir tilmæli frá yrkisbólkkum, har tað ber til.

Stk. 3. Serkøn fáa lön ella samsýning, sum landsstýrismaðurin ásetir.

Til stk. 1. Flestu av avgerðunum byggja á fyrisitingarrættin, og lögfrøðin er tann berandi parturin

av viðgerðini. Í størstan mun kunnu lögfrøðingar á Kærustovninum tí avgreiða málini. Tað eru tó mál, har neyðugt er at hava serkøna ráðgeving frá læknum, byggikønum, sálarfrøðingum, roknskaparkønum v.m. Til dømis kunnu tað vera mál um fyrítíðarpensjón, har neyðugt er at hava eina læknaliga meting av upplýsingunum í málinum. Á onkrum serstøkum tøkniligum øki, t.d. innan fjarskifti ella ravmagn, kann vera neyðugt at hava serliga vitan fyri at fáa fakta lýst og skilt rætt. Tí verður neyðugt at hava eina skipan, har serkøn eru knýtt at stovninum sum ráðgevar at taka til, tá ið hetta verður mett neyðugt. Tað kunnu vera størri og smærri spurningar, sum tað er neyðugt at hava lýst, áðrenn avgerð kann takast.

Útgangsstøðið er, at hesi serkønu hjálpa til við at lýsa ivamál, sum kunnu vera um fakta í málinum, men eru ikki við til at taka avgerð í málinum. Møguleiki er tó fyri, at serkøn kunnu vera við á fundum, tá ið avgerð verður tikin, og møguleiki er eisini fyri, at serkøn kunnu vera partur av avgerðarmyndugleikanum.

Í starvsskipanini fyri Kærustovnin sambært § 2, stk. 4 verður ásett, hvør serkunnleiki vanliga er viðkomandi hjá Kærustovninum at taka við í ymsu sløgunum av málunum. Grundarlagið fyri hesum yvirliti er serkunnleikin, sum hevur verið umboðaður í teimum kærunevndum ella nevndum, sum verða tiknar av.

Til stk. 2. Tað eru fakligu førleikarnir hjá tí einstaka, sum eru avgerandi fyri, at viðkomandi kann virka sum serkønur fyri Kærustovnin. Tilmælið frá yrkisbólkkum verður mettt at vera gott grundarlag fyri tilnevning sum serkøn. Eitt dømi um hetta kundi verið lækna faklig ráðgeving, har uppskot kundu komið frá „lækna felagnum“. Tað eru tó yrkisbólkar, har tað eru so mikið fá, at onki slíkt felag er, ella at yrkisfelag ikki er serliga aktivt. Tað kann eisini hugsast, at ongin serkønur er tilnevndur á ávísnum øki, ella at viðkomandi, sum er tilnevndur, er ógegnigur. Neyðugt er tí, at Kærustovnurin hevur heimild tiluttan at kontakta yrkisfeløg at leita eftir serkønum

at hjálpa til í ávísnum máli. Um prosessin at tilnevna serkøn verður ov tung, kann tað seinka málinum. Eftir hesum uppskoti verða serkøn við vitan um bygging, læknafrøði v.m. knýtt at Kærustovninum sum serkøn og kunnu greina ivasurningar av ymiskum slagi.

Til stk. 3. Samsýningina, sum tey serkønu fáa, ásetir landsstýrismaðurin.

Viðmerkingar til § 10.

Kæur

§ 10. *Kæra skal sendast skrivliga til Kærustovnin og skal, har tað ber til, styðja seg við grundir, og próvskjøl verða hjáløgð.*

Stk. 2. *Allar upplýsingar, so sum ummæli, vátanir o.a., ið verða mett neyðugar fyri at kunna viðgera og taka avgerð í málinum, skulu verða fingnar til vega, áðrenn málið verður lagt fyri Kærustovnin til avgerðar.*

Stk. 3. *Tann myndugleiki, ið hevur tikið ta innkærdu avgerðina, hevur skyldu til at lata Kærustovninum allar upplýsingar, sum hava verið grundarlag undir innkærdu avgerðini.*

Stk. 4. *Kæra hevur ikki steðgandi virknað, uttan so at hetta er ásett í aðrari lóggávu. Um serligar umstøður tala fyri tí, kann Kærustovnurin avgera, at ein kæra fær steðgandi virknað.*

Til stk. 1. Í hesi grein verða ásettar reglur um, hvussu kærast kann, og hvørji krøv verða sett í hesum sambandi.

Kæran skal vera skrivlig, og helst skal verða grundgivið í kæruni fyri, hvat kært verður um og hví. Kærda avgerðin skal eisini helst verða hjáløgð, umframt tey skjøl, sum kærarin metir stuðla undir kærnu hansara, so at greiða skjótast fæst á, at talan er um avgerð, sum kann kærast til Kærustovnin, og at kærufreistin er hildin, og at kærarin hevur rætt at kæra avgerðina.

Til stk. 2. Kærustovnurin er sum almennur myndugleiki fevndur av reglunum um „officialprincippet“ og hevur tí skyldu til at fáa til vega tær upplýsingar, sum eru neyðugar fyri at viðgera og taka avgerð í málinum. Sum útgangsstøði fáast hesar upplýsingar frá kærara og kærda myndugleikanum, men Kærustovnurin kann eisini biðja aðrar myndugleikar um upplýsingar og skjøl, sum eru neyðug til viðgerðina av málinum.

Til stk. 3. Kærustovnurin sendir kærana til avvarðandi myndugleika til ummælis, og myndugleikin skal fyrihalda seg til kærana og senda Kærustovninum sínar viðmerkingar og viðkomandi skjøl.

Tá ið mál kemur á kærustig, verður roknað við, at tað oftast má metast at vera faktult fult upplýst. Tí skuldi ikki verið neyðugt at lata málið ganga aftur og fram millum partarnar fleiri ferðir.

Hetta kann eisini draga málsviðgerðina óneyðugt út. Ein orsök til almenna kæraviðgerð er júst, at mál skulu ikki taka óneyðuga langa tíð. Tá ið Kærustovnurin metir, at mál eru faktult nøktandi upplýst, kann Kærustovnurin gera av at gevast við hoyringini. Løgfrøðiligu grundgevingarnar eiga at síggjast av avgerð og kærnu.

Til stk. 4. Útgangsstøði er, at kæra hevur ikki við sær steðgandi virknað. Eru serstakar reglur ásettar í aðrari lóggávu um steðgandi virknað, verða tær nýttar. Er onki ásett í aðrari lóggávu, kann Kærustovnurin avgera, at ein kæra fær steðgandi virknað, um serligar umstøður tala fyri tí. Spurningur verður bert viðgjørdur, um áheitan um hetta verður sett fram.

Ein ítøkilig meting skal gerast av umstøðunum í málinum. Verður kærurætturin mettur at vera gagnleysur, um kærana ikki fær steðgandi virknað, talar hetta fyri at geva kæruni steðgandi virknað. Hinvegin talar tað ímóti at geva kæruni steðgandi virknað, um avgerðin hjá myndugleikanum missir sín týðning av hesi orsök.

Viðmerkingar til § 11.

Onnur mál enn kærsmål

§ 11. *Umsóknir, tilmæli v.m., har Kærustovnurin sambært § 2 skal taka avgerð, verða send skrivliga til Kærustovnin.*

Stk. 2. Allar upplýsingar, ið verða mettar neyðugar fyri at kunna viðgera og taka avgerð í málinum, skulu verða fngin til vega, áðrenn málið verður lagt fyri Kærustovnin til avgerðar.

Kærustovnurin kann sambært § 2 í hesi lögtingslóg eisini viðgera mál av øðrum slagi enn kærur. Tað kann til dømis vera umsóknir um at fáa skuld eftirgívna eftir lögtingslóg um skuldarumskipan ella tilmæli um umsorganaryvirtøku eftir barnaverndarlógini. Heimildin, at tað er Kærustovnurin, sum tekur avgerð, er at finna í øðrum lögtingslógum, men tað er týðningarmikið, at lögtingslógin um Kærustovnin eisini tekur støðu til, hvussu mál av øðrum slagi enn kærur verða viðgjörd. Møguliga eru serligar málsviðgerðarreglur ásettar í serlógávu.

Viðmerkingar til § 12.

Almannakunngering av avgerðum og ársfrágreiðing

§ 12. *Avgerðir, sum Kærustovnurin hevur tikið, kunnu almannakunngerast. Avgerðir, sum verða kunngjördar, skulu vera navnleysar og gjördar so ókenniligar sum gjørligt.*

Stk. 2. Tá ið avgerðir verða valdar til almannakunnger-ing, eigur serligur dentur at verða lagdur á, at avgerðirnar hava prinsipiellan ella generellan týðning fyri siðvenjuna á økinum.

Stk. 3. Avgerðirnar kunnu almannakunngerast í øllum miðlum.

Avgerðir, sum Kærustovnurin hevur tikið, kunnu almannakunngerast. Tað er í hesum sambandi um-ráðandi, at avgerðirnar verða gjördar so ókenniligar sum gjørligt. Tær vanligu reglurnar um tagnar-skyldu, sum viðvíkja likamligum persónum, skulu

havast í huga – so tað eru nakrar avgerðir, sum ikki ber til at gera nóg ókenniligar – havandi í huga, at vit liva í einum lítlum samfelag, har borgarin kann kennast aftur, tí málið hevur faktiskar upplýsingar sum eru serligir, at vissa ikki kann fáast fyri, at avgerðin verður ókennilig.

Kærustovnurin hevur almannakunngjørt flestu avgerðir, sum hava prinsipiellan ella generellan týðning fyri siðvenjuna í almannamálum, heilsumálum, familjumálum, skatta- og avgjaldsmálum, vinnu-málum, lestrarstuðulsmálum, fjølmiðlamálum, arbeiðsloysismálum, barsilsmálum og lendismálum.

Tá ið talan er um avgerðir, sum hava prinsipiellan karakter ella hava vanligan almennan áhuga, verður serliga hugsað um mál, har tað verður reistur spurningur um óavgreiddar lógartulkingar, mál ið hava týðningarmikil inntriv yvir fyri stakpersónum ella bólkum. Eisini verður hugsað um avgerðir, sum kunnu brúkast sum dómstólsfyridømi seinni.

Avgerðir um barnavernd, psykiatri og skuldarum-skipan hava ikki verið almannakunngjördar, tí hesar avgerðir eru sera viðkvæmar og torforar at gera ókenniligar, uttan so at tær verða umskrivaðar – og hetta krevur nóg meira arbeiði hjá Kærustovninum.

Endamálið við at almannakunngeravgerðirnar er fyri at tryggja gjøgnumskygni av virkseminum á Føroya Kærustovni, so at borgarar, myndugleikar og t.d. advokatar kunna seta seg inn í, hvussu praksis er á viðkomandi økjum. Hetta er so við til at skapa álit á virkseminum á Føroya Kærustovni.

Avgerðirnar, sum Kærustovnurin almannakunnger, verða lagdar í eitt avgerðarsavn á heimasíðuni hjá Føroya Kærustovni, men kunnu eisini almanna-kunngerast í øðrum miðlum.

Viðmerkingar til § 13.

§ 13. *Kærustovnurin ger eina ársfrágreiðing um virkse-mi sítt, sum skal almannakunngerast.*

Endamálið við frágreiðingini er at geva eina heildarmynd av virkseminum á Kærustovninum. Kærustovnurin ger eina samlaða ársfrágreiðing fyri øll øki, sum Kærustovnin umsitur. Hetta hevur verið gjørt síðani 2009.

Av tí at Kærustovnurin tekur avgerðir í málum á nógvum ymiskum málsøkjum, verður mett, at tað er umráðandi, at stjórnarráðini kunnu fylgja við á sínum málsøki. Við at gera eina samlaða frágreiðing um alt virksemið á Kærustovninum og samstundis hava frágreiðing um hvørt málsøki sær er hetta gjørligt. Hetta hevur serligan týðning fyri ymisku stjórnarráðini, sum soleiðis kunna fylgja við, hvussu siðvenjan er á teirra øki, og um tørvur er á móguligum lógarbroytingum.

Eisini skal ársfrágreiðingin innihalda hagtøl um, hvussu nógv mál eru komin inn og eru avgreidd. Harumfram eru hagtøl, har tað sæst, hvussu nógv ar avgerðir eru staðfestar, broyttar, heimvistar og avvistar o.s.fr.

Greiðast skal frá, hvussu long miðalviðgerðartíðin er, hvørjar prinsipiellar avgerðir eru tiknar, og hvar mett verður, at tørvur er á lógarbroytingum á ávís-um øki.

Ársfrágreiðingin verður lögð á heimasíðuna hjá Kærustovninum, so at tað ber til hjá øllum áhugaðum borgarum at lesa hana. Eisini verður ársfrágreiðingin prentað, og ætlanin er at halda fram við tí, so leingi tørvur er á hesum. Tey prentaðu eintøkini av ársfrágreiðingini hava verið og fara at verða send til allar samstarvspartar hjá Kærustovninum, s.s. stjórnarráð, viðkomandi stovnar, lótingslimir v.m.

Viðmerkingar til § 14.

Rettur partanna at mæta í Kærustovninum

§ 14. Kærustovnurin eigur eftir áheitan ella kann av sínum eintingum geva portunum og øðrum høvi til at siga fram sína áskodan munnliga fyri kærustovninum.

Kærustovnurin viðger málini eftir offisialprinsippinum við grundarlagi á skrivligu viðmerkingunum hjá portunum og skjølum, sum eru í málinum. Eisini hevur Kærustovnurin skyldu til at fáa til vega fleiri upplýsingar, um tørvur er á hesum, fyri at taka rætta avgerð.

Vanliga eru málini væl lýst í skrivligu viðmerkingunum frá portunum, og tí er sum oftast ikki neyðugt, at partarnir mæta persónliga fyri Kærustovninum.

Um borgarin hevur boðað frá, at hann vil mæta, verður hann innkallaður til fund. Samstundis verður myndugleikin, ið hevur tikið avgerð, innkallaður. Kærarin kann, nær tað skal vera, boða frá, at hann tekur aftur ynskið um at mæta.

Um mál er greitt til viðgerð, men av kærarans ávum dregur óneyðugt út, kann Kærustovnurin fremja málið, uttan at kærarin mætir fyri nevndini.

Somuleiðis kann Kærustovnurin biðja áhugafeløg, fakfeløg o.tíl. felagsskapir um at koma á fund við Kærustovnin ella lata inn skjøl ella viðmerkingar, tá ið meira týðandi mál á virkisøki felaganna eru til viðgerðar. Hetta kann verða gjørt sum ein liður í, at Kærustovnurin fær betri grundarlag at taka avgerð út frá og fær sjónarmiðini hjá viðkomandi áhugafeløg, fakfeløg o.tíl. felagsskapum.

Viðmerkingar til § 15.

Skiftistíðarskeið

§ 15. Tann 1. juli 2021 verða hesar kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í almanna-, familju- og heilsumálum,
2. Skatta- og avgjaldskærunevndin og
3. Kærunevndin hjá Studna.

Stk. 2. Tann 1. januar 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisøkið flutt til Kærustovnin:

1. Kærunevndin í lendismálum,
2. Vinnukærunevndin og
3. Skuldarumskipanarnevndin.

Stk. 3. Tann 1. juli 2022 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisokið flutt til Kærustovnin:

1. *Kærunevndin hjá Arbeidsloysisskipanini, ALS og*
2. *Kærunevndin hjá Barsilsskipanini.*

Stk. 4. Tann 1. januar 2023 verða hesar nevndir og kærunevndir tiknar av og virkisokið flutt til Kærustovnin:

1. *Høvuðsbarnaverndarnevndin og*
2. *Psykiatriska sjúklingakærunevndin.*

Til stk. 1. Mælt verður til, at broytingin av skipanini, har nevndirnar verða tiknar av, og Kærustovnurin í staðin tekur avgerðirnar, verður gjørt líðandi, so at ein ávís skiftistíð verður, har Kærustovnurin tekur avgerðir á ávís sum økjum, samstundis sum Kærustovnurin hevur skrivstovuvirksemið um hendi á øðrum økjum.

Orsökkin til, at broytingin ikki verður gjørd eftir einum degi á øllum økjum í senn, er fremst av øllum, at nýggjar skipanir krevja tilvenjing. Byrjanartrupulleikar eru ofta, og tí verður mett skilabest at byrja við nøkrum fáum økjum, samstundis sum gamla, kenda skipanin við hinum nevndunum heldur fram við síðuna av. Soleiðis kunnu neyðugar mannagongdir fáast upp á pláss og flestu spurningar fáast av vegnum, áðrenn farið verður undir næsta umfar.

Byrjað verður við Kærunevndini í almanna-, familju- og heilsumálum, Skatta- og avgjaldskærunevndini og Kærunevndini hjá Studna. Hesar triggjar nevndir eru tær elstu á Kærustovninum og tí tær, Kærustovnurin hevur flestar royndir við. Samstundis hava hesar triggjar nevndir rættiliga nógv mál til samans, og soleiðis skuldi borið væl til at roynt nýggju skipanina við teimum málum, sum hava við hesar nevndir at gera.

Fyri at ongin ivi skal vera um, hvør hevur avgerðarmyndugleikan, er neyv dagfesting ásett fyri, nær skipanin broytist fyri ymsu økini. Til dømis verða Kærunevndin í almanna-, familju- og heilsumálum, Skatta- og avgjaldskærunevndin og Kærunevndin hjá Studna tiknar av tann 1. juli 2021.

Til stk. 2, 3 og 4. Við hálvtt árs millumbili verða broytingar gjørdar í skipanini og nevndirnar tiknar av so við og við. Hálvtt ár eftir, at fyrstu nevndirnar verða tiknar av, tann 1. januar 2022, verða Kærunevndin í lendismálum, Skuldarumskipanarnevndin og Vinnukærunevndin tiknar av og avgerðarmyndugleikin fluttur til Kærustovnin. Hálvtt ár eftir hetta, tann 1. juli 2022, verða Kærunevndin hjá ALS og Kærunevndin hjá barsilsskipanini tiknar av og kærummyndugleikin fluttur til Kærustovnin. Tann 1. januar 2023 verða seinastu nevndirnar tiknar av og avgerðarmyndugleikin fluttur til Kærustovnin.

Kærustovnurin hevur í dag eisini um hendi skrivstovuvirksemið hjá Fjølmiðlanevndini. Men henda nevndin er ikki nevnd her, tí ætlanin er, at onnur skipan skal finnast fyri hesa nevnd.

Viðmerkingar til § 16.

Gildiskoma og skiftisreglur

§ 16. *Henda lóg fær gildi dagin eftir, at hon er kunn-gjørd.*

Stk. 2. Kæra send til kærunevnd og nevnd sambært § 15, og sum ikki er avgreidd, tá ið viðkomandi kærunevnd ella nevnd verður tikin av, viðger og avgreiðir Kærustovnurin sambært reglunum í hesi lógtingslóg.

Vanlig gildiskomuáseting

Fylgiskjal 2. Yvirlit yvir lógir, sum mugu broytast sum avleiðing av uppskotinum um Føroya Kærustovn

Kærunevndin í almanna-, familju- og heilsu- málum

- 1) Løgtingslóg nr. 47 frá 23. mars 1993 um kærunevnd í almanna- og heilsu-
málum, sum seinast broytt við lög-
tingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017
- 2) Kunngerð nr. 2 frá 12. januar 1999 um
almannakunngerð av avgerðum hjá kær-
unevndini í almannamálum
- 3) Løgtingslóg nr. 64 frá 17. mai 2005 um
sjúkrahúsvirkið, sum seinast broytt við lög-
tingslóg nr. 46 frá 6. mai 2016
- 4) Kunngerð nr. 84 frá 17. august 2006 um
visitasjónsnevnd í sjúkrahúsvirkinum, sum
broytt við kunngerð nr. 141 frá 18. des-
ember 2013
- 5) Løgtingslóg nr. 23 frá 6. mars 1998 um
barna- og ungdomstannrøkt, sum broytt
við lögtingslóg nr. 39 frá 6. mai 2014
- 6) Løgtingslóg nr. 74 frá 8. mai 2001 um dag-
pening vegna sjúku v.m., sum seinast broytt
við lögtingslóg nr. 42 frá 7. apríl 2020
- 7) Løgtingslóg nr. 90 frá 6. juni 1997 um stuðul
til upphaldspening, sum seinast broytt við
lögtingslóg nr. 136 frá 28. desember 2010
- 8) Løgtingslóg nr. 48 frá 10. mai 1999 um
almannapensjónir o.a., sum seinast broytt
við lögtingslóg nr. 17 frá 10. mars 2020
- 9) Løgtingslóg nr. 19 frá 7. apríl 2014 um
heimatænastu, eldrarøkt v.m., sum seinast
broytt við lögtingslóg nr. 62 frá 9. mai 2019
- 10) Løgtingslóg nr. 71 frá 20. mai 1996 um
barnagjald til einsamallar upphaldarar o.fl.,
sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 104 frá
3. november 2016
- 11) Løgtingslóg nr. 35 frá 16. apríl 1997 um
viðbót til ávísar pensjónistar v.fl., sum sein-
ast broytt við lögtingslóg nr. 189 frá 21.
desember 2018
- 12) Løgtingslóg nr. 51 frá 3. mai 1994 um ætt-
leiðingarstuðul, sum seinast broytt við lög-
tingslóg nr. 42 frá 6. mai 2014
- 13) Lov nr. 56 af 18. marts 1925 om Ægteskab-
ets Retsvirkninger, sum seinast broytt við
løgtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017
- 14) Lov nr. 102 af 14. marts 1941 om Bevar-
else af Enkepensionsret ved Separation og
Skilsmisse, sum seinast broytt við lögtingslóg
nr. 78 frá 29. mai 2017
- 15) Lov nr. 397 af 12. juli 1946 om borteblevne,
som sat i kraft ved lov nr. 335 af 19. novemb-
er 1954, og sum seinast broytt við lögtingslóg
nr. 78 frá 29. mai 2017
- 16) Lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns rets-
stilling, sum seinast broytt við lögtingslóg nr.
33 frá 12. mars 2020
- 17) Lov nr. 150 af 24. april 1963 om inddrivelse
af underholdsbidrag, sum seinast broytt við
lögtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017
- 18) Lov nr. 215 af 31. maj 1963 om Arvelov
som sat i kraft ved anordning nr. 272 af 14.
mai 1986, sum seinast broytt við lögtingslóg
nr. 78 frá 29. mai 2017
- 19) Anordning nr. 37 af 22. januar 2002 om
ikrafttræden for Færøerne af lov om ægte-
skabs indgåelse og opløsning, sum seinast
broytt við lögtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017
- 20) Anordning nr. 228 af 15. marts 2007 om
ikrafttræden for Færøerne af lov om for-
ældremyndighed og samvær, sum seinast
broytt við lögtingslóg nr. 51 frá 30. apríl 2018
- 21) Anordning nr. 397 af 20. april 2010 om
ikrafttræden for Færøerne af værgemåls-
loven, sum broytt við lögtingslóg nr. 78 frá
29. mai 2017
- 22) Løgtingslóg nr. 178 frá 22. desember 2009
um almenna heilsutrygd, sum seinast broytt
við lögtingslóg nr. 36 frá 30. apríl 2018

Skatta- og avgjaldskærunevndin

- 1) Løgtingslóg nr. 39 frá 7. mai 1991 um ar-
beiðsmarknaðareftirlønargrunn, sum seinast
broytt við lögtingslóg nr. 43 frá 26. apríl 2019
- 2) Løgtingslóg nr. 169 frá 30. desember 1997

- um Toll- og Skattafyrirsitung, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 193 frá 21. desember 2018
- 3) Lögtingslóg nr. 86 frá 1. september 1983 um landsskatt og kommunuskatt, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 101 frá 25. juni 2020
 - 4) Lögtingslóg nr. 136 frá 8. september 1992 um meirvirðisgjald, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 86 frá 7. juni 2020
 - 5) Lögtingslóg nr. 49 frá 14. mai 2013 um eftirløn, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 78 frá 7. juni 2020
 - 6) Lögtingslóg nr. 93 frá 6. juni 1997 um stuðul til ferðaútreiðslur, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 152 frá 23. desember 2015
 - 7) Kunngerð nr. 131 frá 30. september 2009 um stuðul til ferðaútreiðslur og dupult húsarhald, sum broytt við kunngerð nr. 107 frá 2. desember 2014
 - 8) Lögtingslóg nr. 164 frá 21. desember 2001 um skatting av kapitalvinningi, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 195 frá 23. desember 2018
 - 9) Lögtingslóg nr. 16 frá 14. februar 2000 um álíkning, innkrevjing, eftirlit o.a. í sambandi við skatting av inntøku av kolvetnisvirksemi, sum broytt við lögtingslóg nr. 100 frá 20. desember 2002
 - 10) Lögtingslóg nr. 64 frá 15. mai 2014 um loyvisgjald á alivinnu, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 180 frá 21. desember 2018
 - 11) Lögtingslóg nr. 33 frá 19. mai 2008 um avgjöld við skráseting av motorakførum, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 100 frá 25. juni 2020
 - 12) Lögtingslóg nr. 148 frá 30. desember 1996 um stuðul til rentuútreiðslur av lánnum, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 154 frá 13. desember 2017
 - 13) Lögtingslóg nr. 171 frá 30. desember 1997 um skattafría samanlegging o.a., sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 188 frá 21. desember 2018
 - 14) Lögtingslóg nr. 95 frá 6. juni 1997 um stuðul til dupult húsarhald, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 150 frá 10. desember 2018

- 15) Lögtingslóg nr. 95 frá 6. juni 1997 um stuðul til dupult húsarhald, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 150 frá 10. desember 2018

Skuldarumskipanarnevndin

- 1) Lögtingslóg nr. 29 frá 8. apríl 2005 um umskipan av landsskatta-, mvg- og tollskuld v.m. hjá fólki
- 2) Kunngerð nr. 11 frá 25. mars 2008 um starvsskipan fyri Skuldarumskipanarnevndina

Vinnukærunevndin

- 1) Lögtingslóg nr. 17 frá 8. mai 2008 um Vinnukærunevnd
- 2) Kunngerð nr. 78 frá 28. august 2008 um Vinnukærunevnd
- 3) Lögtingslóg nr. 35 frá 3. mai 2007 um kapping, sum broytt við lögtingslóg nr. 35 frá 27. apríl 2012
- 4) Lögtingslóg nr. 72 frá 22. mai 2015 um fjarskifti
- 5) Lögtingslóg nr. 59 frá 7. juni 2007 um framleiðslu, flutning og veiting av ravmagni, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 184 frá 21. desember 2018
- 6) Kunngerð nr. 79 frá 28. august 2008 um at leggja kærummyndugleikan eftir ymsum lögtingslógum til Vinnukærunevndina, sum seinast broytt við kunngerð nr. 10 frá 5. februar 2018
- 7) Lögtingslóg nr. 51 frá 25. juli 1972 um landsvegir, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 18 frá 8. mai 2008
- 8) Lögtingslógarkunngerð nr. 14 frá 2. mars 1988 um ferðslu, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 158 frá 13. desember 2018
- 9) Lögtingslóg nr. 40 frá 23. apríl 1999 um djóralæknavirksemi v.m., sum broytt við lögtingslóg nr. 18 frá 8. mai 2008
- 10) Lögtingslóg nr. 16 frá 23. februar 2001 um djórasjúkur, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 105 frá 13. juli 2017
- 11) Lögtingslóg nr. 135 frá 18. oktober 2001 um postvirksemi, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 42 frá 7. mai 2010

- 12) Løgtingslóg nr. 58 frá 22. apríl 2003 um innflutning og hald av vandamiklum djór-um o.ø., sum broytt við løgtingslóg nr. 18 frá 8. mai 2008
- 13) Løgtingslóg nr. 103 frá 20. november 2007 um ognartøku og avhendan til flogferðslu-endamál
- 14) Løgtingslóg nr. 83 frá 25. mai 2009 um aling av fiski v.m., sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 65 frá 14. mai 2020
- 15) Løgtingslóg nr. 70 frá 11. mai 2000 um arbeiðsumhvørvi, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 52 frá 4. mai 2017
- 16) Løgtingslóg nr. 43 frá 22. mai 1969 um vápn v.m., sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 81 frá 22. mai 2015
- 17) Kunngerð nr. 93 frá 7. september 2016 um vápnaprógv
- 18) Løgtingslóg nr. 58 frá 26. mai 2010 um matvørur v.m., sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 102 frá 13. juli 2017
- 19) Kunngerð nr. 83 frá 30. juni 2010 um at leggja umsitingina av matvørulóggávuni til Heilsufrøðiligu starvsstovuna og um kæru
- 20) Løgtingslóg nr. 51 frá 25. juli 1972 um landsvegir, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 18 frá 8. mai 2008
- 21) Løgtingslóg nr. 73 frá 31. mai 2011 um parta- og smápartafeløg, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 44 frá 26. apríl 2019
- 22) Anordning nr. 1355 af 9. december 2007 om ikrafttræden for Færøerne af årsregnskabsloven, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 45 frá 6. mai 2016
- 23) Anordning nr. 1114 af 20. september 2007 om ikrafttræden for Færøerne af lov om visse erhvervsdrivende virksomheder, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 44 frá 26. apríl 2019
- 24) Anordning nr. 1113 af 20. september 2007 om ikrafttræden for Færøerne af lov om erhvervsdrivende fonde, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 45 frá 26. apríl 2019
- 25) Løgtingslóg nr. 64 frá 27. apríl 2001 um vinnu, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 75 frá 25. mai 2009
- 26) Løgtingslóg nr. 45 frá 11. mai 2009 um góðkendar grannskoðarar og grannskoð-anarvirkir, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 76 frá 22. mai 2015
- 27) Løgtingslóg nr. 21 frá 16. mars 2012 um havnaløðsing, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 63 frá 9. mai 2019
- 28) Kunngerð nr. 152 frá 18. desember 2012 um loðsprógv og loðsfrítøkuskjal v.m., sum broytt við kunngerð nr. 26 frá 23. apríl 2013
- 29) Løgtingslóg nr. 55 frá 9. juni 2008 um tryggingarvirksemi, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 45 frá 26. apríl 2019
- 30) Løgtingslóg nr. 20 frá 8. mai 2008 um skyldu arbeiðsgevarans at fráboða løntakaranum treytirnar fyri setanarviðurskiftunum

Kærunevndin hjá Studna

- 1) Løgtingslóg nr. 36 frá 3. mai 2007 um lestrarstuðul, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 165 frá 20. desember 2017

Kærunevndin í lendismálum

- 1) Løgtingslóg nr. 110 frá 13. desember 2006 um kærunevnd í lendismálum, sum broytt við løgtingslóg nr. 49 frá 17. mai 2011

Høvuðsbarnaverndarnevndin

- 1) Løgtingslóg nr. 18 frá 8. mars 2005 um barnavernd, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 93 frá 6. juni 2017

Psykiatriska Sjúklingakærunevndin

- 1) Anordning nr. 185 af 13. marts 2009 om ikrafttræden for Færøerne af lov om anvendelse af tvang i psykiatrien, sum broytt við anordning nr. 385 frá 11. apríl 2012
- 2) Kunngerð nr. 133 frá 5. oktober 2009 um starvsskipan fyri psykiatrisku sjúklingakærunevndina

Fylgiskjal 3. Hoyringsfundir við áhugapartar

Í sambandi við endurskoðan av bygnaði á Føroya Kærustovni ynskti arbeiðsbólkurin at fáa lýst, hvørjar tankar uttanveltaðu partarnir hava um Kærustovnin.

Arbeiðsbólkurin skipaði tí fyri ummælisfundum við umboðum fyri stjórnarráðini, umboðum fyri stovnar, har avgerðirnar vera kærðar til Kærustovnin, og við formenninar í ymisku kærunevndunum.

Spurningar, ið vóru sendir stjórnarráðunum áðrenn ummælisfundin:

- Hava tit nakrar generellar eygleiðingar viðvíkjandi Kærustovninum?
- Hvat riggar væl, og hvat riggar minni væl?
- Hvat halda tit um tann bygnað, sum Kærustovnurin hevur í dag?
- Fylgja stjórnarráðini við í, hvussu lógirnar virka í praksis? Varðveita tey yvirblikkið?
- Fylgja stjórnarráðini við í, og hava tey álit á avgerðunum frá Kærustovninum/nevndunum?
- Eru dømi um, at tit ikki eru samd ella ikki skilja niðurstøðurnar, sum Kærustovnurin/nevndirnar koma til?
- Tosað hevur verið um at gera eina rokeringskipan fyri fulltrúar hjá stjórnarráðunum fyri at tryggja neyðuga vitanardeiling millum stjórnarráð og Kærustovnin. Hvat er tykkara hugsan um at gera eina tílíka skipan?

Spurningar, ið vóru sendir stovnarnar áðrenn ummælisfundin:

- Hava tit nakrar generellar eygleiðingar viðvíkjandi Kærustovninum?
- Hvat riggar væl, og hvat riggar minni væl?
- Hvat halda tit um tann bygnað, sum Kærustovnurin hevur í dag?
- Hava tit nakra meining um viðgerðartíðina, t.v.s. tíðarskeiðið frá kærú til niðurstøðu?
- Hvussu er samskiptið, tá mál verða upplýst og viðgjørð? Fáa tit nóg væl greitt frá tykkara sjónarmiðum og grundarlagnum fyri upprunaligu avgerðini?

- Tá niðurstøðan kemur frá Kærustovninum, kenna tit, at málini eru nóg væl og neyvt lýst, so grundarlagið fyri avgerðini er haldgott?
- Eru dømi um, at tit ikki eru samd ella ikki skilja niðurstøðurnar, sum Kærustovnurin/nevndirnar koma til?

Spurningar, ið vóru sendir formonnunum í kærunevndunum áðrenn ummælisfundin:

- Hevur tú nakrar yvirskipaðar eygleiðingar Kærustovninum viðvíkjandi?
- Hvat riggar væl, og hvat riggar minni væl?
- Hvat heldur tú um tann bygnaðin, sum Kærustovnurin hevur í dag?
- Heldur tú, samansetingin av nevndini er tann rætta?
- Í hvussu stóran mun heldur nevndin seg til tilmælið frá Kærustovninum?
- Í hvussu stóran mun lesur nevndin alt tilfarið í sambandi við eitt mál og ger sína egnu niðurstøðu?
- Er tað komið fyri, at nevndin hevur verið ósamd við tilmæli frá Kærustovninum? Hví?
- Inngongur tað í metingini hjá nevndini, tá avgerð verður tikin, hvørjar avleiðingar ein avgerð kann hava sum fyridømi, ella fyriheldur nevndin seg bara til tað ítökiliga kærumálið?
- Hvussu ofta eru nevndarlímur ógegnigir – sjáldan/inn ímillum/ongantíð?

Frágreiðing um/frá hoyringsfundum Stjórnarráðini

Øll stjórnarráðini uttan Fiskimálaráðið hava stovnar, hvørs avgerðir kunnu kærast til kærunevndir, sum Føroya Kærustovnur er skrivstova hjá. Umboð fyri øll stjórnarráðini vóru tó bjóðað við á ummælisfund. Yvirskipað eru stjórnarráðini samd um, at Kærustovnurin virkar væl, og at viðgerðin er sera professionell.

Fleiri stjórnarráð kenna tó, at tað er trupult at fylgja við í, hvørjar avgerðir verða tiknar á teirra øki, og hvussu lóggávan virkar í praksis. Tað hevði tí verið

gott, um avgerðirnar á teirra øki vórðu sendar stjórnarráðunum. Hetta hevði gjørt tað lættari hjá stjórnarráðunum at fylgt við.

Hóast stjórnarráðini eru væl nøgd við viðgerðina hjá Kærustovninum, eru tað tó føri, har stjórnarráðini ikki eru samd og ikki skilja avgerðina hjá kærunevndini. Stjórnarráðini ynsktu tí, at Kærustovnurin av og á skipaði fyri størri fundum, har niðurstøðurnar vórðu viðgjørðar, og greitt varð frá, hvussu stjórnarráðini skuldu fyrihalda seg til teirra. Stjórnarráðini spurdu eisini eftir greiðari reglum fyri samskifti við Kærustovnin. Okkurt stjórnarráð undraðist á, hví stjórnarráðini ikki vórðu spurð um tulkningaríkast.

Kærustovnurin metti, at tað hevði verið rättast at havt føroyskar mannagongdir og tulkningaríkast, áðrenn málsøkini vórðu lögð til eina kærunevnd.

Arbeidsbólkurin spurdi, hvussu til ber at tryggja samanhagskraftina, tá ið nýggj øki vera yvirtikin. Um talan er um gamla lóggávu, hvussu skulu stjórnarráðini síggja greitt, hvørjar broytingar eru neyðugar ella skynsammar? Talan kann ofta vera um ásetingar, sum eru gjørðar í samsvari við danska siðvenju, og sum kunnu føra við sær óhepnar støður í Føroyum í einstøkum førum. Tá ið økið er yvirtikið, er móguleiki fyri at tillaga lóggávuna eftir føroyskum viðurskiftum.

Arbeidsbólkurin var áhugaður at vita, hví kærunevndir verða settar. Er hetta ein spurningur um armslongdarprinsipp og óheftni, ella er spurningurin um meira praktiskar orsøkir? Stjórnarráðini meta, at talan er um eina blanding av hesum viðurskiftum.

Fleiri stjórnarráð hildu, at tað hevði verið gott at fingið eina rokeringskipan, soleiðis at fulltrúar í stjórnarráðunum í eitt tíðarskeið kundu verið á Kærustovninum og soleiðis fingið betri innlit í tey øki, sum stjórnarráðið hevur lagt til Kærustovnin. Summi halda, at hetta eigur at vera sjálvboðið, ímeðan onnur eru av tí fatan, at um hetta skal gera mun, er neyðugt, at hetta verður álagt starvsfólki, og at talan verður um eina fasta skipan.

Onkur helt, at hóast tað móguliga kann vera ymiskt, hvat fólk høvdu fingið burturúr, so hevði hetta neyvan verið ein vansi hjá nøkrum.

Møguleikin fyri at gera eina trætunevnd, har privatar trætur og starvsfólkamál kundu verða viðgjørð, var umrøddur. Ivasamt er tó, um hesi øki hóska seg at verða lögð til kærunevndir á Kærustovninum.

Umboð úr einum stjórnarráði reisti spurningin, um tíðin ikki er farin frá at hava so nógvar nevndir, og um mann kanska heldur skuldi lagt avgerðirnar beinleiðis til Kærustovnin. Eitt annað umboð úr sama stjórnarráði metti, at hóast nevndin nú tekur avgerð, so er tað Kærustovnurin, sum verður spurður, um stjórnarráðið vil vita meira um avgerðina. Tá vit hava ein bólk av fakfólki á Kærustovninum, so er tað natúrligt, at Kærustovnurin verður identifiseraður við avgerðina.

Nomið varð eisini við, um móguligar nýggjar nevndir eiga at setast við lóg, og um hetta í størri mun skal standardiserast.

Stovnarnir

Umboð fyri allar stovnar, hvørs avgerðir verða kærðar til kærunevndir á Kærustovninum, vóru bjóðað á ummælisfund umframt Føroya Kommunufelag.

Stovnarnir vóru býttir í 4 bólkur eftir hvørjum stjórnarráði, teir vísa til, og í samsvari við øki, sum stjórnarráðini umsita. Orsøkin til, at hesin leisturin varð valdur, var tann, at bólkurin vildi verið ov stórus, um øll komu inn í senn, og við fleiri smærri bólkum var lættari at tryggja, at øll fingi orðið, og til bar at fáa eitt gott prát. Bólkarnir vórðu býttir soleiðis:

Figgjarmálaráðið

- TAKS
- Akstovan
- Landsverk

Umhøvris- og vinnumálaráðið (vinnu- og umhøvri)

- Umhøvrisstovan

- Arbeiðs- og brunaefirlitið
- Heilsufrøðiliga Starvsstovan
- Vinnustovnurin

Umhvørvis- og vinnuáráðið (arbeiðsmarknaður), Uttanríkis- og mentamálaráðið og Føroya Kommunufelag

- ALS
- Studni
- Føroya Kommunufelag

Almannamálaráðið og Heilsumálaráðið

- Almánaverkið
- Familjufyriritingin
- Landssjúkrahúsið
- Heilsutrygd

Hóast stovnarnir eru sera ymiskir bæði í stødd, máls-øki og nøgd av kærnum, so eru teir sum heild væl nøgdir við viðgerðina hjá Kærustovninum og eru samdir um, at stovnurin virkar væl og hevur høgt trúvirði.

Stovnarnir siga seg ikki altíð vera samdar í avgerðunum, sum kærunevndirnar taka, men stovnarnar virða avgerðirnar, tí arbeiðið er væl frágingið, og avgerðirnar eru sum oftast væl grundaðar. Samskiptið við Kærustovnin riggar væl.

Onkur stovnur segði, at tá stovnurin er ósamdur, verður málið í flestu førum lagt fyri dómstólarnar. Tað eru tó ikki øll mál, ið eru egnað at leggja fyri dómstólarnar, men krevja heldur politiska viðgerð.

Tá talan er um nevndarsamansetingar, varð nevnt, at tað ikki altíð var greitt og lætt at skilja, hvørjar viðkomandi førleikar nevndarlimir høvdu, og hvussu teir vóru valdir. Tað, at nógvir nevndarlimir ganga aftur – ikki einans í nevndum, men eisini í fyrítøkum, stjórnarráðum o.s.fr. – kann elva til gegnistrupulleikar. Greiðar mannagongdir eiga at vera fyri, hvussu slíkt verður handfarið. Tað er ikki greitt í øllum nevndum í lötuni.

Tað er ikki altíð so lætt at vita, hvør rætti kærnumyndugleikin er, t.d. í byggimálum og umhvørvis-

málum. Tí kann tað vera trupult at kæra ella geva kæruegleiðing. Á øðrum økjum kann tað eisini vera trupult at geva røttu kæruegleiðingina, tí samskiptið við borgaran er munnligt.

Fleiri stovnar hildu, at viðgerðartíðin fyri summi mál er ógvuliga drúgv. Greitt varð frá, at partar senda kærur uttan innihald fyri at bróta kærufreist, og koma so við ítøkiligari kærui seinni. Hetta hildu tey ikki vera rætt og hóskandi. Sagt varð eisini, at onkrir partar í kærnumálum vóru farnir at fáa advokatar at føra sivilrættarlaga prosess, ið ger málini óneyðuga tung. Mælt varð til, at Kærustovnurin kundi steðga slíkum málum. Onkur vildi vera við, at onkrir partar við vilja royndu at tryggja málini, soleiðis at tey gjørdust so drúgv sum møguligt – og endaliga avgerðin ikki kundi staðfestast.

Heitt varð eisini á Kærustovnin um at fylgja við, tá møguleiki var fyri, at kærarin ikki hevði partshabilitet.

Heitt var á Kærustovnin um at stýra málunum neyv-ari, tí onkrir stovnar uppliva, at mál verða órógvað og gerast óneyðuga drúgv orsakað av longum viðmerkingum, hoyringum og óviðkomandi tilfari. Har viðmerkti onkur, at málini kanska kunnu „skerast til“ fyrr í tilgongdini, soleiðis at hoyringarnar snúgva seg um at tryggja saklig atlit.

Samstundis sum stovnarnir hildu, at nógv mál vóru ov drúgv, varð eisini víst á, at stovnarnir ikki altíð fingtu ta hoyringsfreist, ið teir eiga at fáa.

Tað hevur stóran týðning, at Kærustovnurin og kærunevndirnar eru greið um fordømisskapan. Á onkrum økjum hevur hetta stóran týðning og kann hava stórar avleiðingar fyri framtíðar virksemini. Tí er alneyðugt, at nevndirnar/stovnurin eru greið um serstøku reglurnar, siðvenjurnar og tulkingarhugtøk á umfataðu økjum.

Tað kann vera neyðugt at gera størri mun á økjum. Har eru nevndir, sum skulu viðgera kærur á t.d. vinnuligum økjum, har tað hevur alstóran týðning at fáa avgerðirnar skjótt, t.d. tí tøknið mennist ella

onnur týðningarmikil atlit eru. Fyri onkrar stovnar kunnu kærurnar snúgva seg um sera prinsipiellar avgerðir, har stovnarnir so mugu bíða við støðutakan í øðrum málum, til teir hava fingið niðurstøðu frá Kærunevndini.

Nevnt varð, at tá talan var um t.d. skattamál, kundi ein gongd leið verið at byrja við at kanna, um málið var nóg væl upplýst. Um tað ikki er tað, so ber til at taka eina skjóta avgerð um heimsendan, uttan at málið gerst so drúgt.

Tá talan er um t.d. almannamál, halda nóg, at tað eigur at bera til at geva stovninum móguleika at taka málið upp til nýggja viðgerð (remonstratióin) beinanvegin, tá talan er um týðiligar feilir, uttan at bíða eftir einum drúgvum kærumáli og niðurstøðu. Onkur ivast í, um Kærustovnurin ella kærunevndir hava førleikan til at taka avgerð í onkrum metingarmálum (skønsvurdering), og tá eigur málið at verða sent aftur til nýggja viðgerð.

Tað er ein kendur trupulleiki, at viðurskiftini viðv. fíggjarligum avgerðum ikki eru so greið. T.d. vita fólk ikki altíð, nær talan er um skatt, MVG ella skuld, nær kærur skulu til Fíggjarmálaráðið, Kærustovnin ella kommunalar nevndir. Hetta viðførir m.a. drúgva viðgerðartíð og bíðitíð á kommunala økinum, umframt at borgarar ikki altíð verður viðgjørdir eins. Somuleiðis nevna onkrir stovnar, at onkrar kærur verða latnar Kærustovninum heldur enn LUM – og umvent.

Onkur stovnur mælti til, at kærunevndirnar vórðu avtiknar og heimildin at taka avgerð í máluflutt til lögfrøðingarnar í Kærustovninum. Grundgevingin var, at nevndirnar ofta vóru ein seinkandi liður í viðgerðini, og ongin orsök var at halda, at fakliga vitanin hjá nevndarlimunum var nakar fyrimumur, um Kærustovnurin eisini fekk móguleika at tosa beinleiðis við neyðugan serkunnleika. Sagt varð m.a., at tá ein avgerð „koppur á eini knívsegg“, kendu tey seg tryggari við avgerðina, um hon var lögfrøðiliga væl grundað og viðgjørð av fólkunum á Kærustovninum heldur enn úteikaðum nevndarlimum.

Fleiri stovnar finnast at skipanini við vegleiðing um, hvussu mál skulu viðgerast og tulkast. Onkur vil vera við, at tað hevði verið ruddiligari, um stjórnarráðini í størri mun tóku sær av kæruviðgerðini fyrstu tíðina, eitt málsøki verður yvirtikið ella lóggávan munandi broytt, soleiðis at ein hóskandi praksis verður staðfest. Á henda hátt fáa stjórnarráðini, ið varða av lóggávuni, betur fylgt við, hvar móguligir trupulleikar eru, og um lóggávan virkar eftir endamálinum. Stovnarnir halda eisini, at tað hevði verið gott, um vegleiðingar kundu verið gjørðar í samstarvi við stjórnarráðini ella við góðkenning frá stjórnarráðunum – hetta fyri at tryggja eina einsháttaða viðgerð og rættartrygdina hjá borgarum – og samstundis sleppa undan nógvum kærumálum. Fyri at styrkja hendan partin senda summir stovnar avgerðir um kærumál til stjórnarráðini til kunningar og gera vart við, um neyðugt er at endurskoða lóggávu.

Formenninir í kærunevndunum

Semja var um, at Kærustovnurin sum heild virkar væl, og at starvsfólkini gera eitt gott og kvalifiserað arbeiði, sum skapar virðing fyri avgerðunum. Formenninir eru væl nøgdir við tilmælini, sum teir fáa frá stovninum, og fleiri teirra meta, at nevndin er samd við stovnin í allarfestu málum (umleið 98%), og at tær fáu ósemjurnar oftast eru, tá støða skal takast til eina fyrisitingarliga meting.

Formenninir siga seg ikki hava nakað at finnast at, tá talan er um bygnaðin.

Onkur formaður helt, at tað tykist, sum sera nógv nýggj øki verða lögð til Føroya Kærustovn, uttan at hugsað verður um, hvørt hetta er skynsamt. Dentur varð lagdur á týðningin av, at fígging og tilfeingi fylgja við, tá ið nýggjar uppgávur verða lagdar til Kærustovnin.

Formenninir lögdu dent á førleikarnar í nevndunum ella viðgerðini av kærumálum. Nevnt varð, at tað hevði týðning, at samsvar var millum førleikarnar hjá serfrøðingunum ella nevndarlimum og málsøkini, sum skulu viðgerast. Onkur ávaraði um, at

bygnaðurin á stovninum ikki mátti gerast ov tor-skildur við fleiri deildum o.t.

Nevnt varð, at tilmælini/niðurstøðurnar vóru ov long. Tað skal vera lætt hjá borgarum og kærarum at lesa tilfarið, og hetta ber illa til, um skjalatilfarið verður ov rúgvusmikið. Tí er ein gongd leið, at frágreiðingarnar/endurgevingar av umstøðum verða avmarkaðar, og meiri tilfar heldur verður lagt við sum fylgiskjøl.

Hóast onkrar nevndir als ikki hava havt trupulleikar við gegnisviðurskiftum, hava aðrar havt afturvendandi trupulleikar við hesum. Um málini og avgerðirnar í størri mun enn nú verða fluttar til Kærustovnin heldur enn nevndir, so kann væntast, at hesin trupulleikin gerst munandi minni ella hvørvur.

Breið semja tyktist vera um, at nevndirnar eru ov nógvur í tali, og at tað er ein trupulleiki, tá nevndirnar verða ov avmarkaðar, t.d. lokalar skattanevndir ella nevndir, ið einans hava heilt fá mál. Tá hetta hendir, er trupult at hava eitt gott arbeiðslag, at halda førleikarnar við líka og tryggja rættartrygdina.

Fjølmiðlanevndin er ein serstakur trupulleiki. Virkseimið í hesari nevndini hóskar illa saman við virkseminum í Kærustovninum annars – og Kærustovnurin hevur ikki vanliga skrivstovuleiklutin. Harumframt eru ofta stórir gegnistrupulleikar, tí talan er um eina faknevnd – og málini eru tor-skild, onkuntíð politisk, og nevndarlimirnir ósamdir. Onkur mælir til, at skipanin verður broytt, soleiðis at hon í størri mun førir til sjálvjustits heldur enn kærur aftur og fram. Eisini varð nevnt, at tað hevði verið meiri upplagt, at ein journalistur var formaður heldur enn ein lögfrøðingur.

Eitt, sum kann hava stórar avleiðingar fyri einstaklingar, er vantandi fíggingin til serfrøðingar og advokathjálp. Um ein kærari t.d. kærir Almanna-verkið, kann úrslitið vera, at kærarin fær fult viðhald, men verður noyddur at gjalda fyri avleiddu kostnaðirnar (advokatar, læknar o.t.), sum jú komu av upprunaligu skeivu niðurstøðuni. Onkur skeyt upp, at Kærustovnurin fekk heimild til at meta um tørvin á lögfrøðiligari ráðgeving til kærarar í torførurum málum og fekk eina játtan at býta til hetta endamál.

Fylgiskjal 4. Arbeidssetningur hjá arbeiðsbólkinum settur 29. mars 2019

Arbeidsbólkur settur 29. mars 2019 at endurskoða bygnaðin á Føroya Kærustovni.

Føroya Kærustovnur er sera nógv broyttur, síðani hann bleiv settur á stovn í 1998. Fleiri kærunevndir eru lagdar til stovnin, umframt at eisini aðrar nevndir, ið ikki viðgera kærur, eru lagdar til stovnin.

Nevndirnar eru í nógv mátar sera ymiskar. M.a. er sera stórir munur á málbólkunum hjá teimum ymsu nevndunum, t.d. kann talan vera um ein borgara, kærara ella umsøkjara. Hesir persónar eru í sera ymiskum støðum, og tí er eisini munur á, hvørji atlit eiga at verða tikin mótvegis teimum ymsu málbólkunum.

Tí er tørvur á at fáa eftirmett virkseimið og skipanina hjá Kærustovninum og, við støði í tí, gera tilmæli um móguligar broytingar og tillagingar, so stovnurin kemur at hóska betur til tað samfelag og tann fyrisitingarbygnað, sum er í dag.

Arbeidsbólkur:

Settur verður ein arbeiðsbólkur við hesum umboðum: Nella Festirstein, deildarstjóri á lógartænastuni á Løgmannsskrivstovuni (formaður), Anja Hovgaard, stjóri á Kærustovninum, Beinta Festirstein, fulltrúi á Kærustovninum, og Bárður Larsen, adjunktur, frá Fróðskaparsetrinum. Skrivarahjálpar verður sett til arbeiðsbólkin.

Í eftirmetingini skal arbeiðsbólkurin m.a. lýsa niðanfyrir standandi viðurskifti og gera eitt tilmæli um, hvussu skipanin við kærustovni eigur at verða broytt til tað betra.

Arbeiðið skal vera liðugt 1. mai 2020.

Hvussu skal Kærustovnurin skipast:

- Skal stovnurin vera ein kærustovnur, ella skal stovnurin eisini hava aðrar nevndir undir sær?
- Ber til at skipa stovnin í fakdeildir? T.d. eina eind, sum viðger vanligar kærur um myndug-

leikaavgerðir (sum í dag), eina „gerðarættar-eind“, sum viðger meira trætulíknandi mál, og eina eind við nevndum, sum taka 1. instansavgerðir.

- Skulu tað gerast nakrar fastar nevndir, sum fevna um ávís fakøki í staðin fyri sum nú, at tað verða gjørdar nýggjar kærunevndir til ávísa lóggávu? Hvussu kann hetta verða gjørt, so stovnurin hevur kærunevndir til øll fakøki?
- Skal Kærustovnurin framhaldandi vera skrivstova hjá nevndunum (mannaðar við nevndarlimum og formanni), ella skal Kærustovnurin hava myndugleikastatus og harvið sjálvur kunnu taka avgerðir í nevndunum? Heilt ella lutvíst?
- Skal Kærustovnurin vera „fyrisingardómstólur“ ella ein líknandi tillagað skipan?

Hvussu verða øki lögð til Kærustovnin:

- Skulu treytir setast fyri, nær kærur o.a. kann leggjast til Kærustovnin? Skal stjórnarráðið t.d. hava umsitið nýggja lóggávu í 2-3 ár, áðrenn kæruviðgerðin verður lögð til Kærunevnd? Skal vera talan um ávíst minstatal av kærur árliga?
- Hvussu tryggjar mann sær, at Kærustovnurin fær neyðuga figging, tá nýggj øki verða lögð til stovnin?
- Eigur at verða gjørd ein rokeringskipan, so at fulltrúar á stjórnarráðnum t.d. eru á Kærustovninum í 3-6 mðr. fyri at fáa kunnleika um lóggávuna og siðvenjuna innan tað málsøkið, tey skulu starvast á?

Innanhýsis arbeiðslag:

- Skulu nevndirnar framhaldandi hava møguleika at virka á serstakan/ymiskan hátt, ella skal virkseimið einsrættast heilt ella lutvíst, soleiðis at nevndirnar í størst móguligan mun arbeiða á sama hátt?
- Skulu allir borgarar, kærarar ella umsøkjarar kunna krevja at sleppa at møta persónliga til nevndarfundirnar?
- Er tørvur á, at virkseimið og rammurnar á Kærustov-

stovninum verða skjalfestar í serstakari löggávu um Kærustovnin?

- Skulu starvsfólk á Kærustovninum kunna mæta í rættinum, tá mál verða lögð fyrri rættin til góðkenningar?

Annað:

- Er tørvur á, at stovnurin fær nýtt heiti?

- Skal Kærustovnurin hava aðrar uppgávur, sum t.d. at gera kanningar, hagtøl (sum Ankestyrelsen)?
- Annað, sum arbeiðsbólkurin heldur er viðkomandi at lýsa.

Samsýning:

Samsýning verður veitt uttanhýsis nevndarlimum sambært reglunum hjá Fíggjarmálaráðnum.

Aksel V. Johannesen
løgmaður

/Marjun Hanusardóttir

